

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

*0: EK

*1: 2004-2004

*2: 32

*3: WordXP

*4: 32ste vergadering

*5: Dinsdag 5 juli 2005

*6: 10.00 uur

Voorzitter: Timmerman-Buck

Tegenwoordig zijn 68 leden, te weten:

Van de Beeten, Bemelmans-Videc, Van den Berg, Bierman-Beukema toe Water, Biermans, Broekers-Knol, Van Dalen-Schiphorst, Dees, Doek, Doesburg, Dölle, Van Driel, Dupuis, Eigeman, Engels, Essers, Franken, De Graaf, Hamel, Hessing, Van Heukelum, Ten Hoeve, Holdijk, Jurgens, Kalsbeek-Schimmelpenninck van der Oije, Ketting, Klink, Kox, Van der Lans, Van Leeuwen, Leijnse, Lemstra, Van der Linden, Linthorst, Luijten, Maas-de Brouwer, Meindertsma, Meulenbelt, Middel, Nap-Borger, Noten, Van den Oosten, Pastoor, Platvoet, Putters, Van Raak, Rabbinge, Rosenthal, Schouw, Schuurman, Schuyer, Slagter-Roukema, Swenker, Sylvester, Tan, Terpstra, Van Thijn, Thissen, Timmerman-Buck, Vedder-Wubben, Wagemakers, Walsma, Werner, Westerveld, Witteman, Witteveen, Woldring en De Wolff,

en de heer Donner, minister van Justitie, mevrouw Van der Hoeven, minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, de heer De Geus, minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, mevrouw Van der Laan, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en de heer Van Geel, staatssecretaris van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer.

**

De **voorzitter**: Ik deel aan de Kamer mede dat voorgenomen beslissingen omtrent enkele ter instemming aangeboden JBZ-besluiten tijdens deze vergadering in de zaal ter inzage gelegd worden, conform het voorstel van de bijzondere commissie voor de JBZ-Raad. Als aan het einde van de vergadering geen bezwaren zijn ingekomen, neem ik aan dat de Kamer heeft besloten conform dit advies.

**

*B

!Bevoegdheden vorderen gegevens!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van het Wetboek van Strafvordering en enkele andere wetten in verband met de regeling van bevoegdheden tot het vorderen van gegevens (bevoegdheden vorderen gegevens) (29441).

(Zie vergadering van 4 juli 2005)

De **voorzitter**: Ik heet de minister van Justitie wederom hartelijk welkom.

**

De beraadslaging wordt heropend.

*N

Minister **Donner**: Mevrouw de voorzitter. Ik wil graag de verschillende woordvoerders danken voor hun inbreng in eerste termijn. Het debat heeft de dilemma's en de aspecten van het wetsvoorstel naar voren gebracht. Ik dank voor de waarderende woorden voor het wetsvoorstel. De fracties van VVD en CDA hebben aangegeven positief tegenover het wetsvoorstel te staan, maar vinden een evaluatie van belang. Ook de fractie van de PvdA stelt voor, zij het met iets meer kanttekeningen bij het wetsvoorstel, om primair vanuit een evaluatie te kijken hoe het werkt. Daarvoor dank.

Tegelijkertijd ben ik ook erkentelijk voor het feit dat de fracties van GroenLinks en de SP mij in ieder geval in de gelegenheid stellen om hen te overtuigen wat het wetsvoorstel betreft. Op hun vragen en op die van de fracties van SGP en ChristenUnie zal ik graag ingaan.

Er is gisteren veel gesproken over de ontwikkelingen in de wetgeving en over de minister van Justitie die schijnbaar met grote gretigheid met verschillende wetsvoorstellen de burgerlijke vrijheden probeert te ondermijnen. Het zou mij liever zijn dat het in deze tijd niet noodzakelijk zou zijn om de wetgeving aan te passen. Het is wel een werkzaamheid die regering en Staten-Generaal samen doen. Dat moeten wij ons wel realiseren. Het is mijn verantwoordelijkheid om die voorstellen te doen die nodig zijn.

Op dit wetsvoorstel is die redenering echter niet van toepassing. Dit wetsvoorstel is namelijk het product van de commissie-Mevis die gerapporteerd heeft vóór de aanslag in New York in september 2001. Dit wetsvoorstel is het resultaat van een kabinetsstandpunt dat ingenomen is voordat het kabinet-Balkenende I aantrad. Het daaraan voorafgaande kabinet heeft daarover een standpunt ingenomen.

Kortom, dit wetsvoorstel strekt er niet toe om specifiek met het oog op terrorisme bevoegdheden te geven, maar is inderdaad een reactie op ontwikkelingen zoals die gisteren door de heer Holdijk zijn beschreven, namelijk enerzijds de informatiesamenleving en anderzijds de toenemende bescherming daarbinnen van gegevens en persoonsgegevens. Dat leidde ertoe dat wat tot nu toe ongeregeld was gebleven, nu inderdaad geregeld moet worden omdat er anders problemen ontstaan. De heer Jurgens haalde gisteren in dit verband het College bescherming persoonsgegevens aan. Inderdaad zou dit college graag een beklagrecht vooraf zien, dat laat echter onverlet dat het college als zodanig positief heeft geoordeeld over het wetsvoorstel en dit niet ziet als een verdere stap in de erosie van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Het college erkent dat het feit dat dit geregeld moet worden een gevolg is van de bescherming die wij hebben ingericht.

Overigens ben ik van mening dat er pas door deze regeling überhaupt controleerbaarheid ontstaat. Dat was een van de criteria die de heer Kox mij gisteren voorhield. Hij wilde het wetsvoorstel getoetst hebben aan de criteria van controleerbaarheid, proportionaliteit en subsidiariteit.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Controleerbaarheid ontstaat pas doordat er regels zijn. Subsidiariteit ontstaat pas door de voorgelegde regeling. De regeling is mijn inziens proportioneel, gelet op de verschillende gradaties die erin zijn opgenomen. Wat dat betreft meen ik dat aan de criteria is voldaan.

De heer **Van Raak** (SP): Het ging er niet om of er eerst geen en nu wel regels zijn. Het ging erom of de regels die wij nu opstellen, voldoen aan de criteria van proportionaliteit en subsidiariteit. Staan ze in verhouding tot datgene wat wij ermee willen bereiken? Verder moet voor mensen controleerbaar zijn welke gegevens van hen zijn opgenomen en wat daarmee gebeurt.

Minister **Donner**: Ik zeg ook niet dat dat niet een eis is die aan deze regels gesteld moet worden. Ik zeg alleen dat wij, als dit een argument is om dit wetsvoorstel af te wijzen, terugvallen in een situatie waarin controleerbaarheid überhaupt niet in Frage is, omdat er geen regels zijn.

De heer **Van Raak** (SP): Dan hebben wij dat ook niet nodig, omdat de gegevens niet bewaard worden. De vraag naar proportionaliteit, subsidiariteit en controleerbaarheid komt met deze wet, omdat deze wet gaat regelen dat al die dingen bewaard worden.

Minister **Donner**: Nee, deze wet regelt op geen enkele wijze het bewaren. Deze wet regelt slechts het opvragen van gegevens die bij iemand aanwezig zijn. De bewaartermijnen en profielschetsen komen allemaal nog. Dat zit niet in dit wetsvoorstel.

Mevrouw De Wolff vroeg mij naar de noodzaak van deze bevoegdheden. Deze noodzaak gaat terug naar de commissie-Mevis, die in mei 2001 rapporteerde. Geconstateerd werd dat het Wetboek van Strafvordering op dit moment geen bevoegdheden bevat die zijn toegesneden op het verkrijgen van gegevens. De commissie stelde in de praktijk drie knelpunten vast. De huidige bevoegdheden voldoen niet, omdat de bevoegdheden tot het vorderen van voorwerpen (het in beslag nemen of het verrichten van huiszoeking en in concreto inbeslagneming van computers of andere gegevensdragers) in wezen al heel snel disproportioneel is voor de benodigde informatie. De bevoegdheid van de rechter-commissaris om op grond van artikel 125i Wetboek van Strafvordering gegevens te vorderen, voldoet niet. Die procedure is te zwaar voor relatief simpele gegevens. De heer Holdijk wees daar gisteren al op. Bovendien is die bevoegdheid te beperkt, omdat zij alleen betrekking heeft op gegevens die door de verdachte zijn ingevoerd of die betrekking hebben op het strafbare feit.

Het tweede knelpunt dat werd vastgesteld, is dat vanwege het niet voldoen van die bevoegdheden vaak een beroep gedaan moet worden op artikel 43 van de Wet bescherming persoonsgegevens. Dat houdt in dat degene van wie de gegevens gevraagd worden, moet afwegen of het verstrekken noodzakelijk is. Anders dan mevrouw De Wolff aangaf, staat het hem niet vrij om de gegevens te verstrekken. Hij moet een dringende en gewichtige reden hebben om daaraan te voldoen, maar hij kan dat niet beoordelen als hij niet weet om welke verdenking het gaat. En die kan de officier van justitie of de

opsporingsambtenaar nu juist niet geven uit een oogpunt van bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Juist de vrees voor de goede naam en faam ontstaat onder de huidige regeling bij een juiste toepassing van artikel 43 van de Wet bescherming persoonsgegevens. Ingevolge deze wet is degene die ten onrechte de gegevens verstrekt aansprakelijk, niet de overheid die de gegevens opvraagt.

Het derde knelpunt dat de commissie-Mevis vaststelde, ligt ook besloten in artikel 43 van de Wet bescherming persoonsgegevens en betreft het feit dat men afhankelijk is van het oordeel van de derde. Het is dus niet de opsporingsinstantie, maar de derde die beslist of de gegevens verstrekt worden. Het kan zijn dat er bepaalde stokken achter de deur zijn. Ik heb echter al eerder aangegeven dat die stokken disproportioneel zwaar zijn, omdat men dan alle gegevensdragers in beslag moet nemen.

Dit zijn de drie knelpunten die voor de commissie-Mevis aanleiding waren om lang voordat wij het over terrorisme hadden, te komen met een regeling zoals die uiteindelijk in dit wetsvoorstel is neergelegd. De gegevens die beschikbaar zijn bij derden -- ik heb het dan niet over getuigen, want een getuigenverhoor is weer een andere zaak -- kunnen van grote betekenis zijn voor het opsporingsonderzoek. Voor het geval die nodig zijn, moet er een wettelijke regeling komen omdat het hier nu eenmaal gaat om persoonsgegevens die ingevolge de Wet bescherming persoonsgegevens niet meer vrijwillig verstrekt kunnen worden. Het belang van de opsporing moet dan in balans worden gebracht met afwegingen van privacy en opsporing.

Mevrouw De Wolff heeft gevraagd hoeveel last de opsporingsautoriteiten op dit moment in de praktijk ondervinden van weigerachtigheid bij derden om gegevens te verstrekken. Ik noem een voorbeeld uit de praktijk van een officier van justitie die in het kader van een opsporingsonderzoek naar fraude gegevens wil hebben van het Bureau Krediet Registratie. Het BKR stelt mede op basis van de rechtspraak die daarover is, dat het op grond van artikel 43 van de Wet bescherming persoonsgegevens alleen gegevens verstrekt voor misdrijven waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten, en dat het wil weten om welk misdrijf het gaat. De officier wil dat niet meedelen omdat dit het belang van betrokkene en de opsporing zou schaden. Kortom, de gegevens zijn niet verstrekt. Een ander voorbeeld uit de praktijk betreft de internetserviceproviders die niet bereid waren om identificerende gegevens te verstrekken voor de aanpak van kinderpornografie. Door afspraken tussen het Openbaar Ministerie en de providers is geprobeerd een oplossing te vinden, maar de echte oplossing voor dat geval is pas gevonden met de inwerkingtreding van de Wet vorderen gegevens telecommunicatie. Het voorbeeld geldt trouwens ook voor gegevens die niet onder de telecommunicatie vallen. Dit zijn gevallen waarin de opsporing nu stuit op de weigerachtigheid van betrokkene. Dat is trouwens niet de hotelhouder die gisteren een aantal keren is opgevoerd. Bij die hotelhouder is eerder sprake van onkunde op het punt van zijn verplichtingen dan van het ontbreken van een regeling.

Uit een oogpunt van controleerbaarheid is het volgens mij onjuist om de afweging op dit punt neer te leggen bij een derde. De commissie-Mevis heeft terecht als uitgangspunt aangenomen dat alleen de met de opsporing belaste instantie, de opsporingsambtenaar, de officier van justitie en de rechter-commissaris het moeten beoordelen. Immers, alleen dan kunnen zij verantwoordelijk worden gehouden voor hun handelen en kunnen zij gecontroleerd worden. Zij zijn bovendien als enigen in staat om de afweging te maken. Nogmaals, het gaat er niet om, derden daarmee te belasten. Dat is voor zowel het georganiseerde bedrijfsleven als het College Bescherming Persoonsgegevens en de Nederlandse Orde van Advocaten reden geweest om positief te adviseren over de uitgangspunten van de commissie-Mevis.

De heer Kox vreest voor het aanleggen van omvangrijke databestanden met gegevens van burgers. De bibliotheken hebben gewaarschuwd voor het zoeken op profielen. Die bezwaren zijn echter niet aan mij gezonden, maar alleen de Kamer. Dit kan ermee samenhangen dat de bibliotheken in overtreding van de wet Bescherming persoonsgegevens zijn als zij dergelijke bestanden hebben. Als zij zich aan de wet houden, kan geen opsporingsinstantie deze gegevens daar opvragen. Dit wetsvoorstel maakt het zoeken op profielen in bestanden van anderen niet mogelijk. Het moet gaan om een verdenking van een misdrijf of om het beramen of het plegen van misdrijven in georganiseerd verband. Eerst moet er een verdenking zijn, dan pas is er een persoon van wie gegevens nodig zijn om die verdenking te onderzoeken.

Deze wet biedt niet de mogelijkheid tot het in het wilde weg opvragen van gegevens. De heer Van de Beeten wees er gisteren op dat men dergelijk onderzoek in televisieseries nog steeds met een notitieboekje verricht ziet worden door de heer Baantjer en anderen. Door overal na te vragen, tracht men een profiel van de verdachte te krijgen. Tegenwoordig zitten die gegevens echter in allerlei machines en is de wet Bescherming persoonsgegevens erop van toepassing. Deze gegevens kunnen dan niet meer worden opgevraagd, want de politiefunctarissen is bezig met uitlokking als hij probeert, iemand te verleiden om in strijd met de wet te handelen. Er is geen sprake van het opvragen van gegevens van willekeurige personen waarna de betrokkenen op basis daarvan als verdachte kunnen worden bestempeld. De volgorde is andersom. De gegevens mogen alleen opgevraagd worden in het belang van het onderzoek.

De heer Jurgens heeft terecht opgemerkt dat, wanneer wij de overheid dergelijke bevoegdheden geven -- hoe nodig die ook kunnen zijn -- dit altijd met een gezond wantrouwen moet gebeuren. Ik kan zijn vraag wie de bewakers bewaakt of wie de bewakers zal bewaken op voorhand niet beantwoorden. Incidenten kunnen nooit voorkomen worden, maar wij moeten wel nagaan of het systeem behoorlijk werkt. Na enige tijd zal een evaluatie duidelijk moeten maken of de bevoegdheden conform de wet worden gebruikt en waar de verleidingen tot misbruik zitten. Ook anderen hebben benadrukt dat na verloop van tijd nagegaan moet worden hoe het systeem werkt. Ik pleit

er echter voor om de wet drie jaar te laten werken voordat er geëvalueerd wordt. Als ik na drie jaar een evaluatie op tafel moet leggen, moet ik al na twee jaar daarmee beginnen. Bij dit soort wetten zetten de opsporingsinstanties zich pas na een zekere periode naar de nieuwe bevoegdheden. Bij deze evaluatie kan overigens niet precies worden vastgesteld hoe vaak de bevoegdheden zijn gebruikt en op welke wijze. Daartoe zou iedere uitoefening door de politiefunctarissen of door het OM moet worden geregistreerd, hetgeen tot een vrijwel onmogelijke administratieve last leidt. Met die twee beperkingen zeg ik de Kamer deze evaluatie graag toe, mede omdat ik van mening ben dat de overheid zelf moet weten hoe de praktijk is.

Deze regeling is in een ander opzicht veel strakker dan de huidige regeling. De heer Holdijk wees daarop en de heer Van de Beeten gaf daarvan voorbeelden.

Kan de politie met dit instrument werken of wordt zij te veel beperkt door de regeling die nu wordt voorgesteld? De bevoegdheden worden hierbij niet met bakken aan de politie overgedragen. De politie wordt juist op een aantal punten gebonden aan vrij strikte regelingen, ook bij de notificatie die hier aan de orde is gesteld. De heer Holdijk wees in zijn interventie al op het onderscheid tussen ongevraagd en gevraagd. De gegevens die de politie en de officier van justitie kunnen opvragen worden door deze regeling juist beperkt. Ongevraagd kunnen altijd gegevens worden verstrekt en die moeten uit hoofde van een goede taakvervulling worden gebruikt. Persoonsgegevens die onder deze regeling vallen, mogen niet meer worden gevraagd.

Mevrouw De Wolff wees nog op het toezicht op de Wet politieregisters. Het is de bedoeling dat het College bescherming persoonsgegevens in de toekomst hierop toezicht houdt. Dat is op dit moment ook al het geval. Het college heeft al geadviseerd over verplichte audits op de naleving van de wet. Ook dat zal moeten bijdragen aan een zorgvuldige omgang met de verkregen gegevens. De audits en de bevoegdheden zullen geregeld worden in het wetsvoorstel over politiegegevens, dat na het zomerreces bij de Kamer zal worden ingediend. Ook in dat opzicht deel ik de zorg over en de behoefte van de Kamer aan goed toezicht op de wijze waarop hiermee wordt omgegaan.

De heer Van de Beeten vroeg mij of de bevoegdheden niet te ruim zullen worden toegepast. Zal de politie, in plaats van het opschrijfboekje te gebruiken, zich niet te veel door stapels gegevens heen gaan worstelen? Zal de aandacht voor de klassieke opsporing niet onevenredig achteruitgaan? Ik ben er bang voor dat wij te maken krijgen met een verschuiving die inherent is aan de toenemende digitalisering in de samenleving. Dat heeft niet alleen hierop betrekking, maar bijvoorbeeld ook op alle activiteiten van het Nederlands forensisch instituut. Als je ziet welke gegevens tegenwoordig uit het sporenonderzoek kunnen worden gehaald, dan blijkt dat er al in wezen al een belangrijke verschuiving is naar digitalisering. Mij lijkt dat dit wetsontwerp dat op het gebied van de persoonsgegevens niet tot gevolg heeft. Zoals ik al heb aangegeven, biedt dit wetsontwerp niet de bevoegdheid om meer gegevens te vragen dan men nu al kan. Dat er mogelijk meer op gegevens wordt

doorgeploegd, is omdat mensen mogelijk meer gegevens bewaren dan zij vroeger deden. Die kun je opvragen als dat in het belang van de opsporing is. Dat is dus een ander aspect. Daarop richt zich ook de zorg van de bibliotheekhouders. Als zij lange lijsten bijhouden van allerlei gegevens over een verdachte -- die kunnen hieronder vallen en dan is het voor de opsporing van belang om die op te vragen -- richt zich de eerste zorg die wij moeten hebben, op de vraag waarom de bibliotheekhouders dit soort lange lijsten hebben. Als de Wet bescherming persoonsgegevens er niet was, zouden die gegevens nu ook al gegeven kunnen worden. Als ze niet gegeven kunnen worden, heb ik juist deze wet nodig om ze wel te kunnen opvragen.

Dit wetsvoorstel maakt het kortom mogelijk om opgeslagen gegevens te verkrijgen als dat in het belang van de opsporing is, maar het leidt niet tot een onevenredige aandacht specifiek voor die gegevens boven andere gegevens. Bovendien wordt met dit wetsontwerp juist een rem gezet op een doorschieten dat mogelijk plaatsvindt als dit wetsvoorstel er niet is. De heer Van de Beeten wees op het grijze gebied in de geslotenheid van het stelsel. Ik deel het standpunt dat door de heer Holdijk is verwoord, dat op grond van artikel 43 van de Wet bescherming persoonsgegevens de mogelijkheid blijft bestaan dat een derde op vrijwillige basis gegevens verstrekt. Dat is zijn verantwoordelijkheid. De politie-instantie of de officier van justitie die deze gegevens krijgt, kan die vervolgens gebruiken en zal dat uit hoofde van zijn taak moeten doen als dat in het belang van de opsporing is. Dat geldt ook in het voorbeeld van het hotel.

De politie dient de bevoegdheden te hanteren die in deze wet zijn neergelegd. Zij kan bij de hotelhouder identificerende gegevens vorderen. Andere gegevens over personen die eventueel de kamer hebben gedeeld zullen door de officier van justitie moeten worden gevorderd. Blijft dat als de hotelhouder de informatie eigener beweging geeft, deze niet door de officier van justitie hoeft te worden opgevraagd en wel degelijk kan worden gebruikt. Gegevens die geen persoonsgegevens zijn en kortom vrij zijn, mogen nog steeds worden gevraagd, want die kunnen los van de bescherming van de Wet bescherming persoonsgegevens worden verstrekt. Dat is het onderscheid dat de heer Holdijk maakte: persoonsgegevens die ongevraagd worden verstrekt, kunnen worden gebruikt en gegevens die geen persoonsgegevens zijn, kunnen buiten deze wet om gevraagd worden. Wat de persoonsgegevens betreft, is er inderdaad voor de opsporende instanties een gesloten systeem. Blijft uiteraard dat als bijvoorbeeld de hotelier aangifte doet, omdat hij in een van zijn hotelkamers een lijk vindt, hij in een totaal andere positie wordt gehoord door de opsporingsinstantie en dat er andere gegevens kunnen worden gevraagd. Nogmaals, het gaat hier om de situatie dat hij als derde wordt aangesproken en niet wordt gehoord als getuige of degene die de aangifte doet.

De heer Jurgens en mevrouw De Wolff vroegen mij of het opschortend beklagrecht niet nodig is. De heer Holdijk gaf al aan dat de derde ook beklag kan indienen bij de rechtbank als hij meent dat ten onrechte gegevens van hem zijn gevorderd. Als de rechter dat beklag honoreert,

kan hij ook bepalen dat de gegevens door de officier van justitie moeten worden vernietigd of niet kunnen worden gebruikt in het opsporingsonderzoek. Niet alleen hij kan dat vorderen, het kan eventueel ook door de verdachte worden geëist in het proces waarin de gegevens zijn verstrekt. Hij kan stellen dat het onrechtmatig verkregen bewijs is en niet kan worden gebruikt. Inderdaad kent het wetboek geen opschortende werking aan het beklag toe. Dat doet het wetboek ook niet voor andere bevoegdheden op het terrein van strafvordering. Het zou ook vreemd zijn als het dit wel deed, omdat de opsporing in aanzienlijke mate kan worden geschaad als en de rechter een beklag eerst moet behandelen voordat bepaalde gegevens kunnen worden verstrekt. Nogmaals, als de gegevens geen relevantie blijken te hebben voor de opsporing, dan levert dat voor de opsporing niets op en kan altijd nog achteraf worden bepaald dat de gegevens worden vernietigd. Als ze wel relevant zijn voor de opsporing, dan zou een opschortend beklagrecht in aanzienlijke mate de opsporing kunnen vertragen.

Stel u wederom de situatie van de hotelhouder voor. Stel dat hij bezwaar maakt dat eerst door de rechtbank moet worden behandeld, waarna men weer bij hem terugkomt, dan zouden, omdat de wet geen bewaringsregeling kent, strikt genomen de gegevens inmiddels zelfs verdwenen kunnen zijn. Daar zou op zichzelf niets tegen te doen zijn, tenzij men beslag gaat leggen op de gegevens. Om die reden zou een opschortend beklagrecht schade doen. Dat laat onverlet dat de derde direct beklag kan indienen bij de rechtbank en ook snel uitsluitel kan krijgen over de vraag of de gegevens terecht zijn gevorderd. Politie en openbaar ministerie zullen daarmee terdege rekening houden, en ook vanwege de potentiële gevolgen voor het opsporingsonderzoek. Over gevoelige gegevens zal in alle gevallen de rechter-commissaris moeten oordelen. Ook achteraf blijft het voor een derde van belang dat hij beklag kan indienen. De rechter kan dan beoordelen of het verzoek terecht is gedaan. Dat zijn de redenen waarom niet is gekozen voor opschortend beklag, ook al heeft het College Bescherming Persoonsgegevens daarop aangedrongen.

De heer Van de Beeten vindt het vreemd dat een bank of een internetprovider om een schriftelijke verklaring moet vragen als de officier van justitie verzoekt om de relatie met een cliënt voort te zetten. Als dat verzoek wordt gedaan, doet hij dat ter verkrijging van toekomstige gegevens. Daaraan ligt in ieder geval al ten grondslag een schriftelijke vordering tot het verstrekken van toekomstige gegevens. Als de bank of de provider bang is voor het risico op strafrechtelijke vervolging door aan de vordering uitvoering te geven alsmede aan het daaraan verbonden verzoek om de dienstverlening niet te beëindigen, kan hij alsnog een schriftelijke verklaring van de officier van justitie vragen. Ik meen echter dat dat niet nodig en niet wenselijk is. Het vooronderstelt immers dat de voortgezette relatie een strafbaar handelen inhoudt. Dat zou de naam van een potentiële verdachte kunnen schaden. Het is nog maar de vraag of er sprake is van voortzetting van strafbare feiten.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Het hele wetsvoorstel gaat uit van de vooronderstelling uit dat er onzekerheid bestaat

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

voor de burger aan wie gevraagd wordt gegevens te verstrekken. Het voorstel beoogt rechtszekerheid te scheppen voor die burgers. Ik vind het merkwaardig dat het wetsvoorstel geen grondslag biedt voor een verzoek van de officier van justitie om een relatie met een klant die verdacht wordt van strafbare feiten voort te zetten. Die strafbare feiten kunnen worden herhaald en zo zouden er vormen van medeplichtigheid kunnen ontstaan. Het lijkt mij dat de officier van justitie dat verzoek op schrift moet stellen. Dat stuk geeft de betrokken burger de gelegenheid om later aan te kunnen tonen bij een opvolgend officier van justitie of een andere opsporingsambtenaar dat dit gebeurd is op verzoek van het openbaar ministerie in het kader van een opsporingsonderzoek.

Minister Donner: Ik geef nu juist aan dat er al een schriftelijk verzoek van de officier van justitie ligt om toekomstige gegevens te verstrekken. Dat is een neutraal verzoek en impliceert niet betrokkenheid bij een strafbaar feit. Artikel 43 is dan niet meer aan de orde, want de afweging met betrekking tot toekomstige gegevens wordt uit handen genomen van degene aan wie het gevraagd wordt. Als betrokkene vreest dat hij daardoor medeplichtig wordt aan een strafbaar feit, dan biedt de wet de mogelijkheid om een tweede stuk te vragen. Het zou echter onlogisch zijn om in alle gevallen een dergelijk tweede stuk op eigen initiatief te verstrekken.

Mevrouw De Wolff vroeg nog wie in aanmerking komt voor het verstrekken van identificerende gegevens. Deze gegevens kunnen gevorderd worden van eenieder die daarvoor redelijkerwijs in aanmerking komt. De opsporingsambtenaar heeft in dat geval aanwijzingen dat er een kans is dat deze persoon identificerende gegevens heeft van iemand die voorwerp is van onderzoek. Dat is inderdaad een relatief lage drempel. Dat betekent echter nog steeds niet dat de bevoegdheid ongericht jegens derden kan worden toegevoegd. Er moet een redelijk vermoeden bestaan dat betrokkene over dergelijke gegevens beschikt.

Er behoeft geen redelijk vermoeden te bestaan dat de gegevens bij die derde aanwezig zijn. Als er bijvoorbeeld gezocht wordt naar een bedrijf waarbij een auto is gehuurd, kan een beperking in het aantal te bevragen bedrijven worden aangebracht. Er zal bijvoorbeeld een selectie worden gemaakt van bedrijven in de omgeving waar de desbetreffende persoon woont. Dan kunnen die bedrijven op basis van die selectie worden aangesproken met de vraag of zij wellicht identificerende gegevens hebben. Andere dan identificerende gegevens kunnen worden gevorderd van degene van wie op grond van feiten of omstandigheden wordt vermoed dat hij/zij de gewenste gegevens heeft of er toegang toe heeft. Daarbij wordt aangesloten bij de bevoegdheden van inbeslagneming, de artikelen 96a en 105 Sv. Dat is een zwaardere eis dan bij de identificerende gegevens, want het is ook een zwaardere bevoegdheid. Daarom moet de Officier van Justitie het ook vragen. Er moet dan een verdenking zijn en een redelijk vermoeden dat de aangesproken derde de gegevens ook heeft.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Maar het ging mij vooral om de situatie waarin de verdachte onbekend is, dat er een anonieme verdachte is.

Minister Donner: Daar kom ik net op!

Bij totale onbekendheid van de verdachte weet men ook niet over wie men identificerende gegevens moet vragen en dan doet die situatie zich ook niet voor. Neem weer het voorbeeld van het hotel. Wie heeft er op die kamer gezeten? Daaruit moet dan nog een verdenking ontstaan en pas dan kan ik identificerende gegevens vragen.

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Het gaat mij nu even om de vraag hoe praktisch dit alles nu nog is. Als je wilt weten wie er op die kamer gezeten heeft, zul je bij de receptionist van het hotel toch persoonsgegevens moeten vragen? Kun je dan wel uit de voeten met 126nc, want daarin wordt toch een aanduiding van de persoon geëist om de bevoegdheid tot het vorderen van gegevens überhaupt te kunnen uitoefenen?

Minister Donner: Als de politieagent zegt dat hij het vermoeden heeft dat degene die op kamer X heeft gezeten betrokken is bij moord, kan hij vragen wie daar heeft gezeten en is dat de aanduiding van de betrokken persoon. Voordat je kunt vragen wie iemand is, zul je uit de totale verzameling personen wel moeten kunnen identificeren om wie het gaat!

Mevrouw Broekers, mevrouw De Wolff en de heer Holdijk vroegen of de kosten wel toereikend worden vergoed. Het is een mogelijk misverstand, maar deze regeling heeft geen betrekking op het bewaren van gegevens en de kosten die daar eventueel mee gemoeid zijn. Derhalve heeft de regeling ook geen betrekking op het eventueel aanpassen van infrastructuur. Het gaat om gegevens die men heeft. Natuurlijk kunnen sommige instanties, zoals banken of kredietregistraties, die regelmatig worden bevestigd, mede daarop hun infrastructuur aanpassen, maar dat is voorwerp van overleg met het OM. De vergoeding van kosten vindt plaats op basis van de tijd die het beantwoorden van de vraag vergt. Daarvoor zal een bepaald uurbedrag worden vastgesteld. Onder de kosten vallen geen infrastructurele voorzieningen, want voor dit wetsvoorstel hoeven geen infrastructurele voorzieningen te worden getroffen. Er wordt een medewerking gevraagd die valt binnen het normale bereik van activiteiten van de betrokken persoon en betrekking heeft op gegevens die hij al heeft.

Mevrouw Broekers vroeg om de kostenregeling te betrekken bij de evaluatie. Ik zeg dat graag toe. Nogmaals, het is de bedoeling dat de vergoeding niet hoger is dan de werkelijk gemaakte kosten.

Ik kom bij de laatste vraag in dezen. Mevrouw Broekers heeft gevraagd of de notificatie bij identificerende gegevens niet van belang is voor het vertrouwen van burgers in de overheid. In haar ogen zou dat zwaarder moeten wegen dan de lasten voor de politie. Ook ten aanzien van de derde bestaat een notificatieverplichting als het gaat om andere dan identificerende gegevens. Bij identificerende gegevens

wordt dat inderdaad niet voorgeschreven. Het is zondermeer van belang dat het vertrouwen in de overheid wordt geschraagd, maar dat moet wel op een werkbare wijze gebeuren. De politie zal heel vaak identificerende gegevens vorderen. Op zichzelf is dat niet ingrijpend. Het gaat gewoon om de vraag: om wie gaat het? Uiteraard valt nooit helemaal uit te sluiten dat door de vraag van de politie iemands goede naam in een geur van verdenking komt te staan. Dat is echter inherent aan iedere toepassing van strafvorderlijke bevoegdheden ten aanzien van een derde. Ook in andere gevallen is dat geen reden om een dergelijke notificatieplicht op te leggen. Bovendien voorkomt het mededelen aan een derde dat er gegevens over hem zijn opgevraagd, op zichzelf niet dat de goede naam in het geding kan komen. Voor een zorgvuldige toepassing is het wel van belang dat het opvragen van identificerende gegevens wordt opgedragen aan een daartoe aangewezen ambtenaar binnen een politieregio. Daarbij kan het ook gaan om een infodesk die gericht bezig is met verzamelen, behoudens de gevallen van de politieagent of de rechercheur die bezig is met de opsporing. In dat geval gaat het om politiefunctionarissen die daarmee meer ervaring hebben.

De heer Kox vroeg of ik mij iets kan voorstellen bij de kritiek op het wetsvoorstel en de aanduiding dat het gaat om een muisstille revolutie in het strafrecht. Gegeven het feit dat de heer Kox zijn vraag kracht bijzette met het citeren van verschillende artikelen en berichten uit vakliteratuur en kranten, kun je niet helemaal spreken van een muisstille revolutie. Zijn bezorgdheid kan ik mij wel voorstellen. Aan de andere kant zou ik niet spreken van een revolutie. De revolutie die heeft plaatsgevonden, is de digitalisering van het dagelijks leven. Vervolgens moet ik de bevoegdheden van de politie daaraan aanpassen. Anders vragen wij van de politie om wel te komen tot bescherming van de samenleving, maar in wezen met de handen op de rug gebonden omdat de politie als enige nog steeds de oude instrumenten gebruik moet gebruiken en niet de beschikking heeft over de moderne. Het rapport van de commissie-Mevis staat los van iedere overweging van terrorisme. In dat rapport is geconstateerd dat de oude instrumenten niet meer werken in de moderne tijd. Verder gaat het niet om een plotselinge "revolutie" maar om een proces dat jarenlange voorbereiding heeft gevegd. De commissie-Mevis is in 2000 begonnen. In de periode daarvoor was geconstateerd dat er problemen waren. De politie ondergaat dus geen revolutie. De overheid trekt het been bij, bij het andere been van de samenleving dat al een stap vooruit heeft gedaan.

De heer Cox vroeg mij het wetsvoorstel te toetsen aan criteria van controlebaarheid, proportionaliteit en subsidiariteit. Nogmaals, controlebaarheid van het informatieproces ontstaat pas door dit wetsvoorstel. Met dit wetsvoorstel worden betrokkenen verantwoordelijk voor, en kunnen zij zelf worden getoetst op, de afweging die zij maken. De proportionaliteit zit in de opbouw van de bevoegdheden. Daarvoor geldt eerder wat de heer Holdijk vroeg: wordt dit niet een te strak keurslijf? In mijn ogen wordt het in ieder geval geen te ruim keurslijf. De subsidiariteit wordt gediend omdat is vastgesteld dat andere, mindere bevoegdheden zoals wij die nu hebben, niet werken.

Daarmee kom ik tot het eind van de beantwoording van de gestelde vragen.

*N

De heer **Jurgens** (PvdA): Voorzitter. De minister heeft, sprekend uit het diepst van zijn hart, de wens uitgesproken, niet de geschiedenis in te willen gaan als de minister die gretig burgerlijke vrijheden wil beperken. Ik vind het uitstekend dat hij dat niet wil en zal hem vanuit mijn positie in deze Kamer van harte helpen om het te voorkomen. Dat is de inzet.

Zijn beantwoording in eerste termijn was verhelderend. De bijdrage van de heer Kox was dat ook, herinner ik mij van gisteren. Hij blijkt goed op de hoogte te zijn van de inhoud van het Katholiek Nieuwsblad en ik beveel hem aan om dat blad vaker te lezen, ook al was het alleen maar om ervoor te zorgen dat hij van een aantal zaken op de hoogte blijft waar hij anders zelden over spreekt. Goedgelovigen werden wij genoemd door de heer Kox -- hij citeerde de heer Rosenthal -- als wij bezwaren zouden maken tegen dit wetsvoorstel. Ik denk niet dat het zo is. Ik denk, en daarin steun ik de heer Kox ook, dat het onze taak is om buitengewoon wantrouwig te blijven als het gaat om de aantasting van burgerlijke vrijheden. Niemand moet gaan roepen dat mensen die dat doen, te naïef zijn. De minister citeerde al wat ik daar gisteren over gezegd heb.

Aan de andere kant heb ik gisteren aangevoerd dat je weliswaar een aantal bevoegdheden kunt toekennen aan de overheid, maar dat het grootste probleem niet daarin ligt dat de overheid die met mate en zorgvuldig toepast, maar dat de overheid dat juist mogelijk niet matig en niet zorgvuldig doet en dat er dus misbruik plaatsvindt. Nu is de vraag of je dat voorkomt door de bevoegdheid niet te geven -- dezelfde vraag was bij het cameratoezicht aan de orde -- of dat je het voorkomt door een behoorlijk toezicht op de toepassing.

In het algemeen is de makkelijkste manier om de wet af te wijzen, want dan zijn die bevoegdheden er niet. De moeilijkere weg is het toezicht. Ik heb gisteren Juvenalis aangehaald die in zijn zesde satire erop wijst dat je weliswaar kunt proberen om je vrouw van overspel af te houden door bewakers aan te stellen, maar dat het probleem dan is wat er met die bewakers gebeurt, want een slimme vrouw zal het eerst met hen gaan aanleggen. Dat is natuurlijk toch de situatie waar wij voor staan: de overheid krijgt bevoegdheden en er is, afgezien van het strenge oog van de rechter bij de terechtzitting, geen systeem waarin er wordt nagegaan hoe deze gebruikt zijn. Deze Kamer heeft wel eens pogingen gedaan om meer gedaan te krijgen aan evaluatie. Dit is een prachtig voorbeeld waaruit één ding duidelijk zal blijken: als wij meer aandacht zouden geven aan de evaluatie van de manier waarop een wet feitelijk wordt gebruikt dan aan de totstandkoming van de wet, dan zouden wij niet meer zo buitengewoon voorzichtig hoeven te zijn bij de toekenning van de bevoegdheden.

De minister heeft op verzoek van de heer Van de Beeten, mevrouw Broekers en mijzelf een evaluatie toegezegd. Ik ben hem daar dankbaar voor. Ik zou de minister afsluitend willen vragen, of hij van tevoren kenbaar kan maken aan welke criteria die toetsing over

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

drie jaar zal plaatsvinden. Je kunt namelijk wel evalueren, maar als je het oneens bent over de criteria die aan de orde zijn, dan is het veel moeilijker. Kunnen wij niet in het systeem inbouwen dat de minister straks per brief aan de Kamer meedeelt, welke criteria hij wil gaan gebruiken bij de evaluatie? Dat zou kunnen zijn de omvang van de toepassing, dat de gegevens alleen in het belang van het onderzoek zijn toegepast en dat er geen visexpedities worden gehouden, de zorg van de bibliotheken, dat er niet ongericht of te veel is gevorderd, dat de kosten niet te hoog zijn en niet hebben geleid tot het eisen van infrastructurele voorzieningen bij de gegevensbeheerders en dat de bureaucratie bij politie en justitie niet is toegenomen. Dat zouden criteria kunnen zijn op grond waarvan de evaluaties zouden kunnen plaatsvinden. Misschien is het verstandig om een systeem in te bouwen. Ik vraag aan de andere woordvoerders of zij mij daarin willen steunen. Wij zouden de minister kunnen vragen om na afloop van dit debat in een brief aan de Kamer mede te delen dat hij van plan is om een evaluatie uit te voeren, zoals hij heeft toegezegd, en welke criteria hij daarbij wil hanteren. Dan hebben wij straks een houvast als wij die evaluatie bekijken. Ik weet niet hoeveel van ons dat over drie jaar nog zullen meemaken. De volgende Kamer heeft dan in elk geval de gelegenheid om aan de hand van die criteria te werken.

De heer **Van Raak** (SP): Mijn fractie belooft in elk geval om het Katholiek Nieuwsblad beter in de gaten te houden. Die toezegging heeft de heer Jurgens binnen. Een belangrijk punt voor hem is het toezicht op het toezicht. Hij zegt dat er allerlei bevoegdheden zijn en dat die niet tot misbruik hoeven te leiden als er goede wil aan ten grondslag ligt, maar dat zij mogelijk wel tot misbruik leiden als er slechte wil aan ten grondslag ligt. Hij pleit daarom voor een evaluatie op basis van duidelijke criteria. Voordat die evaluatie heeft plaatsgevonden, blijft de mogelijkheid tot misbruik dus bestaan.

De heer **Jurgens** (PvdA): Dat is zo. Dat is de afweging die wij steeds moeten maken. Daarom zei ik ook dat wij ons af moeten vragen of er redelijke en zedelijke grondslagen zijn voor het toekennen van bepaalde bevoegdheden aan de overheid. De minister heeft een klemmend betoog gehouden op grond van de bevindingen van de commissie-Mevis waarin hij stelde dat in dit geval die bevoegdheden wellicht noodzakelijk zijn. Ik zeg "wellicht" omdat pas in de praktijk zal blijken of dat inderdaad het geval is. De keuze kan worden gemaakt om tegen het verlenen van de bevoegdheden te stemmen omdat het "wellicht" is. De andere keuze is om af te wachten hoe het werkt omdat het "wellicht" is en om in te grijpen als mocht blijken dat de bevoegdheden niet goed worden gebruikt. Dat is een kwestie van de manier waarop met wetgeving wordt omgegaan.

De wet zoals die voorligt geeft beide mogelijkheden, dus een goed gebruik en een slecht gebruik. Dat geldt overigens voor heel veel wetten. Ik acht eerder de toetsing achteraf van belang dan het snijden op dit moment door het wetsvoorstel niet te laten doorgaan. In bepaalde omstandigheden moeten wij dat wel doen. Ik denk echter dat de minister in zijn betoog een aantal goede

argumenten heeft aangedragen. Zeker zijn bereidheid tot om tot evaluatie over te gaan, maakt het mogelijk om de tweede mogelijkheid te gebruiken, namelijk om eerst eens te kijken hoe de wet in de praktijk werkt en de toekenning van de bevoegdheid niet bij voorbaat af te snijden.

De heer **Van Raak** (SP): De heer Jurgens zegt dat wellicht uitbreiding van bevoegdheden nodig is. Is het dan niet logischer om eerst uit te zoeken of de uitbreiding van bevoegdheden daadwerkelijk nodig is? De heer Jurgens is nu aan het eind gekomen van zijn tweede termijn. Is wat de minister zojuist heeft gezegd voldoende voor hem om in te stemmen met deze wet?

De heer **Jurgens** (PvdA): Dat onderzoek heeft plaatsgevonden. De uitkomst daarvan staat in het verslag van de commissie-Mevis uit 2001. Deze commissie heeft een zeer uitvoerige opdracht gekregen en ook uitvoerig gerapporteerd. Het voorstel is bovendien vanuit de kringen van het recht uitvoerig becommentarieerd. Er is best wat op aan te merken, maar er kan niet worden gezegd dat het voorstel niet is gebaseerd op een behoorlijk onderzoek vooraf, in dit geval van wetenschappelijke aard. Gezien de toezeggingen van de minister zal ik mijn fractie adviseren om niet tegen het wetsvoorstel te stemmen.

De **voorzitter**: Voordat ik de heer Van de Beeten het woord geef, deel ik de Kamer mede dat gisterenavond de agenda voor vandaag moest worden gewijzigd. Daardoor is het tijdstip van behandeling van dit wetsontwerp veranderd. Om die reden kon de heer Kox hier vanwege privé-omstandigheden vanmorgen niet aanwezig zijn.

**

*N

De heer **Van de Beeten** (CDA): Voorzitter. Ik wilde ook juist mijn treurnis uitspreken over het feit dat de heer Kox hier niet aanwezig kon zijn, te meer omdat ik ervan overtuigd ben dat hij zich door de minister had laten overtuigen om nu toch voor het wetsvoorstel te stemmen na het briljante betoog van de minister. Zijn fractiegenoten zijn wellicht nog bereid om hun steun niet te onthouden aan dit wetsvoorstel.

Ik dank de minister voor de beantwoording en voor zijn toezegging om tot een evaluatie te komen. Ik vind de gedachte van de heer Jurgens om de minister te verzoeken om in een brief aan de Kamer een aantal criteria op een rij te zetten een heel nuttige. Ik wil die ook zeker ondersteunen. Ik wil daaraan de suggestie toevoegen om toch de problematiek van de zogenaamde grijze zones een punt van aandacht te laten zijn. Wellicht wil de minister daar nog over nadenken.

De minister heeft een analytische beschouwing gegeven over het onderscheid tussen persoonsgegevens en andere gegevens, wat wel en niet kan en waarvoor een officier van justitie nodig is. Het punt is dat het in de praktijk natuurlijk gaat om de situatie waarin de politieambtenaar in de verleiding komt om een situatie te creëren waarin hij, bijvoorbeeld, aan de receptionist van een hotel een gegeven wil ontlokken dat hij eigenlijk via de officier van

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

justitie zou moeten vorderen. Mijns inziens brengt dit wetsvoorstel niet met zich mee dat er bevoegdheden worden gegeven die intrinsiek tot misbruik aanleiding geven. Daarover behoeft op zichzelf ook geen twijfel te bestaan, zoals ik die nog wel beluister in de woorden van de heer Jurgens. Op dit punt is het wel duidelijk dat zich verleidingen kunnen voordoen aan politieambtenaren. Dat verdient wel enig onderzoek.

Ik ben het ook eens met de beide beperkingen van de minister. Ik meen dat het verstandig is om hieraan pas na drie jaar te beginnen, en dat het niet een uitgesproken kwantitatief onderzoek kan zijn. In zoverre plaats ik ook een kanttekening bij de vraag van de heer Jurgens om inzicht in de omvang van het gebruik van de bevoegdheid. Als dit zou leiden tot het tellen van vorderingen op het niveau van iedere politie-eenheid, zou dat misschien te ver gaan.

De heer **Jurgens** (PvdA): Zoals de heer Van de Beeten weet, is het mogelijk via steekproeven toch een indruk te krijgen van de omvang. Ik zou met de minister niet willen dat dit een geweldige administratieve rompslomp met zich meebrengt.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Ik ben blij dat de heer Jurgens mijn statistische onwetendheid aangrijpt om deze beperking op zijn eigen voorstel aan te brengen.

De minister heeft gezegd dat wij niet zo bezorgd hoeven te zijn over een disproportioneel gebruik van deze bevoegdheden. Ik zet daarbij toch een vraagteken. De vaste commissie voor Justitie van deze Kamer heeft ooit een werkbezoek gebracht aan het toenmalige Gerechtelijk Laboratorium, nu het NFI, in het kader van de behandeling van het wetsvoorstel inzake het gebruik van DNA-materiaal in strafvordering. Van dat werkbezoek is mij sterk de opmerking van de deskundigen daar bijgebleven dat veel politie-justitiemensen een bovenmatig vertrouwen hebben in de betekenis van sporenonderzoek, met name DNA-onderzoek. Zij wezen er met name op dat ook het toepassen van het klassieke recherchewerk buitengewoon belangrijk is. Ik denk maar aan de mogelijkheid van vervuiling van DNA-materiaal, of zelfs aan het bewust plaatsen van dat materiaal op de plaats van het delict. De noodzaak bestaat dan ook nog steeds om dat klassieke opsporingswerk te verrichten. Ik vraag de minister om hiervoor toch aandacht te houden, te meer omdat het niet ondenkbaar is dat op den duur uit de hoek van politie en justitie zal worden gevraagd om meer geld voor meer menskracht om al dat onderzoek te kunnen verrichten. Dat vereist een kritische houding tegenover de wijze waarop vooral het hogere en het middenmanagement van politie en justitie met deze bevoegdheden zullen omgaan.

Misschien wil de minister in tweede termijn toch nog even ingaan op het punt van de bibliotheken, om te trachten dit nog enigszins te specificeren. Als op de plaats van het delict een kopie zou worden aangetroffen van een stuk uit een boek, en als in het kader van het onderzoek zou worden vastgesteld dat dat boek niet in de handel is en in Nederland ook nooit in de handel is geweest maar zich uitsluitend bevindt bij universiteitsbibliotheken, zou ik mij goed kunnen voorstellen dat -- ook als er een onbekende dader is -- aan universiteitsbibliotheken wordt gevraagd

om mee te delen wie in de afgelopen tijd een dergelijk boek heeft geleend of opgevraagd, omdat dit een spoor kan zijn dat leidt naar de dader. Het lijkt mij dat dit niet valt onder Rasterfahndung of onder profilering, maar dat het simpelweg neerkomt op het gebruik van een gegeven, in combinatie met de wetenschap dat dat boek niet in de handel is in Nederland en dat bibliotheken zo ongeveer het enige ingangskanaal zouden zijn waarlang men te weten kan komen wie over een dergelijk boek de beschikking heeft gehad, gegeven het feit dat op de plaats van het delict een fotokopie daarvan is aangetroffen. Het lijkt mij dat dat in het kader van deze wetgeving, maar ook los van deze wet, een volkomen oorbare wijze van naspeuren zou zijn, en dat het ook mogelijk zou moeten zijn om dat op die manier aan te pakken.

Wanneer er eenmaal een verdachte is, waarvan is gebleken dat hij in een bepaalde bibliotheek het boek heeft geleend, biedt dat geen legitimatie om bij alle bibliotheken na te gaan of datzelfde boek -- bijvoorbeeld een boek over het vervaardigen explosieven -- ook door anderen is geraadpleegd. In dat geval zouden wij in de sfeer komen die collega Broekers aan het einde van haar eerste termijn heeft beschreven. Ik verzoek de minister hierop in te gaan.

De heer **Jurgens** (PvdA): De heer Van de Beeten is zich er wel van bewust dat het best mogelijk is dat blijkt dat de bladzijde afkomstig is uit een boek dat via internet is besteld bij een bibliotheek in Arkansas, en dat het buitengewoon lastig is om op een bibliotheek in Arkansas de Wet vorderen gegevens toe te passen.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Dat ben ik met de heer Jurgens eens. In het algemeen geldt natuurlijk, dat politie en justitie vaker een breder onderzoek moeten verrichten in de vorm van een trechteraanpak, om uiteindelijk bij de verdachte uit te komen. Men kan natuurlijk allerlei bibliotheken bezoeken en bij allerlei bibliotheken navraag verrichten of dit boek in de collectie aanwezig is en zo ja, wie het recent hebben geleend. Daarnaast bestaat de mogelijkheid dat het boek nooit in Nederland is geweest of in ieder geval niet via een Nederlandse bibliotheek is geleend. Een dergelijke mogelijkheid bestaat ten aanzien van heel veel feitelijke omstandigheden die in het kader van opsporingsonderzoek aan de orde kunnen komen.

De heer **Jurgens** (PvdA): Los van de technologische vernieuwing zal, ook in de huidige omstandigheden, geen zinnige bibliotheek dergelijke gegevens weigeren te verstrekken als duidelijk is dat daarmee een bijdrage zou kunnen worden geleverd aan de mogelijke oplossing van een zwaar misdrijf.

De heer **Van de Beeten** (CDA): Dat ben ik geheel met de heer Jurgens eens. Uitgangspunt is en moet blijven dat iedere burger op grond van zijn burgerplicht is gehouden om mee te werken aan het opsporen van strafbare feiten, zeker van ernstige misdrijven.

Ten slotte kom ik te spreken over de voortzetting van de relatie. De minister wees erop dat in de wet aan de Officier van Justitie de mogelijkheid wordt geboden om ook toekomstige gegevens te vorderen. De achtergrond van mijn vraag die ik zowel in de schriftelijke

voorbereiding als in eerste termijn heb gesteld, was dat het vaak noodzakelijk is dat de relatie niet wordt beëindigd omdat het loutere beëindigen van de relatie de verdachte al op het idee zou kunnen brengen dat er iets aan de hand is. Als hij navraag zou gaan doen, zal de internetprovider of de bank dan moeten proberen zich in stilzwijgen te hullen of een onjuiste voorstelling van zaken moeten geven. Dan kan het in het belang van het onderzoek zijn om de relatie voort te zetten, ook zonder dat om toekomstige gegevens wordt gevraagd. Dat kan een probleem opleveren, waarvoor ik de aandacht van de minister vraag.

*N

Mevrouw **De Wolff** (GroenLinks): Voorzitter. De minister heeft helder antwoord gegeven op de vragen die gisterenavond door de Kamer zijn gesteld, maar toch niet zo helder dat hij al mijn twijfel over dit wetsvoorstel heeft kunnen wegnemen. Deze twijfel is vooral gelegen in de vraag, wat de dringende maatschappelijke noodzaak is om te komen tot een uitbreiding van de bevoegdheden van de overheid bij het treden in de persoonlijke levenssfeer van burgers.

Ik heb de vergelijking getrokken met artikel 43 WBP dat de basis vormt waarop op dit moment gegevens aan politie en justitie kunnen worden verstrekt. Ik heb gevraagd waarom de houders van gegevens met een vordering moeten worden geconfronteerd, wanneer zij op dit moment vrijwillig gegevens kunnen verstrekken.

De minister heeft in zijn beantwoording het voorbeeld van het Bureau Kredietregistratie gegeven, dat kennelijk in de praktijk als eis stelt dat er verdenking moet bestaan van een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan voordat het bureau bereid is om gegevens te verstrekken. Naar mijn mening gedraagt het bureau zich daarmee keurig netjes. Het komt mij voor dat aan het bureau in de toekomst ook niet veel meer dan identificerende gegevens zullen kunnen worden gevraagd op basis van het wetsvoorstel. Andere dan identificerende gegevens zullen alleen in het kader van een dergelijk misdrijf kunnen worden gevorderd.

Daarmee geeft de minister in zijn beantwoording aan dat er in feite geen probleem is en dat een houder zoals in het voorbeeld genoemd in de praktijk nu de gegevens op vrijwillige basis verstrekt die straks op basis van vordering zullen kunnen worden verkregen, zij het dat er dan niet meer de countervailing power is van de gegevenshouder die een eigen toets op de noodzaak van het verstrekken van de informatie verricht.

De vraag blijft welk probleem met dit wetsvoorstel wordt opgelost en wat de pressing social need is. Het kiezen voor een andere vormgeving moet echt méér zijn dan de wens om te komen tot een uitbreiding van de bevoegdheden van de overheid. Ik wijs erop dat die uitbreiding niet alleen betrekking heeft op het feit dat de houder eigenlijk geen eigen afweging meer mag maken, maar ook op het feit dat de kring van houders die redelijkerwijs in aanmerking komen voor het verstrekken van gegevens zowel in de wetstekst als in de memorie van toelichting wel heel ruim is getrokken.

Dat is mijn belangrijkste punt, mevrouw de voorzitter. Ik wil nog een ander onderwerp ter sprake brengen wat ik minder belangrijk vind maar wat in de discussie in deze Kamer een zekere rol heeft gespeeld. Dat is de vraag in hoeverre het systeem open of gesloten is. Ik vond de beantwoording niet erg veel verduidelijken. De minister noemde het voorbeeld van de hotelier en stelde dat als de hotelier zelf aangifte doet van een moord in een van de kamers van zijn hotel, de procedure ten aanzien van het vorderen gegevens niet van toepassing is. Ik meen dat de gegevens over wie er in die kamers hebben verbleven, nog steeds persoonsgegevens zijn. Als politie en justitie willen weten welke personen er op een bepaald moment in die kamers hebben verbleven, dan moet toch de weg worden bewandeld die in dit wetsvoorstel wordt uitgezet? Ik zie de minister instemmend knikken. Dat is dan meteen opgehelderd.

*N

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Ik zal het kort houden. Ik dank de minister voor zijn beantwoording van de vele vragen.

Ik ben taai en blij vasthoudend over de notificatie bij het vorderen van identificerende gegevens. De minister zegt dat dit vaak zal gebeuren, dat het niet ingrijpend is en dat het inherent aan opsporing is dat de goede naam van iemand in kwade geur terecht kan komen.

Ik wijs erop dat er in de loop van een bepaalde periode een soort sneeuwbal effect kan ontstaan. In het begin gebeurt er niets, maar als het maar vaak genoeg voorkomt dat die identificerende gegevens gevraagd worden door de opsporing en iemand daar niets van hoort en er bij toeval achter komt, kan er een gebrek aan vertrouwen in de overheid ontstaan. Dat moet voor ons allemaal een punt van zorg zijn. Gebrek aan vertrouwen in de overheid is niet goed! Ik denk dat wij hiermee heel verstandig moeten omgaan, omdat het de mogelijkheid in zich heeft dat het vertrouwen in de overheid ondermijnd gaat worden. Daarom vraag ik de minister nogmaals, hieraan aandacht te besteden en dit punt in ieder geval bij de evaluatie te betrekken. Misschien is het zelfs een idee om als de wet in werking is getreden, sommige opsporingsinstanties die notificatie bij het vorderen van identificerende gegevens wel te laten doen en eens te kijken hoe dat werkt. Dan kan een en ander vergeleken worden. Ik zou dit aan de minister willen meegeven en verneem graag zijn reactie daarop.

De heer Jurgens doet de suggestie om bij de toetsing nu een aantal criteria te noemen en die aan de minister mee te geven. Ik vind dat een goede suggestie maar die criteria moeten niet limitatief zijn. Het moet flexibel blijven en geen te strak keurslijf worden. Misschien dat in die drie jaar blijkt dat bepaalde dingen hier niet genoemd worden. Het basisidee vind ik prachtig, maar er moet geen sprake zijn van een te strak keurslijf want de evaluatie moet goed zijn.

De heer **Jurgens** (PvdA): Ik onderschrijf die opmerking graag. Het is mogelijk dat zich over een jaar een incident

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

voordoet dat van zodanig grote betekenis is, dat het reeds tevoren is onderzocht. In ieder geval moet het geen strak keurslijf zijn. Ik wil nu alvast aangeven welke elementen in ieder geval aan de orde moeten komen. Ik heb de minister gevraagd of hij een en ander in een brief wil vastleggen.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Ik heb gezegd dat ik die suggestie van de heer Jurgens steun en ik ben blij te horen dat de heer Jurgens dezelfde flexibiliteit voorstaat. Met de gedachte dat wij, als zich volgend jaar een incident voordoet, opeens als een dulle moeten gaan evalueren, loop ik overigens niet meteen weg.

*N

De heer **Holdijk** (SGP): Mevrouw de voorzitter! Ik dank de minister voor zijn reactie in eerste termijn. Mevrouw De Wolff heeft de goede vragen gesteld bij de eindafweging van dit wetsvoorstel. Wat is de noodzaak van dit wetsvoorstel en voor welk probleem wil het een oplossing bieden?

Ik erken graag dat het mij persoonlijk enige inspanning heeft gekost om het complete stelsel van vorderingen te doorgronden en hun onderlinge verhouding te doorzien. Het komt mij voor dat het per saldo een redelijk complex stelsel genoemd mag worden. Die complexiteit zit voor een belangrijk deel ook in het gegeven dat het om een meer verfijnd stelsel gaat dan wij tot dusver kenden. Ik heb mijn vraagtekens bij degenen die suggereren dat er van een substantiële uitbreiding van vorderingsbevoegdheden sprake is. Er komt een verfijnder stelsel, maar ik betwijfel of het een substantiële uitbreiding betreft.

Wij hebben in eerste termijn enkele kritische vragen gesteld, vragen die zich voornamelijk richten op de te verwachten consequenties van de nieuwe vorderingen. Een aantal leden heeft terecht gezegd dat het parlement in het algemeen een kritische opstelling past jegens een eventuele uitbreiding van overheidsbevoegdheden. Het zou onze habitus behoren te zijn. Dat alles ter wille van datgene wat mevrouw Broekers zo-even nog benadrukt heeft: het vertrouwen van de burgers. De burgers moeten erop kunnen vertrouwen dat er een parlement is dat kritisch kijkt naar bevoegdheden van overheden.

Ik heb geen nadere vragen aan het adres van de regering. Gisteravond heb ik mij niet expliciet aangesloten bij het verzoek van enkele leden om een evaluatie van het wetsvoorstel. Voorzover dat nog nodig mocht zijn, wil ik dat nu alsnog doen. De minister heeft echter al een duidelijke toezegging gedaan op dit punt. Wel heeft hij gemeld dat er ten minste drie jaar ervaring met de wet moet worden opgedaan. Ik vind het van belang -- dat heb ik in eerste termijn wel ter sprake gebracht -- dat bij de evaluatie ook bezien wordt of de overheid zichzelf en met name de politie niet te veel beperkingen heeft opgelegd door dit vrij ingewikkelde stelsel te ontwikkelen. Verder ben ik het eens met degenen die hebben gevraagd om een brief waarin de belangrijkste criteria voor de evaluatie

worden gegeven en waarover, zo nodig, nader overleg mogelijk is.

Ik heb gisteren ook geen expliciete uitspraak gedaan over het wetsvoorstel als zodanig. Ik denk dat het na de benadering in eerste termijn van de kant van onze fracties niemand zal verwonderen dat wij per saldo tot een positief oordeel over het wetsvoorstel komen.

*N

Minister **Donner**: Voorzitter. Ik dank de leden voor hun opmerkingen in tweede termijn. Mevrouw De Wolff heeft ook in tweede termijn naar de noodzaak van het wetsvoorstel gevraagd. De heer Holdijk heeft die vraag geherformuleerd en ook van de zijde van de SP-fractie is hierover gesproken naar aanleiding van de opmerkingen van de heer Jurgens. De noodzaak is, zoals in het rapport van de commissie-Mevis staat te lezen, enerzijds gelegen in het feit dat er nu eenmaal meer gegevens elektronisch worden opgeslagen en dat het door de wijze van opslaan niet meer mogelijk is om, zoals tot nu toe de praktijk was, via het opvragen van de drager achter de gegevens te komen. Anderzijds is de noodzaak gelegen in het feit dat de wetgever via de bescherming van de persoonlijke levenssfeer de vrijwilligheid, die tot nu toe functioneerde, in een grijze, zo niet illegale zone getrokken heeft.

Artikel 43 van de Wet bescherming persoonsgegevens staat het betrokkene wel toe om de gegevens te verstrekken. Waar het gaat om het voorbeeld van het Bureau Krediet Registratie, merk ik op dat uit de wet nu ook volgt dat het moet gaan om een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegestaan. Het bureau vroeg voor zijn eigen afweging echter om wat voor misdrijf het ging. Het verstrekken van die inlichtingen over een persoon vormt een veel ernstiger inbreuk op de persoonlijke levenssfeer dan de bepaling in het wetsvoorstel dat de officier van justitie in bepaalde gevallen de informatie kan vragen of dat de politieambtenaar de identificerende gegevens kan vragen. De noodzaak is klassiek. Het verzamelen van informatie is de essentie van de opsporing. Het systeem van registratie van gegevens wordt steeds gecompliceerder en dat vraagt om het regelen van de mogelijkheden voor het politie. Het wetsvoorstel regelt alleen dat de politie niet afhankelijk wordt van derden.

Ik ben het dan ook niet eens met de conclusie dat met dit wetsvoorstel de kring van personen van wie gegevens gevraagd kunnen worden, wordt uitgebreid. Ik denk dat die kring zelfs groter is wanneer het niet is geregeld. Als het gaat om identificerende gegevens zal een politieagent ook nu links en rechts navraag doen. Bij het opvragen van zwaardere gegevens zal aangetoond moeten worden dat deze zich op de veronderstelde plaats bevinden. Ook nu, in de ongeregelde situatie, kunnen die gegevens opgevraagd worden. De noodzaak van deze wet is voor een deel inherent aan de samenleving en voor een andere deel inherent aan de regelgeving die wij hebben gemaakt. Met dit wetsvoorstel wordt alleen geregeld wat nu al mogelijk is. Er is geen sprake van uitbreiding van bevoegdheden.

Ik ben het met de heer Holdijk eens dat het risico van dit wetsvoorstel eerder is dat het systeem zo verfijnd

blijkt te zijn dat het onwerkbaar is voor de politie, dan dat het een inbreuk op de persoonlijke levenssfeer mogelijk maakt die niet gerechtvaardigd is uit een oogpunt van opsporing. In alle wetgeving en richtlijnen ter zake is vastgelegd dat opsporing boven de bescherming van de persoonlijke levenssfeer gaat bij gegevens die betrekking hebben op een verdachte. Er is geen sprake van dat gegevens in het wilde weg opgevraagd kunnen worden. Het gaat altijd om een verdachte.

Met dit wetsvoorstel kunnen niet zonder toezicht gegevens worden opgevraagd. Er is het toezicht van het beklagrecht. Bij gevoelige gegevens is er het toezicht van rechter-commissaris. Daarnaast is er nog het toezicht van de rechter. Via het strafproces kan ook een verdachte toezicht uitoefenen, want hij kan controleren welke informatie is opgevraagd en op welke wijze. Een evaluatie is in feite geen toezicht. Daarbij wordt nagegaan of de wet dienstig is aan het doel.

De heer **Jurgens** (PvdA): Het toezicht op de terechtzitting betreft alleen de gevallen die tot een terechtzitting leiden. U weet ook dat veel zaken wel onderzocht worden, maar niet tot een terechtzitting kunnen leiden. Gisteravond wees ik op het rapport van de drie korpschefs waarin sprake is van het aanleggen een fijnmazig net van informatie over personen. Men merkt daar pas iets van als zich een incident voordoet. Ik denk dat voor dit soort gevallen een evaluatie wel degelijk van belang is.

Minister **Donner**: Dat ben ik met u eens. Dat is in feite toezicht op de werking van de wet. Overigens is er ook in dat opzicht toezicht in de vorm van de audits van het College Bescherming Persoonsgegevens ten aanzien van de politiegegevens. Die betreffen echter primair het toezicht op hetgeen wordt vastgelegd.

Ik ben het met u eens dat van deze wettelijke regeling, als zij naar behoren wordt toegepast, in redelijkheid niet gezegd kan worden dat er iets aan de politie wordt toegekend wat zij niet nodig heeft in het belang van de opsporing.

De vraag gaat dan ook over het misbruik van die bevoegdheden. Ik ben het niet geheel eens met de opmerking van de heer Van de Beeten dat bevoegdheden niet intrinsiek tot misbruik kunnen leiden, want het verbod leidt tot misbruik. Dat gold ook voor het eerste verbod dat wij overtreden hebben: alle bomen uit de tuin, behalve deze ene, en prompt ging ze op die ene boom af. In het verbod ligt de verleiding tot overtreden. Door dit wetsontwerp wordt de bevoegdheid inderdaad ingeperkt. In die zin bestaat dus de mogelijkheid van een te ruime toepassing. Ik zeg graag toe dat dit mede voorwerp van evaluatie zal zijn.

De heer Jurgens vroeg mij daarover een brief te schrijven. Op zichzelf kunnen wij de punten die hij noemde vrij snel in dit debat ratificeren. Ik denk dan aan het vaststellen van de omvang, zij het steekproefsgewijs, maar ook aan de vraag of het wordt gebruikt voor visexpedities. Mevrouw Broekers vroeg in dezen hoe de notificatie bij de andere bevoegdheden werkt. Ik wijs erop dat zojuist een rapport is opgesteld over de andere bevoegdheden. Verder denk ik hierbij aan de vraag of het niet ongericht wordt, maar ook aan de kosten, de

bureaucratie en de grijze zone. Ik zal graag ratificeren wat hier is genoemd, maar het is veel reëler om af te spreken dat ik beide Kamers voordat de evaluatie wordt opgezet, een brief stuur over de criteria die op dat moment worden gebruikt. Dan hebben wij immers een beeld van de mogelijke knelpunten. Als ik nu een brief stuur, wordt dat een theoretische brief waarin wordt aangegeven waar wij met z'n allen over denken te spreken. Is de wet tweeënhalf jaar in werking, dan wordt het reëel. Dan kunnen wij ook bespreken of het overzicht volledig is en of het een verstandig inzicht is of niet.

De heer **Jurgens** (PvdA): Die tweede brief lijkt mij uitstekend, maar dan is de kans groot dat er een andere minister van Justitie is. De regering zal zijn toezeggingen natuurlijk gestand doen. Het is meer in het belang van de Kamer dan in het belang van de minister. Ontstaat de gewoonte dat op een toegezegde evaluatie een brief volgt waarin dat wordt vastgelegd en een aantal criteria wordt aangegeven, dan helpt dat de Kamer zich te herinneren dat deze taak voorligt. Misschien is het dan ook voor de regering zelf, door dat openbare stuk, een dwingende noodzaak. Het is meer een hulpmiddel voor beiden. De minister heeft volkomen gelijk. Het staat nu ook in de Handelingen van deze Kamer, maar "wer liest die schon?", zoals mijn vriend van de Bundestag altijd riep over de handelingen van de Bundestag.

De heer **Van de Beeten** (CDA): De Kamer is volgens mij uitstekend in staat om via de tegenwoordig goed functionerende toezeggingenadministratie de vinger aan de pols te houden. Na deze ratificatie van de minister heb ik niet zozeer behoefte aan de eerste brief. Zijn suggestie om over tweeënhalf jaar de tweede brief te sturen, lijkt mij uitstekend.

Minister **Donner**: Ik ben de Kamer graag ter wille als zij een knoop in de zakdoek nodig heeft.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): De VVD-fractie heeft die knoop in de zakdoek niet nodig. Wij kunnen volledig instemmen met wat de minister heeft gezegd.

Minister **Donner**: De punten die hier genoemd zijn, zijn logischerwijs voorwerp van evaluatie. Ik zeg de Kamer in ieder geval toe dat een brief wordt verstuurd voordat de evaluatie daadwerkelijk in gang wordt gezet. Ik zal niet zeggen "hopelijk", maar het zal wel een verlichting zijn als er dan een andere minister is. Waarschijnlijk zal er op dat moment ook een andere Kamer zijn. Heeft de Kamer behoefte aan een geheugensteun, dan ben ik daartoe graag bereid, als wij het er maar over eens zijn dat het aannemen van dit wetsontwerp niet afhankelijk wordt van de brief.

Aan het adres van de heer Van de Beeten zeg ik nog het volgende. Als ik alleen een bladzijde heb, heb ik inderdaad geen verdachte. Deze regeling is dan niet het aanknopingspunt. Het aanknopingspunt is dan veel meer gelegen in artikel 126nd: het kunnen vorderen van bescheiden en een aanduiding van bescheiden. Als ik een bladzijde heb, kan ik inderdaad een bibliotheek aanschrijven met de vraag of dit boek de laatste tijd is geleend en, zo ja, door wie. Dat is geen toepassing van de

bevoegdheden die ik nu heb bij identificerende gegevens. Het kan zijn dat er een naam uit voortvloeit of dat de bibliotheek meldt dat zij die gegevens niet heeft. In dat geval kan ik telefoonbedrijven aanschrijven met de vraag of er een telefoonnummer en een adres zijn bij deze naam. Dan pas ik die bevoegdheden wel toe. Kortom, wij hebben het hier over een aantal verschillende bevoegdheden.

De heer Van de Beeten heeft zorg uitgesproken over het vervolgonderzoek. Nogmaals, ik heb aangegeven hoe het systeem werkt, ook in de situatie die hij beschrijft. Zodra betrokkene zorg heeft, kan hij dat vragen. Ik ben graag bereid om met het openbaar ministerie te bespreken dat in de aanwijzing aandacht moet worden besteed aan dit aspect als er mogelijk twijfel bestaat over de wijze waarop ermee moet worden omgegaan. Het staat niet op voorhand vast dat voortzetting van de relatie ook medeplichtigheid bij een strafbaar feit inhoudt. Derhalve gaat erom dat als het achteraf zou blijken, betrokkene aan wie het is gevraagd in alle gevallen in de eerste schriftelijke vordering een begin van een bewijs heeft dat hij wat dat betreft mede op verzoek van de officier van justitie erbij betrokken was. Uiteraard ben ik het ermee eens dat de wet nu een afspraak terzake eist, maar met het eerste schriftelijke verzoek ligt er al het begin van die afspraak die eventueel later schriftelijk kan worden bevestigd. Maar nogmaals, ik ben gaarne bereid met het openbaar ministerie op te nemen op welke wijze aan dat punt aandacht kan worden besteed.

Mevrouw Broekers vroeg mij nogmaals naar de notificatie. Ik heb aangegeven, dat ik dit punt meeneem. Ik wijs er wel op dat er zojuist een evaluatie heeft plaatsgevonden van de notificatie bij andere opsporingsbevoegdheden. Ik ben bang dat wij voordat de evaluatie hiervan wordt uitgevoerd, moeten kijken naar de notificatieverplichting. Als het zuiver om identificerende gegevens gaat, denk ik dat de notificatie meer wantrouwen in de overheid schept dan het achterwege blijven ervan, want het gaat niet om verdachten. In elk geval zal dat punt worden meegenomen bij de evaluatie.

Mevrouw **Broekers-Knol** (VVD): Voorzitter. Ik ben het op dat punt niet eens met de minister die zegt dat het meer wantrouwen zal scheppen. Ik denk juist dat het meer vertrouwen zal veroorzaken.

Minister **Donner**: Daarover hebben wij een verschil van appreciatie.

Ik kom nu tot afronding van mijn antwoord. Ik hoop dat ik mevrouw De Wolff en mogelijk ook de fractiegenoten van de heer Kox heb kunnen overtuigen, dat wat dit wetsontwerp doet, is regelen wat nu al gebeurt en dat het dit daadwerkelijk controleerbaar maakt. Het is nodig, omdat wat vroeger vrijwillig werd gedaan nu vaak eigenlijk een uitlokking is om in strijd met de wet te handelen. Derhalve is het onze verantwoordelijkheid om dat te regelen. Met de heer Holdijk waardeer ik dit niet zozeer als een uitbreiding van bevoegdheden als wel mogelijk als een te verfijnd stelsel dat in de praktijk tot moeilijkheden leidt. Ik verwacht dat niet, maar om die reden heb ik eigener beweging al behoefte aan een evaluatie, die ik de Kamer overigens gaarne toezeg.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de SP en GroenLinks wordt aantekening verleend dat zij geacht wensen te worden tegen het wetsvoorstel te hebben gestemd.

**

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

*B

!Milieubeheer!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van hoofdstuk 18 van de Wet milieubeheer (Handavingsstructuur) (29285).

(Zie vergadering van 4 juli 2005.)

De beraadslaging wordt geopend.

De **voorzitter**: Ik heet de staatssecretaris van harte welkom.

**

*N

Staatssecretaris **Van Geel**: Voorzitter. Ik ben blij dat ik vandaag met deze Kamer van gedachten kan wisselen over dit wetsvoorstel. Het is een wezenlijk element in een traject van kwaliteitsverbetering rondom handhaving. Uit de bijdragen van de sprekers bleek ook de noodzaak van een dergelijke verbetering. Het is duidelijk dat het een proces van lange adem is. Er is veel gebeurd, maar er is ook nog veel te winnen. Bovendien is het nodig om handhaving in een bredere context te plaatsen. Uitvoering van beleid is natuurlijk ook een kwestie van het maken van goede, handhaafbare en fraudebestendige regelgeving. Het gaat om twee zijden van dezelfde medaille: professionalisering en herijking, inclusief de omgevingsdiscussies die op het ministerie worden gevoerd.

Het wetsvoorstel past volledig in de sturingsfilosofie van het kabinet. Wij stellen geen blauwdruk vast, maar articuleren de verantwoordelijkheid van de diverse overheidsniveaus. Daarbij wordt het beoogde handavingsniveau niet uit het oog verloren. Er zit immers een duidelijke stok achter de deur in het wetsontwerp die ervoor moet zorgen dat uiteindelijk het gewenste resultaat wordt bereikt.

Handhaving en structurele samenwerking waren de kenmerkende punten. Het was volstrekt duidelijk dat beide aspecten moeten worden geborgd, wil er sprake zijn van een positieve bijsturing van de andere elementen.

In 2002 is in het kader van het professionaliseringstraject gestart met de samenwerking tussen gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk. Die samenwerking stel ik zeer op prijs. Er is toen een

nulmeting uitgevoerd. De afspraak werd gemaakt dat in 2005 voldaan moest worden aan de gezamenlijke kwaliteitscriteria. Al in de beginfase is gezegd dat het Rijk zo nodig zaken met betrekking tot de samenwerking, handhaving en kwaliteitscriteria kan afdwingen. Vandaar dat er in het wetsontwerp aanwijzingsbevoegdheden zijn geregeld. Het voortouw ligt bij de provincies, maar ook de minister van VROM krijgt aanwijzingsbevoegdheden. De handreiking aanwijzingsbevoegdheden is samen met de VNG, het IPO en de Unie van Waterschappen ontwikkeld. De handreiking levert een toetsingskader op waardoor voor provincies, gemeenten en waterschappen duidelijk is wat inhoudelijk van belang is en welke procedure er moet worden gevolgd. Wat voor de aanwijzing van de provincies aan gemeenten en waterschappen geldt, geldt uiteraard in dezelfde mate voor de aanwijzing door de minister van VROM aan een provincie. Het is belangrijk dat die handreiking door de provincie en de betrokken ministers als beleidsregel worden vastgesteld.

Voorzitter. Er moest in het kader van het handhavingsproces worden voldaan aan 56 elementen. Ten opzichte van de nulmeting is er sprake van een geweldige verbetering. In ieder geval 70% van de ruim 500 handhavingsinstanties voldoet aan 80-90% van de criteria. Dat is een aanmerkelijke vooruitgang, maar een glas kan half vol of half leeg zijn, want het betekent ook dat ca. 30% aan minder dan die 90% voldoet. Ik ben blij met die grote sprong voorwaarts, maar ben anderzijds niet tevreden dat er nog zoveel achterblijvers zijn. Daarom heb ik zo'n twee weken geleden het initiatief genomen om persoonlijk met de bestuurders van IPO, VNG en de Unie van gedachten te wisselen over dat eindresultaat en de follow up die daaraan moet worden gegeven. Eenieder erkent dat nog steeds een aanzienlijk aantal organisaties niet voldoet, soms gaat het om een beperkt aantal gebreken die inmiddels zijn opgelost of nabij een oplossing zijn -- sommige gemeenten in een herindelingsproces willen bijvoorbeeld wachten tot na de herindeling -- bij andere gaat het om meer structurele gebreken in de uitvoering van deze afspraken.

In ons gesprek heeft het IPO aangegeven dat de provincies de rol van regisseur die zij in de wet zullen krijgen actief zullen oppakken en dat zij de komende maanden een drieslag zullen uitvoeren. Allereerst zullen de provincies de slecht presterende overheden aanspreken en zo nodig aanpakken en per 1 oktober 2005 een aanwijzing geven, uiteraard als de wet er dan is. Conform de handreiking waar ik net over sprak, zullen gemeenten dan worden verplicht de nodige maatregelen te nemen. Uiteraard zal worden begonnen met zaken die het meest afwijken van de vastgestelde kwaliteitscriteria. Er is natuurlijk een verschil tussen toevallig een document in een verkeerde kast opbergen en het niet willen dat de gemeenteraad het behandelt. Het IPO zal per 1 januari 2006 een overzicht presenteren van de stand van zaken.

De VNG is meestal lijdend voorwerp en ik vind het dan ook belangrijk dat zij deze aanpak van het IPO ondersteunt. Zij vraagt uiteraard begrip voor bepaalde situaties, maar gaat zelf ook pro-actief te werk in die zin dat zij de gemeenteraden zal aanschrijven om voor de begrotingsbehandeling heel duidelijk kenbaar te maken

welke afspraken er liggen en welke verantwoordelijkheden de raden zelf hebben.

Het een en ander wordt goed gecoördineerd, want het gevoel bestaat dat er een zeker evenwicht in de aanpak nodig is. De ene provincie zal niet een futiliteit fors moeten aanpakken en een ernstige zaak kunnen laten liggen. Er vindt een onderlinge afstemming plaats. Het BLOM (Bestuurlijk Landelijk Overleg Milieuhandhaving) zal daar een rol in vervullen.

In het gevoerde overleg is geconstateerd dat het nog vooral om procesgerichte minimumcriteria gaat. Het gaat nog niet om de inhoudelijke slag. Wij hebben daarom afgesproken om het Landelijk Overleg Milieuhandhaving te belasten met het ontwikkelen van een inhoudelijke maatlat van prestatie-indicatoren en een systeem van benchmarking. Dat worden als belangrijke vervolgstappen gezien om als de procescriteria zijn vastgelegd de kwaliteit van de handhaving verder te verbeteren.

Het is van belang om in dit proces goed na te denken over de gevolgen van een omgevingsvergunning -- het is toch de bedoeling om omgevingswetten te krijgen -- voor de handhavingstructuur.

Ik heb er vertrouwen in dat wij in het lopende jaar nog tot de uitvoering zullen komen van de afspraken. De heer Ketting en mevrouw Nap zeiden: dat is mooi, maar wat gaat er vervolgens gebeuren? Wat is de rol van de VROM-Inspectie? Hoe stevig zit die in dit dossier? Wat gebeurt er als provincies niet doen wat wij hebben afgesproken? De VROM-Inspectie houdt de vinger aan de pols. Een provincie die in gebreke blijft bij het nakomen van de gemaakte afspraken, zal een aanwijzing krijgen van VROM. Daarover hoeft geen misverstand te bestaan. Daarnaast is gevraagd of de capaciteit voldoende is. In handhavingsland is de capaciteit eigenlijk nooit voldoende. Daarom moeten er prioriteiten worden gesteld en handhavingsstrategieën worden ontwikkeld. Bij de helaas noodzakelijke bezuinigingen op het ministerie van VROM is de inspectie zoveel mogelijk ontzien. Zij is er niet helemaal zonder kleerscheuren van afgekomen, maar de bezuinigingsdoelstelling was ongeveer de helft van die van andere directies. In die zin hebben de minister en ik prioriteit gegeven aan de handhaving.

Het is de bedoeling om over twee jaar de effecten van de wet en de AMvB inzake kwaliteitseisen te evalueren. Daarbij worden ook de inhoudelijke elementen betrokken; het is niet alleen een procesmatige evaluatie. Uiteindelijk gaat het om het zicht op de feitelijke handhaving. De inhoudelijke elementen komen onder andere voort uit het onderzoeken van gemeenten. Hieruit ontstaat een beeld van de ondernomen activiteiten en de resultaten van handhaving op gemeentelijk niveau.

De Kamer heeft haar ongenoegen geuit over het niet tijdig toezenden van stukken en beantwoorden van vragen. Dit leidde zelfs tot de vraag hoe ik aankijk tegen de positie van de Eerste Kamer. Ik kan mij indenken dat er enig ongenoegen is. Een boetekleed is op zijn plaats bij de tijd en de limieten voor de verzending van stukken. Ik kan een aantal verzachtende omstandigheden noemen, maar dat zal ik niet doen. Het moet gewoon sneller en beter, en daar zullen wij voor zorgen. Het gaat absoluut niet om een

bewuste werkwijze: het kan wel even lijden, wij kunnen het wel uitstellen want de Eerste Kamer is zo loyaal en zal het wel accepteren. Zo zit het absoluut niet. Het is een coincidentie van een aantal zaken die niets te maken hebben met "beleid". Wij zullen dus trachten -- en niet alleen dat -- om het in de toekomst te voorkomen. Het enige wat ik wil aanvoeren is dat op een aantal dossiers de maatschappelijke druk erg hoog is. Dit geldt bijvoorbeeld voor de luchtkwaliteit. Er moeten oplossingen worden gevonden voor een aantal problemen die te maken hebben met enerzijds de kwaliteit van lucht en anderzijds ruimtelijke ontwikkelingen die geblokkeerd dreigen te raken. Dit zorgt voor heel veel druk om medewerking te verlenen, ook bij deze Kamer in het kader van de nahangprocedure over het besluit. Ik neem het ongenoegen van de Kamer dus ter harte, maar soms zijn er dossiers die maatschappelijk zo relevant zijn dat een snelle behandeling noodzakelijk is.

Ik kom bij een aantal concrete vragen, te beginnen met die van de heer Putters. Hij vroeg nog een keer naar de sturingsfilosofie, de waarde van de AMvB, de bottom-upbenadering en de top-downbenadering. Ik denk dat hij die vraag terecht stelt. Er moet sprake zijn van een samenhang of beter gezegd een synthese tussen de bottom-up filosofie en de top-down benadering. Wij hebben met de partners die verantwoordelijkheden hebben op het gebied van handhaving afgesproken dat wij die synthese tot stand willen brengen. Het BLOM is het ideale kader om dat te bereiken. In het overleg dat ik 20 juni had met de verschillende handhavingspartners is afgesproken dat het BLOM de rol van de Stuurgroep professionalisering gaat overnemen. Het BLOM is dus een heel belangrijk orgaan om in samenspraak met decentrale en centrale overheden het professionaliseringsproject in gang te zetten, zodat er een goede afstemming komt tussen de provinciale regisseurs. Afgesproken is ook dat het BLOM belast wordt met het ontwikkelen van meer inhoudelijke kwaliteitscriteria. Dat heb ik straks al aangegeven. Het typische van dit proces is naar mijn mening dat het met elkaar verbinden van de top-down en de bottom-up benadering de enige manier is om hier uit te komen, door de verschillende verantwoordelijkheden van de verschillende handhavingspartners.

De heer Putters vraagt ook of het in het AMvB moet en of het niet in een wet kan. Ik acht het niet opportuun om gedetailleerde criteria die aan de orde zijn als het gaat om inhoudelijke eisen aan de handhaving in een wet vast te leggen. De AMvB lijkt mij daarvoor het betere kader. Hij vroeg verder of er andere projecten zijn waarvan resultaten te melden zijn die betrokken kunnen worden bij het ontwikkelen van kwaliteitscriteria voor de handhaving. Ja, namelijk onder andere de ontwikkeling van kengetallen, maar die verkeert nog in de ontwikkelingsfase. Directe resultaten daarvan zijn nog niet zichtbaar, maar het is wel de bedoeling dat deze er komen.

De handhavende organisaties heb ik genoemd.

Mevrouw Nap heeft gevraagd naar de commissie-Alders. De commissie-Alders komt met bouwstenen voor een nieuwe visie op het gebied van interbestuurlijk toezicht. Het is duidelijk dat bij de evaluatie van het nu voorliggende voorstel en de handhavingscriteria over twee jaar de alsdan getrokken conclusies met betrekking tot

Alders een grote rol zullen spelen. Dat lijkt mij vanzelfsprekend. Mijn antwoord op de vraag of die conclusies worden betrokken bij de evaluatie is dus een duidelijk ja, maar ik weet natuurlijk niet welke conclusies het kabinet zal trekken rondom de commissie-Alders.

Ik hoop helder geweest te zijn over de manier van omgaan met de Eerste Kamer.

Ik wil reageren op een aantal zaken uit de bijdrage van de heer Ketting. Allereerst ga ik in op de handhaving in internationaal verband. De heer Ketting noemt dat punt terecht. Wij worden vaak geconfronteerd met de vraag in hoeverre handhaving in Nederland strakker en strenger is dan elders. Dat is met name op bepaalde terreinen voelbaar en zichtbaar, zoals bij alles wat te maken heeft met de mainports Schiphol en Rotterdamse haven. In de West-Europese markt die zeer fluïde is, treden er makkelijk andere vervoersstromen op om handhaving te ontwijken. Onze filosofie daarbij is niet om toe te geven aan minder handhaving, maar om het op internationaal niveau te regelen. Een zeer geslaagd project is het Zeehavenproject, waaraan nu alle havens van Le Havre tot en met Riga en Talin meedoen. Er wordt voor gezorgd dat er gezamenlijke handhaving op gezet wordt, zodat er geen afwenteling plaatsvindt. De ontwijking blijft echter een zorgpunt in een internationaal opererende markt, zeker op het gebied van afval. Daar heeft de heer Ketting gelijk in. Ik ben het eens met zijn redelijk dramatische analyse van de nulmeting, die hij onthutsend noemde. Ik heb echter ook een verbeteringslag aangegeven die nu aan de orde is.

Hij kan ervan op aan dat wij dit proces van professionalisering aan een korte teugel zullen houden. Wij houden het proces nauwlettend in de gaten, zeker omdat ik ervan overtuigd ben dat regelgeving beperkt, eenvoudig, simpel en doeltreffend moet zijn. Als er regelgeving is, moet de overheid daar strikt op toezien. Ik denk dat die formule door iedereen goed wordt begrepen.

Ik heb al gezegd dat beide trajecten, dus de modernisering van de regelgeving bij VROM en de handhaving ervan, hand in hand gaan. Ik heb al geantwoord op de vraag over de VROM-inspectie. Ik heb ook gezegd dat de evaluatie de feitelijke handhaving zal betreffen. Het mag duidelijk zijn dat wij scherp toezien op de manier waarop de provincies hun rol vervullen. Ook de opmerkingen van de heer Ketting over de te volgen procedure en zijn teleurstelling daarover accepteer ik. Deze doen mij zelfs wat verdriet omdat ik tot nu toe in het overleg zeer veel steun heb ervaren met betrekking tot dossiers die wij met elkaar bespreken. Dat komt goed.

De bijdrage van mevrouw Nap was op een aantal punten aanvullend op wat ik tot nu toe heb gezegd. Er was discussie over de rol van de andere overheden met betrekking tot het zichzelf verlenen van vergunningen. Daar maakt mevrouw Nap een reëel punt van. Zij gebruikt kwalificaties als "geschrokken" en "onthutst". Ik ben het daarmee eens. Ik trek daar echter niet de conclusie uit dat er sprake is van een geweldig integriteitsprobleem. Dat valt gelukkig wel mee. Er is meer sprake van slordigheid en slechte afstemming. Vanuit de voorbeeldfunctie die zij terecht vraagt van andere overheden, zou dit niet mogen voorkomen. Ik vind het op grond hiervan echter niet nog niet voor de hand liggen om het tweedelijns toezicht in het

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

kader van het interbestuurlijk toezicht daar nu al weg te halen. Dit zal op onderdelen moeten worden gehandhaafd, juist om ervoor te zorgen dat dit soort ontwikkelingen wordt geborgd en de overheden zelf bij vergunningverlening kunnen en zullen optreden. Wij komen hier nog over te spreken.

Mevrouw Nap vraagt of ik bij de eindweging een onderscheid in zwaarte van de eisen heb opgenomen. Ik zal dat doen, dat heb ik al gezegd. Zij heeft nog een belangrijke opmerking gemaakt over de Servicepunten handhaving. Wij hebben de samenwerking op het terrein van de handhaving opgezet door een aantal jaren een financiële impuls te geven aan samenwerkende provincies, gemeenten en waterschappen om die steunpunten te realiseren. Die financiële impuls zou tijdelijk zijn. Ik heb die maatregel verlengd. Mevrouw Nap dringt er sterk op aan dat ik de bereidheid uitspreek om die samenwerking tot 2007 vanuit VROM te blijven ondersteunen. Die wens ondersteun ik.

De vormgeving van de servicepunten is nog in discussie omdat ik wil dat provincies meedoen en dat andere departementen dan VROM -- ik denk aan Verkeer en Waterstaat en LNV -- een bijdrage leveren, overigens in zeer beperkte mate. Het gaat niet om veel geld. Het gaat er ook om dat symbolisch een bijdrage wordt geleverd aan de ondersteuningsstructuur. De bijdrage moet tijdelijk zijn. De samenwerking is immers de verantwoordelijkheid van de betreffende overheden. Wij willen die impuls echter wel geven. Ik zeg toe dat wij bezien of wij een positieve houding kunnen aannemen om dat ook op regionaal niveau te regelen. Ik wil wel dat provincies, waterschappen en de andere relevante departementen meedoen.

Ik denk dat ik hiermee de belangrijkste vragen heb beantwoord in eerste termijn.

*N

De heer **Putters** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen. Ik ben blij dat hij op mijn vragen over de sturingsfilosofie heeft geantwoord dat de afstemming daar via het BLOM nader zal plaatsvinden en dat hij hierin alle vertrouwen heeft. Dit zullen wij nauwlettend volgen. De inhoudelijke criteria voor de handhaving zullen ook verder worden ontwikkeld. De komende tijd zullen wij goed bekijken hoe dat gaat.

Mijn kanttekening bij de AMvB was niet dat al die eisen nu in de wet zouden moeten worden geregeld. Ik heb er de vinger bij willen leggen dat hier ook het risico bestaat dat wij veel in de AMvB zouden willen regelen, gevoegd bij de zaken die eruit voortkomen, zoals de handreikingen waarvan wij ook al het een en ander gezien. Daardoor worden zo veel regels buiten de wet ontwikkeld dat je je kunt afvragen of wij er als wetgever nog voldoende op zicht hebben hoe dit in de uitvoering uitwerkt. Ik neem aan dat wij ook bij de evaluatie van het wetsvoorstel daarop kunnen terugkomen. Als de staatssecretaris dat nog expliciet kan toezeggen, zou dat voor ons ook heel plezierig zijn.

Wat de rol van VROM en de aanwijzingsbevoegdheid betreft, vraag ik de

staatssecretaris nog nader in te gaan op het moment waarop, of de situatie waarin gebruik zal worden gemaakt van die bevoegdheid. Ik begrijp dat hij in eerste instantie rekent op het overleg dat met de provincies en gemeenten tot stand komt, maar op welk moment gaat VROM over tot die aanwijzing? Verder zijn wij blij dat de evaluatie van het wetsvoorstel ook bij de bredere discussie over toezicht wordt betrokken.

Tot slot dank ik de staatssecretaris ook voor zijn woorden over ons ongenoegen. Ik interpreteer die woorden zo dat de handschoen is opgepakt. Wij zullen nauwlettend volgen wat daarmee gebeurt, maar wij rekenen op een constructieve samenwerking in de komende tijd. Uiteraard hebben wij er ook begrip voor dat er dossiers zijn die snel moeten worden behandeld. Als wij tegenover elkaar de wens van constructieve samenwerking uitspreken, verwacht ik dat wij eruit zullen komen.

*N

De heer **Ketting** (VVD): Mevrouw de voorzitter. Mijn fractie is de staatssecretaris erkentelijk voor de wijze waarop hij op onze inbreng heeft gereageerd.

Gelukkig wil de staatssecretaris deze paarden met de korte teugel gaan berijden. Mijn fractie schaart zich achter de opvatting van de PvdA, in die zin dat wij van de staatssecretaris graag een datum willen horen wanneer hij van de aanwijzingsbevoegdheid gebruik wil maken. Daarmee is een heel belangrijk moment gemarkeerd voor alle spelers in het veld dat dan het speelveld voorbij is en het huiswerk gedaan moet zijn; zo niet, dan zwaait er wat van de staatssecretaris.

Ik kom bij de VROM-Inspectie. Natuurlijk heeft mijn fractie er begrip voor dat ook daar enige bezuinigingsmaatregelen zijn genomen. Mijn fractie vraagt de staatssecretaris om het in ieder geval te melden als naar zijn gevoel de capaciteit van de VROM-Inspectie in de gevarenzone dreigt te geraken, zodanig dat daarmee zijn vinger aan de pols -- die toch noodzakelijk is om dit proces goed te kunnen blijven volgen en te sturen -- niet meer aan de eisen voldoet die over en weer in deze Kamer zijn gesteld. Graag krijg ik ook van hem de toezegging de wijze waarop de VROM-Inspectie voor haar taak geschikt is mee te nemen in de evaluatie, om te zien of daar ook de vereiste capaciteit aanwezig is.

Ten slotte wil ik nog een opmerking maken over onze omgangsvormen. Mijn fractie is er zeer verheugd over dat onze woorden van gisterenavond goed zijn neergedaald bij de staatssecretaris. De staatssecretaris is een opgewekt mens. Hij weet natuurlijk, dat de VVD-fractie per definitie al sinds haar oprichting opgewekt is en dat ook in de komende decennia zal blijven. Wij zien ernaar uit om de tweede helft van de regeringsperiode in deze opgewekte sfeer samen in te gaan. Wij hopen dat de staatssecretaris dat ook van zijn kant zal willen doen. In concrete vorm willen wij daaraan inhoud geven door met de staatssecretaris te verkeren over het tot een oplossing brengen van de hele lijst van toezeggingen. Daarmee wil ik zeker niet het reces van de staatssecretaris bederven. Het is

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

altijd goed als je tevoren weet welk huiswerk nog rest. Dan wordt je daardoor tenminste niet verrast.

*N

Mevrouw **Nap-Borger** (CDA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris hartelijk voor de beantwoording van de door ons in eerste termijn gestelde vragen. Wij kunnen concluderen dat er met betrekking tot de milieuhandhaving de laatste jaren veel ten goede is veranderd maar dat de stand van zaken op dit moment nog niet rooskleurig is. Het is dan ook zaak om de vinger aan de pols te houden. Zo nodig zal moeten worden ingegrepen en zal handhaving moeten worden gevorderd. Met deze wetswijziging wordt daartoe de mogelijkheid geboden via de aanwijzingsbevoegdheid. Eventueel kan zelfs worden verplicht tot samenwerking in regionale of provinciale handhavingdiensten. Er is dus een grote rol weggelegd voor de inspectie. Ik ben het eens met de staatssecretaris dat tweedelijnstoezicht voorlopig hard nodig is. Het hangt mede van de bevindingen van de commissie-Aalders af, door wie het tweedelijnstoezicht op termijn zal worden ingevuld.

Bij de plenaire behandeling in de Tweede Kamer heeft de staatssecretaris toegezegd dat hij halfjaarlijks verslag zal doen van de stand van zaken. Ik ben van mening dat dit zeer nuttig zal zijn om die verslagen ook aan de Eerste Kamer toe te zenden.

De CDA-fractie is blij met de motie van mevrouw Spies die in de Tweede Kamer breed werd gesteund en door de staatssecretaris is overgenomen. Deze motie vraagt dat bij de evaluatie in ieder geval aandacht zal worden geschonken aan de integrale handhaving, de ervaring met de éénloketaanpak en de ervaringen van bedrijven en burgers. Er moet heel nadrukkelijk worden gekeken naar de vermindering van het verticaal toezicht en de administratieve lasten. Voor ons is het heel belangrijk dat de doeltreffendheid is gewaarborgd en dat daaraan goed invulling zal worden gegeven. Bovendien moet worden bezien in welke mate de huidige bevoegdhedenstructuur voldoet. Wij willen al deze elementen die zijn toegevoegd door middel van deze motie nog eens extra benadrukken.

Ik ben blij met de toezegging over de ondersteuning door het rijk van de servicepunten handhaving. De staatssecretaris zegt dat hij een positieve grondhouding heeft. Dat is een mooie kreet, die wij wel vertaald willen zien in een reële bijdrage. Ik ben het geheel met de staatssecretaris eens dat alle betrokken instanties hieraan een bijdrage moeten leveren. Het is in ieders belang dat deze samenwerking goed op poten wordt gezet, dat elke instantie zijn eigen handhaving goed op orde heeft en de kwaliteit ervan verhoogt. Wij houden met nadruk een pleidooi voor de bijdragen van de andere departementen. Tot nu tot hebben wij van hen niets tegemoet kunnen zien. Er zou een heel positief signaal van uitgaan als psychologisch effect op de andere betrokken instanties.

Voorzitter. Ik wens de ministeries, de gemeenten, waterschappen en provincies veel succes toe en alle sterkte om er voor het einde van het jaar iets moois van te maken.

Staatssecretaris **Van Geel**: Mevrouw de voorzitter. Ik ben blij met de nadere verduidelijking van de heer Putters van zijn vraag hoe de wet zich verhoudt tot de AMvB en wat er geregeld wordt. Hij wenst zicht op de uitvoering. Ik zeg zonder meer toe dat dit bij de evaluatie van het wetsvoorstel juist een belangrijk punt zal zijn.

Alle woordvoerders hebben gevraagd onder welke omstandigheden VROM mogelijk met een aanwijzing komt. Zo'n aanwijzing zal in eerste instantie betrekking hebben op de provincies. Uiteraard gaan wij ervan uit dat dit niet nodig zal zijn, gelet op de positieve houding van de provincies in dit proces. Er zijn twee belangrijke ijkpunten: 1 oktober en 1 januari. Op 1 oktober moet er actie ondernomen zijn richting gemeenten. Verder is mij beloofd dat er op 1 januari verslag uitgebracht zal worden over wat er gebeurd is, waarom en waarom niet. Als die rapportages er liggen, kan beoordeeld worden of een en ander nadere actie vereist of past binnen de gemaakte afspraken. Dat is dus rond 1 januari.

Ik pak inderdaad de handschoen op om ook in de tweede helft van deze kabinetsperiode een goede relatie met uw Kamer te borgen. Ik zal daarvoor mijn best doen. Voordat ik op vakantie ga, zal ik de lijst van toezeggingen nalopen en kijken of er nog nadere actie nodig is op de afspraken die de heer Ketting in zijn bijdrage noemde.

Wij zijn er alert op dat de capaciteit van de VROM-inspectie niet in de gevarenzone komt, ook in relatie tot de jaarlijks vast te stellen handhavingstrategie en de prioriteitsstelling die daarbij hoort. Ik zeg u toe dat in de evaluatie bekeken zal worden wat wij in het kader van het toezicht hebben kunnen doen en wat wij hebben laten liggen.

Mevrouw Nap refereert aan twee punten die in de behandeling in de Tweede Kamer aan de orde zijn geweest. Allereerst het halfjaarlijks verslag. Ik heb gezegd dat ik dit zal meenemen in de discussies over en de presentaties van wat er aan handhaving gebeurt. Het hoort een onderdeel te zijn van die rapportage. Dat geldt ook voor de door mij omarmde motie van mevrouw Spies. Daarin wordt een aantal aspecten genoemd dat bij de evaluatie een rol speelt. Ik hoef die nu niet te herhalen.

Bij de SEPH's heb ik een positieve grondhouding ingenomen. VROM is bereid daaraan fors bij te dragen. VROM wil ook kijken naar de verhouding tussen wat centraal en regionaal gebeurt en wat de verschillende partners doen. Ik denk dat wij daar wel uit komen.

Ik beschouw de opmerkingen van mevrouw Nap over de andere departementen als een welkome ondersteuning van mijn streven om een en ander goed af te kaarten met de collega's.

Tot slot dank ik de Kamer voor de positieve houding ten opzichte van dit wetsvoorstel.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*N

*B

!Lumpsum primair onderwijs!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van onder meer de Wet op het primair onderwijs, de Wet op de expertisecentra en de Wet medezeggenschap onderwijs 1992 in verband met de invoering van lumpsumbekostiging in het primair onderwijs (29736).

(zie vergadering van 4 juli 2005.)

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Minister **Van der Hoeven**: Mevrouw de voorzitter. Ik dank u ervoor dat u dit wetsvoorstel nog vóór het reces heeft willen behandelen. Ik ben daar echt blij om. Wij hebben natuurlijk al een heleboel informatie uitgewisseld in de schriftelijke behandeling, maar de Kamer heeft in haar eerste termijn accenten aangegeven. Ik zal mijn betoog daarop richten en niet meer een heel verhaal houden over waarom deze wet zo goed is, enz.

Ik zal heel kort ingaan op het doel van het wetsvoorstel en de manier waarop het bereikt kan worden. Daarna zal ik ingaan op de bestuurlijke verhoudingen, alles wat met governance te maken heeft. Vervolgens zal ik iets zeggen over het flankerend beleid, inclusief de eenpitters, en de herverdeeffecten, inclusief de eenpitters. Ten slotte zal ik de vervolgstappen tot de invoeringsdatum aangeven.

De lumpsumbekostiging is geen doel op zichzelf, maar een instrument dat moet leiden tot kwaliteitsverbetering via autonomievergroting. Noch lumpsumbekostiging, noch autonomievergroting is een doel op zichzelf. Het moet leiden tot beter onderwijs. Door bestedingsvrijheid te geven kan maatwerk worden geleverd. Ik vind het erg belangrijk dat wij daardoor ruimte aan professionals in de scholen geven om eigen oplossingen te creëren. In het verleden hebben wij vaak voor elk probleem een aparte regel verzonnen. Daardoor liepen wij ertegen aan dat wij eigenlijk niets konden doen. Wij moeten daar ruimte in laten. Het vermindert de administratieve lasten en het is een voorwaarde voor verdere autonomievergroting. Op langere termijn denk ik dan aan decentralisatie van arbeidsvoorwaardenvorming en herziening van het participatie- en het vervangingsfonds. De invoering van lumpsumbekostiging en autonomievergroting staat niet op zichzelf. Het past in het streven om te komen tot nieuwe bestuurlijke verhoudingen.

De beleidsbrief over governance is klaar, maar ik kan hem nog niet aan de Kamer geven. Donderdag zal een delegatie van het kabinet spreken met het Netwerk Toekomst Maatschappelijke Ondernemingen (NTMO). Na dat gesprek zal de brief aan de Kamer worden gestuurd. In mijn brief van 20 juni heb ik de essentiële punten genoemd. In relatie tot de invoering van lumpsumbekostiging wil ik echter ook een enkele opmerking maken.

Er komt meer vrijheid voor de inrichting van het onderwijs. Dat moet ten goede komen aan de scholen. Wij hebben er niets aan als het alleen ten goede komt aan de besturen. Daarvoor is een goed samenspel nodig van ouders, personeel, directie, bovenschools management, bestuur, overheid en maatschappelijke omgeving. Daarnaast zijn openheid en transparantie nodig.

Ik vind het ongelooflijk belangrijk dat wij waar mogelijk de betrokkenheid van de ouders en soms ook de leerlingen bij de inrichting van het onderwijs regelen. Wij willen een passende medezeggenschap die ervoor zorgt dat ouders en personeel die verantwoordelijkheid ook waar kunnen maken. Het wetsvoorstel regelt het adviesrecht ten aanzien van het financieel beleid, de verantwoording en het managementstatuut. Wat ik ook belangrijk vind, is dat voor besturen met meer dan één school een gemeenschappelijke medezeggenschapsraad verplicht wordt. Het bestuur moet de medezeggenschapsraden informeren over de bekostiging, over het geld. Wij gaan overigens verder met de modernisering van de zeggenschap. Begin 2006 zal de Tweede Kamer hierover een wetsvoorstel ontvangen. Natuurlijk moet ook de horizontale verantwoording worden gewaarborgd. Daarvoor geldt bijvoorbeeld de invoering van het jaarverslag. Een wetsvoorstel daarvoor is al aangenomen. Het bestuur moet de middelen verantwoorden aan de gemeenschappelijke medezeggenschapsraad of aan de medezeggenschapsraad, aan ons zoals wij hier zitten en aan de gemeente.

Een volgend punt is de transparante verantwoording en het onafhankelijk toezicht. In een aantal gevallen wordt er een soort raad-van-toezichtmodel uitgewerkt, maar bij verdergaande professionalisering van het bestuur moet er een scheiding zijn tussen het bestuur en het toezicht. Ik vind het belangrijk dat wij de maatschappelijke omgeving meer gaan betrekken bij de scholen. Ik wijs hierbij op de Operatie Jong waarmee de samenwerking en de afstemming tussen sectoren wordt gestimuleerd. Verder zie je dat organisaties van bestuur en management bereid zijn om die verantwoordelijkheid te dragen. Ook dragen zij het flankerend beleid dat nodig is om de scholen in te voeren voor de lumpsumbekostiging. Het is belangrijk dat ook de organisaties een code van goed bestuur hebben opgesteld waarin de dienstbare rol van het bestuur ten aanzien van de scholen centraal staat. Het kan evenwel zo zijn dat er ingegrepen moet worden, niet alleen door de inspectie, maar ook door de minister. Als dat zo is, moet dat ook gebeuren. Daar mogen wij geen doekjes om winden, dat is in het verleden al te vaak gedaan. Dingen mogen niet meer op hun beloop gelaten worden.

Mevrouw Linthorst heeft gevraagd waarom wij, als wij dat allemaal willen, de directeur dan geen instemmingsrecht geven in de mr. De positie van de directeur moet geregeld worden in het managementstatuut. In het wetsvoorstel is opgenomen dat het bestuur met de directeur moet overleggen over het vast te stellen managementstatuut, waarin ook de reikwijdte van de "macht" van de directeur vastgelegd wordt. Uiteindelijk is het echter het bestuur dat het statuut vaststelt. Dat kan ook

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

niet anders, want het bestuur is de rechtspersoon en de werkgever.

Mevrouw Linthorst heeft ook gevraagd wat er moet gebeuren als scholen het geld oppotten. Dat is een terechte vraag. Uit verhalen in kranten en het onderwijsjaarverslag kun je opmaken dat scholen in een aantal gevallen geld bewaren. Het jaarverslag is nu ook voor het primair onderwijs voorgeschreven, hetgeen de mogelijkheid biedt om de vermogenpositie van de besturen op de voet te volgen. En dat moeten wij nu ook doen. De bekostiging is bedoeld voor de kwaliteit van het onderwijs; het is dus niet de bedoeling dat dat geld op de bank blijft staan. Voor andere sectoren is een bandbreedte bepaald en die bandbreedte wordt in 2008 geëvalueerd. Ik vind het van belang dat wij dit soort lijnen doortrekken naar het primair onderwijs, zodat duidelijk wordt wat wij acceptabel vinden. Het is natuurlijk van belang dat scholen kunnen reserveren, maar dan moet er een kaartje bij hangen waarop staat waarvoor het geld bestemd is. Scholen kunnen zelfs boven de bandbreedte geld reserveren als dat bestemd is voor de vernieuwing van methodes of materialen, maar zij mogen niet oppotten zonder dat zij daar een bestemming voor hebben. Ik ben het dus zeer met mevrouw Linthorst eens op dit punt.

Dit alles betekent dat wij transparantie moeten hebben. De vraag is hoe je dat kunt afdwingen. Transparantie van handelen is een van de principes van de Code goed bestuur, die alle organisaties hebben onderschreven. Ik blijf de organisaties daar ook aanspreken. Immers, de geest is wel gewillig, maar het vlees kan af en toe aan de zwakke kant zijn. Je moet dus voor wat extra waarborgen zorgen. Een van de waarborgen wordt gevormd door de inspectie. De door de organisaties onderschreven code is voor de inspectie namelijk een van de elementen die bij het geïntegreerd toezicht een rol spelen. Dat is van belang omdat hierdoor in feite ook het bestuurlijk handelen door de inspectie getoetst kan worden. Een en ander komt vervolgens in het onderwijsjaarverslag aan de orde en kan daarna besproken worden in het parlement. De beste aanpak is en blijft openbaarheid. Op het moment dat dingen op internet staan -- wij zien dat ook bij de kwaliteitskaarten in het onderwijs -- wordt erover gesproken en kan niemand zich meer verschuilen achter zaken.

De koudwatervrees die men in het begin had, is verdwenen.

De inspectie houdt integraal toezicht. De kwaliteit van het onderwijs wordt beoordeeld, maar ook de doelmatigheid van het bestuur. Als het bestuur geen goede condities schept en het handelen ervan verbetert niet, dan moet de minister afspraken maken. Dit gebeurt op dit moment met de zwakke scholen in het basisonderwijs. Niet alleen de directie, maar ook het bestuur wordt daarop aangesproken. In dat opzicht hebben wij al wat vingeroefeningen gedaan. De inventies van de minister moeten passen bij het probleem. Als de minister de bekostiging terug moet draaien, hebben voorgaande interventies kennelijk niet tot het gewenste resultaat geleid.

Het bestuur niet is de vijand van de school, maar het bevoegd gezag ervan. De overgrote meerderheid van de besturen werkt op grond van dit uitgangspunt. Als er iets mis gaat, is het eerder een kwestie van onvermogen

dan van onwil. Wat kunnen scholen doen als zij menen dat hun belangen niet goed worden behartigd? Zij kunnen het bestuur op de voorgenomen beslissingen aanspreken in het overleg tussen management en bestuur. De mogelijkheid daartoe moet dan wel in het managementstatuut zijn vastgelegd. Ik hecht er dan ook sterk aan dat dit gebeurt. Daarnaast kan een en ander in het kader van de medezeggenschap aan de orde worden gesteld. Reageert het bestuur onvoldoende, dan kan de geschillenprocedure gevolgd worden. Op dit moment wordt nagegaan op welke wijze de geschillencommissie landelijk vorm moet krijgen.

De heer Schuurman sprak over de mogelijkheid dat besturen weglopen voor hun verantwoordelijkheid en te weinig rekening houden met de lange termijn. Bij de lumpsumbekostiging dient men zich niet alleen te richten op het lopende jaar, maar men moet in overleg met de directeuren en de medezeggenschapsraden ook een meerjarig financieel beleid opstellen. Er moeten reserveringen worden gemaakt. Als besturen dat niet waarmaken, komt dat aan het licht bij de meerjarenbegroting en bij het jaarverslag. Daaruit blijkt bijvoorbeeld dat er niet tijdig is gereserveerd voor de vervanging van de onderwijsmethoden of dat er achterstallig onderhoud is. Ik ben ervan overtuigd dat dit leidt tot een teruglopende kwaliteit van het onderwijs. Ouders en personeel zullen dan in actie komen. De inspectie moet bij teruglopende kwaliteit ook het bestuur aanspreken en niet alleen de directeur.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): In de NRC van 2 juli stond een interessant artikel van Leo Prick. Hij stelt dat het bij een bestuur dat de middelen over meerdere scholen moet verdelen, kan voorkomen dat een school die niet goed functioneert toch vol zit, terwijl een goed functionerende school geen leerlingen mag aannemen. Ik herken dat uit de praktijk van de samenwerkingsverbanden. Ook daar blijken voorzieningen waar weinig belangstelling voor is toch vol te zitten. Op welke manier kunnen besturen gestimuleerd worden om ook op de kwaliteit te sturen?

Minister **Van der Hoeven**: Ik heb daartoe zelf twee mogelijkheden en voor de derde mogelijkheid moet ik voorwaarden creëren. In de eerste plaats doe ik dat door management by speech. Ik spreek daarop niet alleen de besturenorganisaties aan, maar over hun hoofden heen ook de besturen. Dat is ook mijn taak.

Dat is aan de scholen. Die verschillen komen er wel degelijk. Je zult zien dat er scholen zijn die zich willen profileren op cultuur, sport of een ander terrein. Ik heb daarmee geen enkel probleem, mits het niet ten koste gaat van de kwaliteit. Dat is waar het om draait. Ik vind het belangrijk dat de inspectie daarop toezicht houdt. Als er sprake is van falen, dan moeten wij ingrijpen. Dat moet altijd gebeuren. Nogmaals, de verschillen die er zijn zullen niet kleiner worden, omdat men een eigen profiel zal kiezen. Ik kan mij daar iets bij voorstellen. Ik vind het helemaal geen probleem, mits duidelijk wordt gemaakt dat naast dat profiel alle vakken gewoon voldoen aan de kwaliteit die wij met elkaar wensen.

Dit leidt mij naar de beantwoording van een aantal vragen over de verschuiving van regeldruk van OCW naar de instellingen. Wij dereguleren van OCW naar

de besturen. De Onderwijsraad heeft vorig jaar een verkenning uitgebracht naar bureaucratie in het onderwijs. Ik heb mijn zorgen over die bureaucratie. Punt een van wat ik wil, is dat wij ons deel van de regelgeving aanpakken, dus de regelgeving van ons ministerie naar de besturen en de scholen. Dat gaat goed, maar er zijn meer organisaties die regeldruk veroorzaken. Ik noem als voorbeeld de Arbeidsinspectie en de andere overheden. Dat is best problematisch. Het kan natuurlijk niet dat de besturen hun grotere vrijheid gaan gebruiken om de werkvloer in te snoeren. Dan zijn wij ver van huis. Ik vind het van ongelooflijk belang dat juist de professional aan bod gaat komen. Ik vond het aardig in het artikel, ook van Leo Prick naar ik meen, dat er zo op werd gehamerd dat ervoor moet worden gezorgd dat de professional weer in zijn professionaliteit wordt erkend. Daarmee ben ik het honderd procent eens. Het betekent dat je die zaak in de gaten moet houden.

Ik moet niets hebben van improductieve bureaucratie. Bij mij op het ministerie probeer ik dat af te schaffen. En dat lukt best aardig, als ik dat zeggen mag. Ik voel er niets voor om het op een andere plek terug te zien komen. Dan zeggen de leraren straks tegen mij en u: waar blijft u met uw autonomie en deregulering, want wij merken er niets van. Dat is de reden dat ik het onderzoeksbureau Ecorys opdracht heb gegeven om een instrument te ontwikkelen om de interne bureaucratie bij instellingen op de voet te volgen. Ik vind dat dit echt nodig is, omdat je op die manier zichtbaar kunt maken wat er gebeurt.

Bureaucratievermindering is geen doel op zich. Het gaat om vermindering van de improductieve bureaucratie. Amerikaans onderzoek leert dat extra onderwijsondersteunend personeel bijdraagt aan verbetering van de prestaties. Prima dus. Ondersteuning is dus niet altijd improductief. Het is wel lastig om te beoordelen wanneer het productieve overgaat in het improductieve en in overhead. Daar zit het probleem. Dat is de reden waarom wij samen met Ecorys bezig zijn om een instrument te ontwikkelen om dat in kaart te brengen. Dat heb ik ook nodig voor de inspectie die dan kan zien hoe het zich verder ontwikkelt.

Ik beaam dat het minder werk is voor het ministerie, zoals de heer Ten Hoeve heeft gezegd. Het móét ook minder werk worden voor het ministerie, want ik heb een personeelsreductie van 20% gepland. Ik ben op de helft en heb dat dus al ingeboekt. Als het op een gegeven ogenblik meer werk betekent voor het ministerie, dan moet ik weer mensen aanstellen en dat is niet de bedoeling. In de overgangperiode zal de administratieve last bij de scholen inderdaad niet minder zijn, maar op het moment dat het jaarverslag er is waardoor je een heleboel zaken tegelijkertijd kunt indienen en wij de administratieve last gaan verminderen op het punt van de verzilvering, zal de administratieve lastenvermindering duidelijk zijn. Nu moet nog maandelijks een voorschot aanvraag worden ingediend. Dat is afgelopen bij de lumpsum. De overdrachten van formatie, de jaarlijkse vaststelling van de declaratie en dergelijke vervallen allemaal. Ik ben het met de heer Ten Hoeve eens dat het meer vraagt van management en bestuur. Dat is de reden waarom wij 100 mln. euro investeren in versterking van bestuur en management.

Misschien moeten wij niet spreken over management, want dat is ook zo iets waarvan je op een gegeven moment moe wordt. Misschien moeten wij gewoon spreken over schoolleiders, want daar hebben wij het over. De inspectie fungeert daarbij als "verlengde hand".

De tweede mogelijkheid is de gemeenschappelijke medezeggenschapsraad (GMR) die bevoegdheden heeft tegenover een schoolbestuur waar meer scholen onder vallen. Wij bekijken nu hoe die gemeenschappelijke medezeggenschapsraad vorm en inhoud moet krijgen. Aan de overzijde hebben wij daar ook over gesproken. Het is van belang dat er een directe band is tussen de leden van de GMR en de scholen. Dat wil niet zeggen dat die raad alleen maar leden uit de medezeggenschapsraden moet hebben. Dat moeten wij niet doen, want daarmee vereng je het zoekveld. Ik kan mij heel goed voorstellen dat degenen die in de GMR zitten, of ouder zijn van een kind op de school, of personeelslid zijn op de school die hen heeft afgevaardigd en dat de titel waarop zij in de GMR zitten vervalpt op het moment dat zij dat niet meer zijn. Ik zie dat mevrouw Linthorst daarmee instemt. Op die manier kun je dat wat meer handen en voeten geven.

De heer Klink vroeg hoe ervoor gezorgd kan worden dat meer ouders zitting nemen in het bestuur van de scholen. De Tweede Kamer heeft vorig jaar de motie-De Vries aangenomen waarin wordt uitgesproken dat de positie van de ouders in het bestuur wordt geborgd en waar nodig wordt versterkt. Dat staat dus los van de medezeggenschapsraad. Het gaat om de deelname aan het totale of lokale bestuur. Ik ben het daarmee eens. Op dit moment voer ik overleg met zowel de organisaties van de ouders als met de organisaties van het bestuur om te bezien hoe zij daar verder vorm en inhoud aan kunnen geven. Gelet op ons nog altijd geprezen artikel 23 kan ik niet voorschrijven hoe zo'n bestuur eruit moet zien. Door het aan de orde te stellen bij de organisaties die er wel over gaan en doordat het parlement aangeeft hoe belangrijk dat wordt gevonden, ligt de bal bij hen. Daar moet aangegeven worden hoe men dat wil doen en als men het niet wil doen, waarom men het niet wil doen. Het hoort bij deze tijd dat je dit soort zaken benoemt en er met elkaar over spreekt. Overigens zijn alle partijen bereid om hierover afspraken te maken. Wat wij niet moeten doen, is nieuwe regels, nieuwe wetgeving maken. Dat is het paard achter de wagen spannen. Dan zijn we juist met regulering bezig in plaats van met deregulering.

De heer **Klink** (CDA): Misschien is het toch wel interessant om even te wijzen op de wetgeving in België. Daar heeft men in het burgerlijk wetboek een rechtspersoonsvorm opgenomen die nergens wordt verplicht, maar die men wel kan volgen. Als men die volgt, krijgt men een bepaalde titel, een sociale onderneming of een sociale vennootschap of welke andere naam dan ook. Dat maakt voor de buitenstaander helder dat die rechtspersoon maatschappelijk is ingebed. In het onderwijs kunnen dat de ouders zijn. Ik weet dat men bij het ministerie van Justitie overweegt om een dergelijke figuur in het NBW te introduceren. Wellicht is het aardig om deze optie bij goed bestuur te betrekken.

Minister **Van der Hoeven**: Ik weet dat men daarmee bezig is. Mijn brief over goed bestuur kan ik niet meer veranderen, maar bij de uitwerking kan het idee van een sociale onderneming of een sociale vennootschap of hoe je het ook noemen wilt, wel verder worden bekeken. Het Belgische model kent natuurlijk geen artikel 23 van de Grondwet. Dat is een verschil, maar dat neemt niet weg dat wij daarvan kunnen leren en dat wij daar elementen uit kunnen halen. Roept de heer Klink mij op om daar bij de verdere uitwerking naar te kijken, dan zal ik dat zeker doen.

De heer **Klink** (CDA): Daarbij maak ik nog de kanttekening dat het nergens wordt voorgeschreven. Het is dus niet iets waar een bestuur aan moet voldoen, maar als het daaraan voldoet, krijgt het als het ware een etiket, waardoor tegenover anderen helder wordt dat het zich als maatschappelijke onderneming of sociale vennootschap gedraagt. In België is dit buitengewoon populair.

Minister **Van der Hoeven**: Ik kijk ernaar. Ik vind het de moeite waard om in ieder geval te bezien hoe je dat kunt gebruiken als een instrument voor het bereiken van een verdere vermaatschappelijking. Dat is in feite wat ik graag zie.

De heer Van Raak zegt dat de invoering van de lumpsumbekostiging niet alleen de vrijheid van basisscholen, maar ook de verschillen tussen scholen vergroot. Hij vroeg mij of ik zijn zorgen op dat punt deel. Het gaat gewoon gebeuren. De scholen hebben te maken met verschillen. Het maakt verschil of de school moet werken in een grote stad of in een klein dorp, of een school moet werken met achterstandsleerlingen, met autochtone of allochtone leerlingen. Leerlingen zijn verschillend. Dat is nu eenmaal zo. Je zult ook zien dat scholen eigen keuzes maken, bijvoorbeeld over de klassenomvang, over de manier waarop men het onderwijs organiseert. Blijft men "hangen" in de 150 jaar oude structuur van een gang waar lokalen aan vastzitten, met in een lokaal 20, 25 of 28 leerlingen, of stapt men over op een andere werkvorm? Dat zijn degenen die leiding geven aan de school. Daar horen uiteraard ook managementtaken bij.

In 2006 komt het wetsvoorstel met de brede herziening van de medezeggenschap bij de Eerste Kamer. Wij hebben overigens wel enig inzicht in de materie. Er is met de Tweede Kamer een algemeen overleg gevoerd over het advies "Focus op versterking" van de expertgroep medezeggenschap primair onderwijs. In maart 2005 is de eindrapportage Wet medezeggenschap scholen naar de Tweede Kamer gestuurd. Die rapportage is het resultaat van overleg met organisaties van ouders, personeel, schoolleiders, besturen en werkgevers. Er is dus al het nodige inzicht, maar de wetgeving moet nog even op zich laten wachten. De Tweede Kamer is overigens niet voor niets akkoord gegaan met de contouren van de nieuwe medezeggenschapsstructuur.

Het modeljaarsverslag is vastgesteld om de beschikking te hebben over vergelijkbare gegevens en om een goede aansluiting te krijgen op algemeen-wettelijke voorschriften met betrekking tot de financiële verslaglegging. Dat model is er dus al. In het kader van het flankerend beleid wordt nu gewerkt aan de nieuwe

medezeggenschapsstructuur in relatie tot de lumpsum. De vraag hierbij is hoe je ervoor kunt zorgen dat de medezeggenschapsraden weten wat hun rechten en mogelijkheden zijn op dit punt. Aan deze vraag wordt de komende tijd extra aandacht besteed. Dit moet goed worden geregeld. Ik volg hierbij ook de suggestie met betrekking tot een adequate informatievoorziening op het terrein van het financieel beleid. Vorm en inhoud daarvan wil ik niet voorschrijven. Voor het jaarverslag was dit wel belangrijk in verband met de monitoring en de noodzakelijke vergelijkbaarheid van gegevens. Voor de begroting wil ik dat nog niet zo doen. Wel wil ik graag via het flankerend beleid komen tot handreikingen en instrumenten voor de communicatie tussen bestuur en medezeggenschapsraad. Ik zal de suggestie met betrekking tot de begroting bespreken met de onderwijsorganisaties.

Uitzendarbeid is mogelijk bij vervanging in geval van ziekte of buitengewoon verlof. Het moet dan wel tijdelijk en onvoorzien zijn. In de cao voortgezet onderwijs is vastgelegd wanneer uitzendarbeid is toegestaan. Deze cao is van overeenkomstige toepassing. Ik ga ervan uit dat de vakbonden in de gaten houden dat de cao wordt nageleefd. Als er signalen zijn die op het tegendeel duiden, hoor ik dat graag.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Er is in ieder geval één bureau dat mensen aanbiedt voor 10% van de loonsom waarbij dan de normale arbeidsvoorwaarden gelden. Er is dus geen sprake van een maand proeftijd of van het recht op wachtgeld. Dat lijkt mij een ernstige ontwikkeling.

Minister **Van der Hoeven**: Ik wil graag weten hoe dit precies in elkaar zit. Als u mij de gegevens verstrekt, zal ik hierop schriftelijk terugkomen.

Voorzitter. Wij kunnen niet zonder flankerend beleid. Op dit moment is een Stuurgroep autonomie werkzaam waarin de besturenorganisaties, de vakbonden, schoolleiderorganisaties en het ministerie zijn vertegenwoordigd.

Uit die stuurgroep is een projectgroep Invoering Lumpsumbekostiging gevormd. Ik doelde op die projectgroep toen ik zei dat extra aandacht nodig is voor de positie van de medezeggenschapsraden. Het doel is natuurlijk dat wij graag zien dat iedereen op tijd klaar is voor de invoering van de lumpsumbekostiging. In eerste instantie was het werk van de projectgroep gericht op bewustwording; het komt eraan, wat betekent dat voor u en hoe werkt het? Nu komt het meer op acties aan, op de echte voorbereiding. Besturen worden nu direct benaderd. Organisaties voor besturen en management gaan via een directe benadering na hoe ver men is in de voorbereiding op de lumpsum. Uit de tussenrapportage blijkt dat een aantal nog niet klaar is. In de richting van mevrouw Dupuis moet ik nog zeggen dat die kleurcodes alleen dit keer worden gebruikt. In ieder geval blijkt uit de tussenrapportage dat zo'n 40% nog niet de stappen heeft gezet die nodig zijn voor een goede voorbereiding. Door die directe benadering is wel bekend waaraan nog moet worden gewerkt en waar de "gaten" zitten.

Is er reden tot zorg? Wij hebben nog een heel jaar voor de invoering, dus is er geen reden tot zorg. Met de organisaties heb ik wel afgesproken dat ervoor moet

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

worden gezorgd dat 95% voor eind 2005 klaar is. Naar verwachting zal dat wel lukken. Dat blijft er een groepje over die direct daarna in een aanvullend traject kan worden aangepakt. Wij weten dan precies om welke scholen het gaat. Dan kan dus heel gericht te werk worden gegaan.

Ik zei al dat het met de medezeggenschapsraden nog niet lekker zit. Een krachtige medezeggenschap is noodzakelijk. De projectgroep richt zich nu ook met name op die medezeggenschap, zowel van de ouders als van het personeel. Dat houdt in dat zowel de organisaties van ouders en van het personeel, zoals de vakbonden, erbij zijn betrokken.

Dat brengt mij op de positie van de eenpitters. Er is ruimte voor variëteit, ook op bestuurlijk terrein, en zeker niet alleen voor de grote besturen. In de bekostigingsregels zijn enkele zaken gehandhaafd, zoals de kleinescholentoeslag, het rekening houden met de leeftijd van het personeel, de groeiregeling. Aan de pilot lumpsum doen drie eenpitters mee. Bij twee ben ik er op werkbezoek geweest. Er worden instrumenten ontwikkeld waarmee ook de eenpitters aan de slag kunnen. Is het gemakkelijk? Neen, het is zeker niet gemakkelijk. Er worden modellen ontwikkeld voor begroting, planning en control. Er wordt een risicogeoriënteerde organisatiescan ontwikkeld, maar het is echt niet gemakkelijk. Men is bezig met het ontwikkelen van netwerken waarin meer eenpitters participeren en waarin wordt geëxperimenteerd met federaties, coöperaties, e.d. Soms hebben eenpitters het inderdaad wat moeilijker met het opvangen van de financiële risico's, maar ze zijn wel overzichtelijker. Ze hebben geen tussenlaag van het bovenschools management en zijn iets eenvoudiger te besturen, maar in het flankerend beleid moeten wij aan die eenpitters toch apart aandacht besteden. In de eerste plaats gaat het om een landelijk netwerk van eenpitters zodat ze bij elkaar te rade kunnen gaan. In de tweede plaats maken wij samen met de Algemene Vereniging van Schoolleiders een eenpitterstoets, waarin de consequenties van de invoering van de lumpsum voor eenpitters kan worden nagegaan en tips worden gegeven om de lumpsum goed in te kunnen voeren. Dat zal zeker niet eenmalig zijn. Als wij later met nadere wetgeving en regelgeving komen, wil ik aan de hand van die toets bezien hoe wet- en regelgeving uitwerkt specifiek voor de kleine scholen, die eenpitters. Het lijkt vaak gericht te zijn op de wat grotere eenheden, maar het is van belang om na te gaan hoe wet- en regelgeving op de kleine eenheden uitwerkt.

Van een bestuur heb ik begrepen dat die financiële deskundigheid is beperkt tot de penningmeester, maar er wordt inderdaad wel meer gevraagd van een bestuur en een directie. Het is een risico als de schooldirecteur, de adjunct-directeur of de penningmeester de financiële expert is.

Wanneer die wegvalt, is er een probleem. Er zit ook financiële expertise bij de administratiekantoren. Er moet nog een slag worden gemaakt om die goed voor te bereiden op de invoering van de lumpsum. Dit is voor de projectorganisatie het komende jaar het tweede aandachtspunt, naast de medezeggenschapsraad. Als er onduidelijke afspraken zijn tussen een bestuur en een administratiekantoor, kan dat tot problemen leiden. De

administratiekantoren moeten mee. Indien dat in onvoldoende mate gebeurt, blijft die penningmeester met het probleem zitten.

De heer **Schuurman** (ChristenUnie): De herverdeeffecten lijken ongunstig uit te pakken voor de eenpitters.

Minister **Van der Hoeven**: Dit deel van mijn betoog ging over het flankerend beleid; ik kom nu op de herverdeeffecten.

Is het nu wel of geen bezuiniging? Nee, het is geen bezuiniging, mevrouw Dupuis. Er komt € 100 mln. bij voor de versterking van het bestuur en het management. Dat moet ook wel, gelet op wat van hen wordt verwacht. Afgezien van die € 100 mln. vindt het wel budgettair neutraal plaats. Het gemiddelde herverdeeffect is dus nul. Dit betekent dat sommige besturen erop vooruitgaan en ander erop achteruit. Afwijkingen van de landelijke gemiddelde lasten werden in het oude stelsel gewoon vergoed omdat de lasten konden worden gedeclareerd. In het nieuwe stelsel krijgen alle besturen de gemiddelde vergoeding, wat kan leiden tot herverdeeffecten. Daar zijn vele oorzaken voor: een afwijkende verlofsituatie, bijvoorbeeld door veel ouderenverlof; afwijkende werkgeverslasten, bijvoorbeeld door een hoge WAO-premie; salarisgaranties; verschillen in declaratiegedrag, waardoor er bijvoorbeeld in de declaratieperiode geen vacatureruimte of verzilvering was.

Herverdeeffecten zijn niet helemaal te voorkomen, maar ze moeten wel hanteerbaar zijn. Hiertoe zijn vier maatregelen genomen. Allereerst worden zoveel mogelijk dezelfde indicatoren gebruikt. Daarbij gaat het onder andere om de declaratiebekostiging en het handhaven van de groeiregeling en de kleinescholentoeslag. Verder wordt er rekening gehouden met de leeftijd van het personeel en is er een overgangsregeling gemaakt. Uiteindelijk is er een vangnet voor besturen die dat ondanks de maatregelen nodig hebben.

Een van de pilotscholen heeft relatief veel jonge onderwijzers die nog lang in dienst zullen blijven. Daardoor zullen zij relatief veel periodieken krijgen, wat zorgt voor hogere salariskosten. Er is gevraagd: speelt dit niet breder bij eenpitters, die vaak een eigen karakter hebben? Dit pilotbestuur heeft zich ook bij mij gemeld, en dat moet ook. Dit probleem is bekend, maar het is geen algemeen probleem van eenpitters. Het komt wel vaker voor bij de richting waartoe dit pilotbestuur behoort. De negatieve effecten worden overigens voor een deel gecompenseerd door positieve elementen, zoals lage werkgeverslasten en weinig BAPO-verlof. Gemiddeld is het herverdeeffect -0,61% voor de besturen van de richting waartoe dit bestuur behoort. Als je op basis daarvan de leeftijdsafhankelijke bekostiging aanpast, leidt dat grotere herverdeeffecten over het geheel. Dat is dus niet werkbaar. Herverdeeffecten zijn niet helemaal te voorkomen. De achteruitgang van 4% betreft een bedrag van € 52.000. Daarvoor is de overgangsregeling bedoeld. In januari 2006 zal met name de positie van de kleine besturen, de eenpitters, opnieuw aandacht krijgen. Als het echt niet gaat, is er nog het vangnet. Het is goed dat dit er

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

is, omdat zo heel specifieke gevallen kunnen worden geholpen. Er is nog geen tijdslimiet verbonden aan dat vangnet. Dit moet uiteraard niet tot in lengte van dagen blijven bestaan.

Laten wij eens beginnen met vijf jaar, dan kun je in het laatste jaar beoordelen of er verlenging nodig is. Als verlenging nodig is, dan doen wij dat. Dat kan ik nu nog niet bepalen. Wij hebben dus de overgangsregeling plus een vangnet en dan kijken wij na vijf jaar hoe het er met de individuele scholen uit ziet. Het gaat om een handvol scholen. Ik ben het er mee eens dat je niet de regeling kunt aanpassen op die paar scholen, maar dat je er wel voor moet zorgen dat zij niet omvallen. Dat zou met het vangnet kunnen. Ik stel mij voor om uw Kamer en de Tweede Kamer daarover te informeren. Er zijn meer vragen gesteld over de informatie. Ik kom daar later op terug.

De heer Klink vroeg of de tweede voortgangsrapportage nieuwe inzichten heeft opgeleverd op het punt van de herverdeeffecten. De herverdeeffecten waarover met de Tweede Kamer gesproken is, hebben betrekking op het schooljaar 2003/2004. Binnenkort is de afsluiting van het meetjaar, dan kan er een nieuwe analyse gemaakt worden van het schooljaar 2004/2005. Dat kan dan pas. De tweede voortgangsrapportage in augustus, september 2005 heeft geen betrekking op herverdeeffecten, omdat wij dan de gegevens van het meetjaar nog niet ter beschikking hebben. In januari is dat wel het geval, dan hebben wij daar een scherper beeld van.

Voorts liggen er twee specifieke vragen van mevrouw Linthorst en van mevrouw Dupuis. De vraag van mevrouw Linthorst betrof het openbare onderwijs Rotterdam. Ik kan nog niet precies zeggen hoe de lumpsumbekostiging voor de verschillende besturen uitpakt. Daarvoor heb ik het nu nog lopende meetjaar 2004/2005 nodig. Je kunt echter wel een vergelijking maken aan de hand van de eerste vijf maanden van het meetjaar, alleen ga je dan uit van de voorlopige lumpsumprijzen. Dat maakt het lastig om nu stellig te zeggen hoe het wordt. Dat kan nog niet. Ik heb aan de hand van het voorbeeld openbaar onderwijs gekeken naar Rotterdam. Het BOOR heeft een pilot met twee besturen en 83 scholen. Op dit moment gaan zij er licht op vooruit, maar ik zeg er nogmaals bij dat ik echt wil afwachten hoe het meetjaar er uit komt te zien. Dan kun je pas met enig gezag over cijfers praten. Het is mij nu nog te voorlopig. Toch heb ik zeker een open oog en oor voor de vraag hoe wij ervoor zorgen dat het goed gaat landen, want dat willen wij allemaal.

Mevrouw Dupuis vroeg naar de reserveringen in het openbaar onderwijs. Dat is een pikante vraag. Als er een boedelscheiding gemaakt is tussen de gemeente en het openbaar onderwijs, dan is het bestuur van het openbaar onderwijs ondergebracht bij een stichting of een openbare rechtspersoon en dan kan de gemeente de reserves niet vorderen. Is er echter sprake van openbaar onderwijs direct onder het college van B en W, dan zijn de financiën van gemeente en openbaar onderwijs volledig geïntegreerd. Dan zijn de reserves van het openbaar onderwijs niet herkenbaar, maar onderdeel van de gemeentelijke reserves. Mevrouw Dupuis suggereert dat dit een nadeel is. Ja, zij hebben geen eigen reserves en zullen dus altijd via de

gemeente hun reserves herkenbaar moeten maken om ze te kunnen aanspreken. Dat is lastig. Daarom zeg ik dat het een pikante vraag is.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Voorzitter. Ik had de minister ook een vraag gesteld over de opbouw van de salarisberekening. Komt zij daar nog op terug?

Minister **Van der Hoeven**: Ja, daar kom ik nog op terug. Wij houden rekening met de gemiddelde leeftijd van het personeel. Er is geen belemmering om ouder personeel in dienst te houden of te nemen. Het in dienst nemen van veel jong personeel leidt niet tot een verbetering van de financiële positie, omdat bij een lagere gemiddelde leeftijd van het personeel ook een lagere bekostiging wordt gegeven. Evenmin is er sprake van bezuiniging door alleen met jonge leerkrachten te werken. Het ligt dus iets anders dan hier werd gesuggereerd. Scholen kunnen ouder personeel zeker in dienst houden, maar ik roep alle scholen op om te zorgen dat er een mix is van ouder en jonger personeel. Daar heb ik drie redenen voor: er is een financiële reden, er is een didactische reden en er is een heel praktische reden. Zorg dat je niet met een cohort jonge mensen zit die allemaal tegelijkertijd gaan uitstromen. Anders breng je jezelf in de problemen.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Er is toch wat onduidelijkheid over, zowel in het veld als bij ons. Ik heb daar gisteravond nog even over nagepraat met de heer Klink. De vraag is of het gewogen gemiddelde per school wordt vastgesteld, dus aan de hand van de leeftijdsopbouw van de betreffende school. Of wordt net als in het voortgezet onderwijs een vergoeding op basis van het landelijk gemiddelde, dat dus los staat van de opbouw op de betreffende school, aan de school uitgekeerd? In het laatste geval...

Minister **Van der Hoeven**: Daar hebt u gelijk in. Als het laatste het geval zou zijn, was er probleem. U hebt echter geen gelijk, want het is zoals in het eerste geval. Het gaat om het gewogen gemiddelde per school.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Dus de leeftijdsopbouw per school wordt berekend en op basis daarvan wordt een bedrag aan de school uitgekeerd?

Minister **Van der Hoeven**: Ja.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Dat zou ik graag in de Handelingen opgenomen zien.

Minister **Van der Hoeven**: Dat staat er nu in.

De heer **Klink** (CDA): Ik heb daar nog een vraag over. Ik ging daar inderdaad vanuit, maar dan verbaast mij het antwoord op de vraag van de heer Schuurman over een school die vrij veel jongere leerkrachten in dienst heeft. Groeit het bedrag mee met de leeftijd van leerkrachten op school of blijft het stabiel? In hoeverre kan er een eventueel probleem ontstaan bij een school met relatief jonge leerkrachten? Is het mogelijk dat zo'n school

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

gaandeweg uit zijn middelen groeit? Dat ontgaat mij dan een beetje.

Minister **Van der Hoeven**: Wij hebben niet voor niets die vangnetconstructie gemaakt om een oplossing voor dit soort problemen te bieden. Ik laat even uitzoeken hoe het precies zit met het groeimodel van het gewogen gemiddelde. Daar kom ik zo op terug.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Zal ik vertellen hoe dat zou kunnen?

Minister **Van der Hoeven**: Ja, vertelt u dat maar.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): Als leerkrachten heel jong instromen, beginnen zij heel jong al om veel periodieken op te bouwen. Zij zitten dan dus op bijvoorbeeld 35-jarige leeftijd veel hoger in de periodiek dan iemand die later is ingestroomd.

Minister **Van der Hoeven**: Dat hebben wij gewild. Wij hebben met elkaar afgesproken dat de aanvangssalarissen hoger zijn en dat de carrièrelijnen worden ingekort. Wat u zegt, is dus inderdaad een consequentie van het beleid. Ik laat het even uitzoeken en ik kom zo op deze vraag terug.

Ik heb nog een paar opmerkingen over hoe het nu verder moet, over de planning en over wat er allemaal wordt verwacht. De eerste stap is dat deze Kamer instemt met deze wet. Als dat het geval is, is de implementatie verder als volgt. De inwerkingtreding geschiedt bij Koninklijk Besluit. Dat kan voor de artikelen van de wet op verschillende data gebeuren. Artikel 7 over de vaststelling van de meetjaargegevens moet zo snel mogelijk in werking treden in verband met de oplevering van de gegevens door de scholen voor 1 november 2005. Ook voor de opgave van de leeftijd van het personeel per 1 oktober 2005 is die regelgeving nodig. Andere onderdelen kunnen later in werking treden, maar uiterlijk in februari 2006. De bekostigingsbeschikkingen moeten immers worden voorbereid en die moeten door Cfi voor 15 april 2006 naar de scholen worden gestuurd.

Er zijn onder de lumpsum twee structurele AMvB's nodig voor de bekostiging, namelijk één onder de WEC en één onder de WPO. Daarin wordt de formatie bepaald waar scholen recht op hebben. Die AMvB's zijn in concept gereed. Zij gaan eerst naar de ministerraad en daarna naar de Raad van State. Zij moeten direct na inwerkingtreding van de wet zelf in werking treden. Er is voldoende ruimte voor voorhang van die AMvB's bij de Tweede Kamer. Naast de structurele AMvB's zijn er tijdelijke AMvB's, bijvoorbeeld over het regelen van de gegevens voor het meetjaar.

De heer **Klink** vroeg welke stukken de Kamer nog krijgt en of ook de AMvB's en de regelingen waar de prijzen in besloten liggen aan deze Kamer kunnen worden toegezonden zodat zij zicht kan krijgen op de herverdelingseffecten. Ik stuur deze stukken naar de Tweede Kamer omdat zij de voorhangbepaling heeft. Ik kan de stukken die ik aan de Tweede Kamer stuur ook aan deze Kamer sturen. Dat is dan echter slechts ter informatie en ter kennisname. Dat is dus een iets andere constructie.

Ik kijk even naar mijn ambtenaren of zij het antwoord op de laatste vraag al hebben. Dat is nog niet het geval. Ik zal hier in tweede termijn op terugkomen.

*N

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Mevrouw de voorzitter. Ik hoorde de minister zeggen dat de lumpsum ook in het kader staat van een herziening van het Vervangings- en Participatiefonds. Ik weet uit het VO dat dat niet helemaal gelukkig verloopt. Ik ben dan ook een beetje bezorgd.

Als er geen effect is op de bekostiging van de lumpsum naar aanleiding van de samenstelling van het personeelsbestand, kan de minister dan aangeven waarvoor de overgangsregeling specifiek bedoeld is? Er zijn een overgangsregeling en een vangnet. Dat suggereert dat er grote verschillen zouden kunnen ontstaan. De minister zal het met ons eens dat een vangnet er alleen maar is voor geval van nood, voor zaken die je niet kunt overzien. In principe moet de regeling natuurlijk toch toereikend zijn. Welke rampspoeden moet de overgangsregeling nu mitigeren? Welke effecten moeten nu worden verzacht door de overgangsregeling die ontstaan door de lumpsumfinanciering? Als de minister daarop antwoord kan geven, ben ik heel gelukkig.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Mevrouw de voorzitter. Mijn oorspronkelijke terughoudendheid bij de lumpsumbekostiging, zeker voor basisscholen, neemt geleidelijk af. De minister neemt de organisatie van de lumpsum goed ter hand en zit de scholen flink achter de broek. Voor zover mijn fractie bezwaren had, zijn die voor een deel weggenomen, op twee harde punten na, te weten de verschillen tussen scholen en de medezeggenschap van leraren en ouders.

Scholen staan in verschillende wijken en hebben verschillende leerlingen met verschillende ouders. Het is winst als scholen meer maatwerk gaan leveren. Daarover zijn wij het eens. Het gaat mijn fractie echter niet om verschillen die leiden tot maatwerk, maar om verschillen die leiden tot minder of meer mogelijkheden. De mogelijkheden van scholen worden om allerlei redenen meer verschillend: door verschillen in ouderbijdrage, door het hervormingsbeleid met betrekking tot achterstandsléerlingen, door ID-banen die dreigen te verdwijnen en door deze lumpsumfinanciering. Voor scholen met bijvoorbeeld met veel achterstandsléerlingen kan juist een gelijke behandeling in middelen leiden tot ongewenste verschillen.

Een brede herziening van de medezeggenschap krijgen wij op zijn vroegst begin volgend jaar. De minister ziet nu al wel een probleem: hoe zorg je ervoor dat medezeggenschapsraden weten wat hun rechten en plichten zijn? Er zijn nu nog veel onzekerheden met betrekking tot de lumpsumfinanciering. Niet duidelijk is of alles en iedereen er op tijd voor klaar is. Een groot aantal scholen is nog niet klaar met de organisatorische voorbereiding van de bekostiging. Dus zegt de minister dat

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

ook een groot aantal medezeggenschapsraden er nog niet klaar voor is. "Dat zit nog niet lekker", zegt de minister. Als dat bij de minister nog niet lekker zit, betekent dit voor mijn fractie dat ook dit wetsvoorstel ons nu nog niet lekker zit. De toezegging van de minister dat zij behalve het modeljaarverslag ook ons idee van een modelbegroting wil meenemen in de discussie met de Onderwijsraad juichen wij natuurlijk van harte toe. Gemeenteraden doen het, en voor medezeggenschapsraden lijkt het ons ook een goed idee. Mogen wij de toezegging van de minister zo opvatten dat zij zich actief zal inzetten voor een vorm van een modelbegroting ten behoeve van een begrijpelijke informatievoorziening aan de medezeggenschapsraden?

Meer financiële vrijheid, met name in het hoger onderwijs, is soms gepaard gegaan met een grote stijging van de inkomens van schoolbestuurders. Zal de minister in de toekomst op weg naar deze Kamer worden ingehaald door een schoolmanager met auto en chauffeur, die een hoger inkomen heeft dan zij? Of zal dat niet gebeuren?

Om de hoe veel jaar ten slotte zullen de salarismiddelen op scholen worden herijkt?

*N

Mevrouw **Dupuis** (VVD): Voorzitter. Namens de VVD-fractie wil ik twee opmerkingen maken en een conclusie formuleren.

Misschien is de constatering op zijn plaats dat deregulering of decentralisatie van overheidsuitgaven kennelijk altijd weer de paradox oproept dat daardoor de behoefte ontstaat aan meer toezicht. Het is onze fractie opgevallen dat de minister ditmaal niet in deze valkuil is getrapt. Zij heeft dit proces adequaat bewaakt. Wij zijn daarover tevreden.

De openbare scholen die direct onder gemeentebesturen sorteren, hebben het voordeel dat zij een beroep kunnen doen op een nog veel groter budget, namelijk dat van de gemeente. De gemeenteraad heeft een taak om budget voor openbare scholen vrij te maken. Wij zullen moeten vertrouwen op de slagkracht van de gemeenteraden.

Alles bij elkaar is de VVD-fractie tevreden over de uitvoerige en ter zake doende beantwoording door de minister van de door ons gestelde vragen. Wij zijn blij dat de lumpsumfinanciering nu eindelijk zal worden gerealiseerd.

*N

De heer **Klink** (CDA): Voorzitter. De CDA-fractie dankt de minister voor de adequate en korte beantwoording van de vragen. Ik wil nog een tweetal opmerkingen maken.

In relatie tot de besturen en de organisatie van de besturen werd gerefereerd aan artikel 23 van de Grondwet. Onze opmerkingen van gisteren waren met name ingegeven door onze overtuiging dat het onderwijsvrijheidsrecht niet mag worden gemonopoliseerd door een schoolbestuur dat vrij veel scholen onder zich heeft. Dat zou betekenen dat nieuwe scholen niet zo snel

tot stand zullen komen en dat een kleine groep mensen vervolgens onder verwijzing naar artikel 23 de scholen kan besturen met uitsluiting van anderen. Om hieraan een mouw te passen, vinden wij het wel degelijk noodzakelijk dat kritisch wordt gekeken naar de inrichting van de schoolbesturen en de mate waarin ouders daarin nog een rol kunnen spelen. Langs die flank kunnen waarborgen en zekerheden worden ingebouwd ten aanzien van de positie van de afzonderlijke scholen ten overstaan van het bestuur. Wij hebben dit punt met name vanuit artikel 23 aan de orde gesteld, niet om afbreuk te doen aan artikel 23.

Mede door toedoen van collega Ten Hoeve interpreteer ik het zo, dat de vergoeding die is gebaseerd op de gemiddelde leeftijd, niet per se in de pas loopt met de gemiddelde groei van de extra personeelskosten, die te maken heeft met de periodieken. Dit is mijn interpretatie, die bekrachtigd of eventueel ontkend kan worden.

*N

Minister **Van der Hoeven**: Voorzitter. Ik dank de Kamer voor de positieve opmerkingen. Ik meen dat het erg belangrijk is dat wij gezamenlijk de druk op de ketel houden. Als ik zou doen wat de heer Van Raak wil, zou men een houding van "het komt toch niet, laat maar" aannemen. Wij moeten ervoor zorgen dat het grootste deel dat wel wil, gewoon doorgaat. Op het moment dat je dat niet doet en je de illusie wekt dat het wel eens kan worden uitgesteld, bijvoorbeeld omdat zoals de heer Van Raak stelt de medezeggenschap nog niet helemaal op orde is, geef ik de Kamer op een briefje, dat zou worden achterovergeleund. Ik ben van mening dat wij dat het onderwijs niet mogen aandoen.

De heer **Van Raak** (SP): Dit is een intrigerende opmerking, want wij gaan de scholen van alles geven. Wij geven hen meer vrijheid en meer mogelijkheden om hun eigen beleid te maken. De minister zegt nu dat wij de druk op de ketel moeten houden omdat zij het anders niet zouden doen. Is dat dan niet een teken dat de scholen helemaal niet graag willen?

Minister **Van der Hoeven**: De scholen willen juist heel graag, maar er is een bepaalde groep die wat langzamer loopt. Wij moeten die groep niet de gelegenheid geven om hetgeen de heer Van Raak zegt, als een excuus te gebruiken om achterover te gaan leunen. Dat is wat ik bedoeld heb om te zeggen.

De heer **Van Raak** (SP): Dat ben ik met de minister eens.

Minister **Van der Hoeven**: Dan moet de heer Van Raak voor de wet stemmen!

De heer **Van Raak** (SP): Wij zijn het niet overal over eens. De kleine groep waarover de minister het heeft, betreft naar ik meen wel 40% van het aantal scholen. Minister **Van der Hoeven**: Dat is niet juist, dat is geen 40%. Ik kom daarop zo meteen terug, want wij hebben natuurlijk wel een gezamenlijk zorgpunt. Wat u ook gaat

stemmen, mijnheer Van Raak, ik moet dat zorgpunt natuurlijk wel oppakken.

Mevrouw Linthorst heeft gesproken over het vervangingsfonds, het participatiefonds en al dat soort dingen. Zo ver is het nog lang niet. Ik denk dat het goed is dat wij even een pas op de plaats maken. Er komt nu een aantal zaken op het onderwijs af. Die worden allemaal in 2006/2007 ingevoerd. Wij moeten het niet overdrijven. Ik ben het wel met mevrouw Linthorst eens dat er op het moment dat het zover is een andere situatie ontstaat. Daarover moeten wij dan met elkaar van gedachten wisselen.

De overgangsregeling corrigeert de herverdeeffecten van alle besturen, ongeacht of zij in de financiële problemen komen. Als je alles doortelt, zijn er scholen met een groot herverdeeffect min en scholen met een groot herverdeeffect plus. Door de overgangsregeling duurt het langer voordat die plus bereikt wordt, maar het duurt ook langer voordat een eventuele min bereikt wordt omdat in de tussenliggende periode misschien dingen kunnen worden aangepakt. Voor scholen die na de overgangsperiode toch nog in de problemen blijven zitten of als gevolg van de lumpsum buiten hun schuld in de problemen komen, is er het vangnet. Ik meen dat het goed is dat wij dat zo gedaan hebben. Zeker bij zo'n grote operatie moeten er zekerheden worden ingebouwd dat men niet aan een gesloten deur komt als zich bepaalde dingen voordoen.

Dan kom ik bij de vraag over de leeftijdscorrectie. Alle leraren doorlopen het carrièrepatroon totdat zij op hun maximumsalaris zitten. Dat duurt ongeveer 20 jaar. Het is echter niet zo dat alle leraren op hetzelfde moment een stap in dat salarisgebouw zetten. Iemand die van de HAVO komt, begint op jongere leeftijd dan iemand die van het VWO komt. Er zijn mensen die met 23 of 24 jaar het onderwijs ingaan, ik denk dat er weinig mensen zijn die zoals ik nog 20 moeten worden als zij het onderwijs ingaan. Er zijn dus verschillen. Er zijn mensen van jonge en van oudere leeftijd. Daarmee moet rekeninggehouden worden. De leeftijdscorrectie per jaar is een gemiddelde van enkele periodieken. Op de school die de heer Schuurman noemde, zijn alle leraren relatief jong aan hun carrière begonnen en daarom wijkt deze af van het gemiddelde. Daar loopt die school tegenaan. Wij monitoren het probleem en ik heb de oplossingsmethoden al aangegeven.

De heer Van Raak vroeg naar het herijken van de leeftijdscorrectie. De leeftijdscorrectie wordt jaarlijks bijgesteld. Ik denk dat dit noodzakelijk is.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Mag ik het zo begrijpen dat de overgangsregeling bedoeld is om dit soort effecten op te vangen en niet om effecten op te vangen die ontstaan vanwege het feit dat er sprake is van een relatief oud lerarenbestand omdat die effecten zich niet zullen voordoen als gevolg van de lumpsum?

Minister **Van der Hoeven**: Het gaat inderdaad om herverdeeffecten die zich als gevolg van de lumpsum gaan voordoen. Zoals ik al zei, zijn dat plussen en minnen. Daarnaast zijn er de specifieke problemen. Bedoelt mevrouw Linthorst dat?

Mevrouw **Linthorst** (PvdA) Ik wil een heel concreet antwoord op de vraag of de overgangsregeling niet bedoeld is voor herverdeeffecten die zich voordoen omdat er sprake is van een gemiddeld relatief oud lerarenbestand omdat er daardoor geen grote herverdeeffecten zullen optreden.

Minister **Van der Hoeven**: Die herverdeeffecten kunnen verschillende oorzaken hebben. Die kunnen te maken hebben met de salarisopbouw, de leeftijdsopbouw of met andere zaken. Soms worden die tegen elkaar gesaldeerd. Wij zien dan dat er per saldo geen herverdeeffect is. Er moet echt gekeken worden naar de plussen en minnen van de verschillende oorzaken die tot herverdeeffecten kunnen leiden. Een aantal scholen gaat er behoorlijk op achteruit.

Mevrouw **Linthorst** (PvdA): Ik doe nog een poging om het heel helder te krijgen. Er herverdeeffect dat ontstaat omdat een leerkracht van een bepaalde leeftijd minder of meer periodieken heeft dan het landelijk gemiddelde, is één ding. Maar er zou geen herverdeeffect moeten voorkomen omdat een school relatief veel oudere leerkrachten in dienst heeft. Heb ik dat goed begrepen?

Minister **Van der Hoeven**: Dat laatste zou niet mogen en ook niet hoeven voorkomen, maar er zijn verschillende elementen die per school tot herverdeeffecten kunnen leiden en wij kijken naar het saldo. Je kunt niet één voor jou negatief element er uithalen en de positieve dingen handhaven.

De heer **Ten Hoeve** (OSF): De bekostiging vergoedt de scholen de leraren in hun leeftijdsgroep, gebaseerd op het gemiddelde kostenniveau van leraren van die leeftijd. Een school met veel oudere leraren krijgt een bekostiging gebaseerd op oudere leraren, maar dan wel op het gemiddelde. In elke leeftijdsgroep kan een individuele leraar natuurlijk afwijken van het gemiddelde. Daardoor kunnen afwijkingen ontstaan.

Minister **Van der Hoeven**: Dat soort afwijkingen kan leiden tot herverdeeffecten. Je bekijkt vervolgens hoe je dat gaat oppakken in de overgangsregeling, want je wilt niet dat scholen daarmee worden geconfronteerd.

Ik blijf met de heer Van Raak van mening verschillen over de verschillen tussen de scholen. Scholen verschillen over de verschillen tussen de scholen. Scholen verschillen van elkaar, maar niet als het gaat om de lumpsumbekostiging. Het gaat erom wat zij ermee doen. De ene school heeft wel gewichtenleerlingen en de andere school niet. Dat zal ook in de toekomst zo zijn. De ene school vraagt een hogere ouderbijdrage dan de andere. Met de organisaties hebben wij afspraken kunnen maken over de beheersing en bijstelling naar beneden van de ouderbijdrage. In september wil ik zien waar die afspraken toe geleid hebben. Als de afspraken tot niets leiden, kom ik alsnog met wetgeving. Wij maken zulke afspraken niet voor de kat z'n staart. Ik ben een zeer groot voorstander van zelfregulering, maar het moet wel tot het gewenste effect leiden. Zo niet, dan gaan wij iets anders doen.

Niet op alle scholen is de medezeggenschap op orde. Bij 95% is het eind dit jaar op orde. Resteert een aantal zorgscholen. Daar zal vanuit het projectbureau extra aandacht aan worden gegeven. Ik erken dat daar extra aandacht aan moet worden gegeven. Het is nodig om de activiteiten in het komende halfjaar en jaar daarop te richten. Je moet in zo'n proces erkennen waar dingen goed gaan en waar extra aandacht nodig is. Waar nodig moet die aandacht worden gegeven, zij het gericht op de invoering van de lumpsum. Het punt van de begroting breng ik in in het overleg met de onderwijsorganisaties.

Wij kunnen het niet hebben dat grote schoolbesturen met artikel 23 in de hand de zaak monopoliseren. Ik ben het op dit punt helemaal met de heer Klink eens. Aan de hand van transparantie moeten wij bekijken hoe de ouders daarin zitten. Artikel 23 is er om ervoor te zorgen dat ouders de kans krijgen om hun kinderen het onderwijs te laten genieten dat zij wensen. Die betrokkenheid met de ouders moet dus worden geregeld. Ik zal even afwachten waar mijn collega van Justitie mee bezig is en zal bezien op welke manier ik zijn ervaringen kan benutten in het gesprek dat ik met de onderwijsorganisaties ga voeren in het kader van goed bestuur.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De voorzitter: De aanwezige leden van de fractie van de SP wordt conform artikel 121 van het Reglement van orde aantekening verleend dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel te hebben kunnen verenigen.

Ik deel aan de Kamer mede dat, na wat wisselende berichten, nu definitief het bericht is binnengekomen dat minister Pechtold wegens ziekte verhinderd is om hier vandaag aanwezig te zijn. Dat betekent dat wij na de lunchpauze starten met de wijziging van de Werkloosheidswet en dat wij daarna voortgaan met de wijziging van de Mediawet. Het ziet er dus naar uit dat wij op deze laatste Kamerdag, buitengewoon ongebruikelijk, de plenaire vergadering tussen half vijf en vijf zullen beëindigen.

Het College van senioren vangt aan om kwart voor twee.

**

De vergadering wordt van 13.33 uur tot 14.15 uur geschorst.

Voorzitter: Schuurman

*B

!Mediawet!

Aan de orde is de voortzetting van de behandeling van:
- het wetsvoorstel Wijziging van de Mediawet in verband met het bevorderen van een gezamenlijke strategie en duidelijke regie met betrekking tot de programmering van de landelijke publieke omroep,

alsmede het aanbrengen van een helderder afbakening tussen toezicht, bestuur en professionele werkprocessen binnen de organisatie van de landelijke publieke omroep (29991).

(Zie vergadering van 4 juli 2005.)

De beraadslaging wordt hervat.

*N

Staatssecretaris **Van der Laan:** Voorzitter. Gisteren zijn de woordvoerders uitgebreid ingegaan op dit wetsvoorstel dat betrekking heeft op de korte termijn. Ik kan mij goed voorstellen dat het ook voor deze Kamer lastig is om dit wetsvoorstel los te zien van het perspectief op langere termijn, want dat is letterlijk vers van de pers. Ik ga echter alleen in op de vragen over de langere termijn voor zover die relevant zijn voor dit wetsvoorstel.

Mevrouw Witteman, de heer Van der Lans en de heer Van Raak hebben gevraagd waarom dit wetsvoorstel op dit moment is ingediend. Het antwoord is simpel, namelijk vanwege de urgentie van het op orde brengen van de aansturing van de publieke omroep. De commissie-Rinnooy Kan heeft duidelijk gemaakt dat dit in de huidige constructie heel lastig is. De huidige bestuursstructuur is belangrijk met het oog op de veranderingen die voor 2008 op stapel staan. De kern van dit wetsvoorstel is de onafhankelijke raad van bestuur. Daarnaast worden zaken verbeterd en verhelderd. De verschillende bestuurlijke dynamieken worden gestroomlijnd tot een heldere hiërarchische lijn. Er wordt nu ook duidelijk omschreven dat maximaal 25% van het totale budget ingezet kan worden voor programmaversterking. Dat was overigens ook nu al mogelijk, maar een dergelijk besluit werd nooit genomen omdat er altijd krachten waren die dit tegenhielden. Door een zwaardere verantwoordelijkheid bij raad van bestuur te leggen, wordt dit percentage in feite vastgelegd. Daarmee wordt ook voorkomen dat er binnen de publieke omroep moeilijke discussies ontstaan over de vraag wie nu waarover gaat. De raad van bestuur gaat over de 25% en over het andere gaan de omroepverenigingen die zinvol en goed moeten samenwerken.

De onafhankelijke positie van de raad van bestuur is cruciaal voor het transitieproces van de komende jaren. In de huidige structuur werd men gecontroleerd door degenen die eigenlijk zelf gecontroleerd moesten worden. De omroepverenigingen hadden namelijk de meerderheid in de raad van bestuur. De omroepvoorzitters konden de onafhankelijke kroonleden massaal overrulen. Die helderheid staat centraal in het wetsvoorstel. Tegelijkertijd is een aantal inconsistenties uit het systeem gehaald.

Ik hoop dat dit een antwoord is op de vragen hierover. Natuurlijk is er de komende drie jaar een andere denkstructuur. Binnen de huidige denkstructuur vormen de omroepverenigingen gezamenlijk de kracht en de programmering van de publieke omroep. Er is een raad van bestuur die op hoofdlijnen aanstuurt en bijstuurt. Die raad kan daarop voor 25% invloed uitoefenen. Dat is anders in het systeem dat wij straks hanteren. Nu werken wij met genres, vanaf 2008 werken wij met functies. Nu

gaan negen partijen overal over, straks gaat nog één partij in een grote autonomie overal over. Voor dat deel waar de omroepverenigingen straks nog wel over gaan, namelijk opinie en maatschappelijk debat, is er sprake van een heel zuivere, duidelijke, onafhankelijke positie, juist op dat punt. Er zijn dus verschillen.

Hoe moet het nou precies met die samenwerking? Nu wordt sterk gestuurd op samenwerking, straks niet meer. Vorige week is het beeld ontstaan dat wij in een aantal gevallen geen samenwerking meer willen, maar dat is onzin. Uit gesprekken die ik met programmamakers heb gevoerd, is mij gebleken dat de dwangmatige manier van samenwerken in het huidige systeem buitengewoon "deïnspirerend" is. Is dat eigenlijk wel Nederlands? Geen idee. Het was in ieder geval niet inspirerend. Wij gaan er voor de lange termijn van uit dat je vrijwillig gaat samenwerken, omdat je het leuk vindt, omdat het bijdraagt aan de kwaliteit van je product, omdat het bijdraagt aan de profilering van de eigen club. Je doet het omdat je het leuk vindt, je doet het omdat het belangrijk is. Dat is de visie voor de periode vanaf 2008. Het is niet juist dat in 2005 wel wordt samenwerkt en vanaf 2008 niet meer, maar de dwang achter de samenwerking is wel weggefallen. Dat is ook mogelijk omdat de raad van bestuur voortaan voor twee derde van het budget zorgt voor de zo noodzakelijke samenhang in de programmering. Dat is de achterliggende gedachte van de eis tot samenwerking in dit wetsvoorstel en in deze context. De gedachte achter de dwang tot samenwerking heeft te maken met de noodzaak tot samenhang in de programmering. Die noodzaak is vanaf 2008 in één keer opgelost, want vanaf dan gaat de raad voor bestuur over de programmering.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): De dwang tot samenwerking komt weliswaar te vervallen, maar daartegenover staat de nieuwe dwang om je te profileren. Dat is precies de kern van het probleem.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Als een omroepvereniging geen zin heeft om zich te profileren, moet zij dat zelf weten, maar dan heeft zij geen leden. Dat is heel simpel. In het wetsvoorstel is de publieke omroep vanaf 2008 één geheel. In die zin lopen dit wetsvoorstel en de langetermijnvisie synchroon. De structuren lopen niet synchroon. In de huidige structuur gaat iedereen overal over, met uiteindelijk een ingreep door de raad van bestuur als het echt niet langer gaat. De omroepverenigingen gaan immers over 75% van het budget en budget is macht. De raad van bestuur heeft dus voor 25% macht. In de onafhankelijke raad van toezicht zijn de mensen die door de raad moeten worden aangestuurd niet meer vertegenwoordigd. De raad is daardoor vrij om op cruciale hoofdlijnen verstandige beslissingen te nemen in het belang van de gehele publieke omroep. Dat houdt in dat de omroepverenigingen zich nu in een spagaat bevinden. Enerzijds moeten zij zich duidelijk profileren tegenover hun achterban. Zij moeten immers over zoveel tijd weer voldoende leden hebben. Anderzijds moeten zij zich opofferen aan het geheel. Dat aspect gaan wij in feite heel bewust verlaten. Dat is ook het fundamentele verschil tussen het huidige systeem en het volgende systeem. Voor mij staat het belang van de publieke omroep als geheel

centraal. Voor de komende drie jaar is dit wetsvoorstel dringend noodzakelijk om de samenhang in de programmering mogelijk te maken, maar de omroepverenigingen blijven de komende drie jaar in die spagaat. Dat kan ik niet oplossen. Het is aan de omroepverenigingen en de mensen die daarin opereren om daar in die lastige drie jaar met wijsheid en verstand van zaken om te gaan. Mevrouw Witteman heeft in ieder geval groot vertrouwen in de programmamakers. Ik ook. Het zijn straks vooral de besturen die straks de overgang goed moeten vormgeven en dat het lastig is, ontken ik niet.

De heer **Van Raak** (SP): De omroepen blijven niet in een spagaat. Het is nog erger. Tot 2008 worden de omroepen door deze wet gedwongen meer samen te werken. Ze worden dus minder uitgenodigd om zich te profileren en kunnen minder met hun identiteit aan de gang. Na 2008 moeten ze zichzelf ineens wel gaan profileren en worden ze eigenlijk gedwongen om te concurreren. Dan wordt de identiteit ineens weer wel belangrijk. Dat is toch geen consistent bestuur?

Staatssecretaris **Van der Laan**: In dit wetsvoorstel worden ze niet gedwongen om meer samen te werken. In dit wetsvoorstel worden instrumenten aangereikt om de samenhang van de programmering op orde te krijgen. Dat is iets anders dan samenwerken, want je kunt als omroepvereniging nog steeds zelf een programma maken. Het enige wat er van je wordt verwacht, is dat je even overlegt met de netcoördinator, de raad van bestuur of wie dan ook, in ieder geval met mensen die een wijze beslissing kunnen nemen over wanneer wat waar moet worden geplaatst. Immers, het is niet handig om een programma voor de doelgroep 60+ van acht tot negen te plaatsen en een jongerenprogramma van negen tot tien. De commerciële doen dat ook niet. Je moet altijd een goed opgelijnd programmeringsmodel hebben. Je programmering op orde hebben, is verstand hebben van uitzenden. Dat is de ruimte die het wetsvoorstel steeds meer biedt voor de samenhang van het totaal van de publieke omroep.

De omroepverenigingen hoeven niet onderling samen te werken. De omroepverenigingen hebben en houden een heel nadrukkelijk stempel op de programmering per net. Nu heeft men op het ene net geen enkel probleem om samen te werken, terwijl de omroepverenigingen op het andere net er meer moeite mee hebben, omdat hun achterbannen lastiger te combineren zijn, waardoor de programmering lastiger te combineren is. Het thuisnetmodel is eigenlijk het moeilijkst als je de kijker centraal wilt stellen, zoals ik wil doen. Het kan zijn dat de kijker er geen belang bij heeft dat jouw programma op dat tijdstip op dat net komt. Het kan zijn dat het op het net van de burens moet komen. Dat willen de omroepverenigingen niet. Daarvoor hebben zij zelf gekozen en dat betekent dat er minder naar hun programma's wordt gekeken.

De heer **Van Raak** (SP): Ik zie toch dat een omroep tot 2008 zich in samenwerking met andere omroepen op een net moeten profileren: netwerkprofilering. In 2008 wordt

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

het dan individuele profilering en concurrentie. Dat zijn twee heel andere dingen die u van omroepen vraagt. Het lijkt mij dan ook helemaal niet logisch, nu van omroepen iets te vragen, waarvan wij weten dat wij het na 2008 niet meer willen.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Ik denk dat er een misverstand is tussen de heer Van Raak en mij over dit wetsvoorstel. Wij vragen niet meer van de omroepverenigingen. Gisteren is betoogd dat alle veranderingen die nodig zijn ook zonder wetswijziging kunnen plaatsvinden. Dit wetsvoorstel is belangrijk, omdat op geen enkele andere wijze een onafhankelijke raad van toezicht mogelijk is. Het is waar dat zij ook zelf tot die 25% hadden kunnen beslissen, maar wij hebben ze van de onderlinge ruzie willen verlossen door die beslissing hier te nemen. Ze zijn er al jaren over aan het tutten. Daarom hebben wij de knoop maar doorgehakt. Wij doen dat inderdaad in het wetsvoorstel en het is strikt genomen niet noodzakelijk, maar wij hebben het wel gedaan. Maar met alle respect, die raad van toezicht kan niet zonder dit wetsvoorstel worden gerealiseerd en dat is een cruciaal onderdeel van het wetsvoorstel. De omroepverenigingen worden helemaal nergens toe gedwongen, maar als ze verstandig zijn doen ze het wel.

De heer **Van Raak** (SP): Wij gaan hier vandaag beslissen over een voorstel van wet over de organisatie van het op een bepaalde manier inrichten van de publieke omroep. Is het niet veel beter om eerst een discussie te hebben over een visie op de publieke omroep om vervolgens na te gaan denken over de organisatie en daarna tot wetgeving te komen? Waarom wil de staatssecretaris hier vandaag starten met wetgeving als opstapje naar een discussie over de toekomst van het bestel?

Voorzitter: Jurgens

Staatssecretaris **Van der Laan**: Deze wetgeving is niet een opstapje naar een discussie over het toekomstige bestel. Als u dat denkt, is dat een misverstand. De bestuurlijke structuur die ooit ook door beide Kamers is geaccordeerd heeft ongewenste effecten. De controleur controleert daarin zichzelf. De fracties die straks tegen het wetsvoorstel stemmen, stemmen tegen een zuiver model van duidelijke en heldere controle met onafhankelijke mensen die anderen onafhankelijk controleren. U kunt het met de rest van het wetsvoorstel niet eens zijn, maar als u het wegstemt, stemt u dat punt weg.

De heer **Van Raak** (SP): Dat vind ik eenzelfde argumentatie als over de Europese grondwet werd gebruikt: als u niet voor de grondwet bent, bent u voor het Verdrag van Nice.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik probeer aan te geven dat u over een aantal zaken in het wetsvoorstel met mij van mening kunt verschillen, maar dat er een kernpunt in het wetsvoorstel in, namelijk dat de raad van toezicht onafhankelijk wordt.

De heer **Van Raak** (SP): Redeneringen als "als u tegen het wetsvoorstel bent, bent u voor ..." moet u aan de fracties

zelf overlaten. U begon uw bijdrage met de opmerking dat u dit wetsvoorstel zag als noodzakelijk. U legitimeerde het met een beroep op de commissie-Rinnooy Kan die overigens zegt dat deze wet niet nodig is. Ten tweede legitimeerde u de wet als logische opstap tot de nieuwe Mediawet. U zegt: ook voor de nieuwe contouren is deze wetswijziging nodig.

Staatssecretaris **Van der Laan**: U haalt een paar zaken door elkaar. De heer Rinnooy Kan heeft niet gezegd dat er geen wetgeving nodig is. In zijn advies staat immers nadrukkelijk dat voor een onafhankelijke raad van toezicht wetgeving nodig is, maar voor de overige zaken strikt genomen niet. Ik stel vast dat de interne organisatie van de publieke omroep kennelijk niet in staat is tot een eensluidende visie te komen. Daarom heb ik als bestuurder, verantwoordelijk voor een goed functionerende publieke omroep waarbij de kijker centraal wordt gesteld, gezegd dat ik een beslissing ga nemen. Vandaar dit wetsontwerp. In die zin heeft de heer Rinnooy Kan gelijk, maar hij heeft het niet over het gehele spectrum gehad. Hij heeft heel duidelijk aangegeven dat de raad van toezicht onafhankelijk moet worden. Daarvoor is wetgeving nodig want de raad is nu nog samengesteld uit omroepvoorzitters. Het kan natuurlijk zijn dat men zich niet kan vinden in het voornemen van het kabinet om een onafhankelijke raad van toezicht te organiseren, maar ik sta vierkant achter de beslissing om de gecontroleerden niet te laten controleren door de gecontroleerden.

Mevrouw **Witteveen** (PvdA): De staatssecretaris zegt dat een onafhankelijke raad van toezicht nodig is. Bedoelt zij eigenlijk niet dat zij wil dat de omroepvoorzitters een toontje lager gaan zingen? Op die manier kan zij uiteindelijk een stap maken naar een omroepbestel waarin de betekenis van de omroepverenigingen veel geringer is.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Iedereen mag het interpreteren zoals hij of zij dat wil, maar centraal in dit wetsvoorstel staat een onafhankelijk toezicht. Ik wil een einde aan de situatie waarin de omroepvoorzitters de opperste macht hebben. Het kabinet wil niet dat deze mensen bepalen wat er in het omroepbestel gebeurt. Het wil een onafhankelijke raad van toezicht omdat het om publieksgeld en om een cruciale publieke taak gaat. De raad van toezicht houdt zich niet bezig met de programmering, maar wel met de besteding van geld en de bedrijfsvoering. Wordt het geld op een verantwoorde manier besteed aan de publieke taak? Daarop gaat de raad van toezicht toezien. Nu dienen de omroepverenigingen hun verantwoording in bij de raad van bestuur die vervolgens een beslissing neemt over zijn eigen verantwoordingen. Nu komt het voor dat de programmamakers zeggen dat zij liever programma's maken waarnaar ook gekeken wordt, terwijl er vanuit bestuurlijke overwegingen een andere afweging wordt gemaakt. De wensen van de programmamakers worden dan overruled. De nieuwe raad van toezicht dient een integrale afweging te maken zonder belangen en zonder last of ruggespraak.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Als ik het goed begrijp, trekt dit wetsvoorstel op geen enkele manier een wissel op de toekomst. Wij kunnen het aannemen zonder dat wij een beslissing nemen over welke toekomst dan ook van het publieke bestel.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Dat is juist.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Daar ben ik blij om. Er wordt natuurlijk wel voorgesorteerd op de toekomst. De raad van toezicht speelt wel een rol in het besluitvormingsproces op termijn.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Natuurlijk.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): In die zin is er dus wel een relatie tussen dit wetsvoorstel en toekomstige beslissingen over het omroepbestel.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Als u vanuit uw parlementaire verantwoordelijkheid vraagt of het proces na het volgende plan, een volgende fase onomkeerbaar is, dan is mijn antwoord daarop "neen". Als dat afketst, blijft de situatie zoals die is als dit wetsvoorstel is aangenomen. Dat preludeert dus niet op een fundamenteel andere insteek van het plan dat nu voorligt. Dat gaat namelijk uit van een totale verantwoordelijkheid van de raad van bestuur en geen enkele bestuurlijke verantwoordelijkheid voor de omroepverenigingen die wel een veel grotere autonomie krijgen. Het is als het ware een communicerend vat: geen bestuurlijke verantwoordelijkheid, maar veel meer autonomie om die programma's te maken die zij graag willen maken en ook door hun achterban worden gewenst. Dus veel meer een directe relatie en de vrijheid om die directe relatie te onderhouden met hun leden. Dat is een fundamenteel andere keuze. Wel is er een onafhankelijke raad van toezicht nodig om dat majeure veranderingsproces -- als de Staten-Generaal daarmee overigens instemmen -- in goede banen te leiden. Het zal heel lastig zijn om als er dan nog steeds negen omroepvoorzitters zitten hen dat transitieproces te laten begeleiden. Dat is de verbinding met dit wetsvoorstel. De kans dat er een goed transitieproces kan plaatsvinden in de huidige situatie zonder dit wetsvoorstel is volgens mij in ieder geval veel kleiner dan met die onafhankelijke raad van toezicht. Ik zoek daarvoor dan ook naar mensen van een groot kaliber, die in staat zijn om dit soort zeer majeure bewegingen in een enorm dynamisch medialandschap vorm te geven, in ieder geval mede sparringpartner te zijn voor de raad van bestuur. Daar is dit wetsvoorstel voor nodig. Voor het proces is het nodig, maar het staat los van de inhoud!

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Welk transitieproces er ook komt -- of het nu mijn model is, het uwe, of wat dan ook -- dan is dit een voorwaarde?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ja, om überhaupt een verantwoord transitieproces mogelijk te maken! Je hebt dan immers onafhankelijke mensen nodig om die enorme wisselwerking op de organisatie mede te begeleiden.

De **voorzitter**: Als de staatssecretaris zo lang antwoordt, lokt zij daarmee ook opnieuw interrupties uit.

Voorts vraag ik de leden zoveel mogelijk via de voorzitter te spreken, want het moet geen onderonsje met de staatssecretaris worden.

**

De heer **Van Raak** (SP): De staatssecretaris doet nu net alsof deze wet is gemaakt om mogelijkheden te scheppen voor haar visie op het nieuwe omroepbeleid, maar bij het opstellen van dit wetsvoorstel was het toch helemaal niet de bedoeling om organisatorisch gezien de weg te openen voor de contouren die zij verleden week aan de overzijde heeft onthuld?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Neen, maar ik moet ik zo kort mogelijk houden. Dit wetsvoorstel is daar niet voor bedoeld, maar was sowieso nodig. Omdat er een megaverandering op komst is, is het wel des te dringender gewenst. Zonder verandering zou dit een heel gezonde organisatiestructuur zijn, met verandering zou die gezonde organisatiestructuur des te noodzakelijker zijn.

Voorzitter. De heer Woldring vroeg naar de bestuurlijke structuur van de raad van toezicht. Zoals u hebt kunnen lezen in het wetsvoorstel voor de lange termijn zal die bestuurlijke structuur in de nieuwe situatie min of meer gelijk zijn; er blijft een onafhankelijke raad van toezicht, er blijft een raad van bestuur en er blijft een soort van college van licentiehouders zoals dat tegen die tijd zal gaan heten. Die topstructuur zal dus niet majeur gewijzigd worden.

De heren Luijten en Van der Lans vroegen of met dit wetsvoorstel de raad van bestuur nu en straks nog voldoende doorzettingsmacht heeft. Ook is gevraagd naar de positie van het instemmingsrecht en het adviesrecht. Ik zal dat met elkaar verbinden, want daar heeft het wel mee te maken. Aan het eind van de dag kan de raad van bestuur als het ware met de vuist op tafel slaan en bepalen hoe het moet worden gedaan. Echter, op enkele punten kan het college van omroepvoorzitters zijn zienswijze geven.

Als het college op dat moment aangeeft dat men het niet eens is met het voorgenomen besluit van de raad van bestuur, is de raad van bestuur verplicht om naar de raad van toezicht te gaan en verantwoording af te leggen over de wijze waarop men tot het besluit is gekomen, waarbij ook de informatie en argumenten van het college worden meegestuurd. De raad van toezicht kan dan zeggen: ik ben het eens met de raad van bestuur. De raad van toezicht kan echter ook zeggen: raad van bestuur, gaat u nog eens terug om opnieuw te overleggen met het college. Daarmee is de facto sprake van een instemmingrecht van het college, hoewel het woord "instemming" niet in de wet staat. Het college kan de raad van bestuur immers dwingen om een beslissing voor te leggen aan de raad van toezicht.

De heer **Woldring** (CDA): Om wat voor soort besluiten van de raad van bestuur gaat het nu precies? Mijn vraag had betrekking op de prestatieafspraken. In de memorie van toelichting staat: instemming. In de wet komt dat echter niet terug; de heer Luijten heeft daar ook op

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

gewezen. Nu spreekt de staatssecretaris over "besluiten van". Dan wil ik precies weten om wat voor soort besluiten het gaat.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Het gaat om een materieel instemmingsrecht, zoals is verwoord in memorie van toelichting. Het instemmingsrecht is aldus in de wet vertaald dat de raad van bestuur niet zelfstandig een beslissing kan nemen. Om een beslissing te nemen is instemming nodig van het college. Als het college zijn instemming onthoudt, is de raad van bestuur verplicht om de voorgenomen beslissing voor te leggen aan de raad van toezicht. Een echt instemmingsrecht zou hebben betekend dat het college een definitieve blokkade had kunnen opwerpen. Dat is niet de bedoeling van het kabinet geweest. De raad van toezicht kan uiteindelijk het niet-instemmen door het college honoreren en tegen de raad van bestuur zeggen dat het werk over moet worden gedaan, of het ontbreken van de instemming door het college overrulen en zeggen: wij vinden dat de raad van bestuur toch dit besluit kan nemen, ook al ontbreekt de instemming van het college.

De heer **Woldring** (CDA): Het is mij nog niet duidelijk. Ik vroeg alleen naar de prestatieafspraken, de staatssecretaris heeft het over besluiten. Bovendien is mij niet duidelijk over welk type besluiten zij spreekt.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Daarop zal ik in de loop van mijn betoog nog antwoord geven. Op dat moment zal ik het heel precies vertellen aan de heer Woldring. Ik heb nu even niet precies in mijn hoofd zitten hoe het precies zit.

Mevrouw Witteman, de heer Van der Lans en de heer Schouw hebben gevraagd hoe het precies zit met de rol, het profiel en de benoemingsprocedure van de raad van toezicht. De raad van toezicht wordt echt onafhankelijk. Ook de procedure richten wij zeer onafhankelijk in. Verder komt er een onafhankelijke commissie van drie of vier personen, die de procedure voor ons zal uitvoeren. Zij zal worden ondersteund door een werving- en selectiebureau. Dit bureau zal op basis van een profielschets in het eigen bestand op zoek gaan en een advertentie plaatsen. Kortom, er zullen zwaargewichten worden gezocht, die het zware proces mede kunnen dragen. De raad van toezicht moet zo divers mogelijk worden samengesteld: man en vrouw, jong en oud, allochtoon en autochtoon, etc. Het is in ieder geval niet zo dat ik een paar telefoontjes pleeg: goh, wil je het doen, wat leuk, aardig, ik schijf je op en we regelen het samen. Dat is dus niet het model. Er komt een volstrekt transparante procedure met een advertentie.

Die raad van toezicht zal niet massaal bestaan uit oud-politici. Mensen komen erin op basis van een verdeling van deskundigheid. Dit betekent uiteraard niet dat zij niet een keer politicus mogen zijn geweest. Je kunt iemand niet verbieden om lid te zijn van een politieke partij, maar dat wordt geen selectie criterium. Gezocht wordt naar grote bestuurlijke ervaring, strategisch denkvermogen, onpartijdig- en onafhankelijkheid, maar ook juridische deskundigheid, mediadeskundigheid, hrm-deskundigheid, gelet op het enorme transitieproces dat er

gaande is en alle personele vraagstukken die er spelen, internationaal recht. Dat zijn elementen die wij belangrijk vinden. Eveneens belangrijk is bestuurlijke ervaring in de publieke sector. Men moet een beetje gevoel hebben voor het fenomeen publieke taak. Dat soort elementen willen wij vertegenwoordigd zien in de raad van toezicht, die ook een brede maatschappelijke kijk moet hebben.

Overigens is de vraag gesteld of wij het gaan redden voor 1 september. Aangezien wij het op deze zorgvuldige, grondige en weloverwogen manier willen aanpakken, lukt 1 september niet. Dat heeft ook te maken met het feit dat het een vakantieperiode is. Als het geen vakantieperiode was geweest, was het waarschijnlijk wel gelukt. Wij sluiten niet uit dat wij één à twee maanden vertraging oplopen ten opzichte van 1 september. Dat hangt af van de bereidheid van kandidaten om op een uitnodiging in te gaan. Wij proberen, het voor 1 oktober rond te hebben, maar het wordt misschien 1 november, afhankelijk van hoe snel het kan gaan werken. Dat betekent dat wij voor één à twee maanden een tijdelijke constructie gaan hanteren. Wij zijn nog aan het kijken hoe wij dat gaan doen. Ik kan daar nu nog geen uitspraak over doen. De omroepvoorzitters hebben in ieder geval al aangegeven dat zij zelf zullen vertrekken. Zij hebben mij een brief geschreven dat zij graag per 1 september willen stoppen met de verantwoordelijkheid die zij dragen. Dat is prima, dat respecteer ik zeer. Het betekent dat ik een tijdelijke voorziening voor één à twee maanden moet inrichten.

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. Kan de staatssecretaris aangeven wanneer deze wet dan in werking treedt?

Staatssecretaris **Van der Laan**: De wet treedt op 1 september in werking, alleen voor dit onderdeel gaan wij een tijdelijke voorziening creëren. Wij gaan een tijdelijke raad van toezicht installeren.

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. De staatssecretaris noemt zelf de raad van toezicht de backbone van dit wetsvoorstel. Is het dan niet zorgvuldiger en dus verstandiger als de wet ook maar wat later in werking treedt? Anders laat de staatssecretaris de wet in werking treden, terwijl het essentiële onderdeel van de wet, de raad van toezicht, er nog niet is. Is dat wel zorgvuldig?

Staatssecretaris **Van der Laan**: Vanaf dat moment is er heel duidelijk een onafhankelijke raad van toezicht. Dat is uiteindelijk de kern van het wetsvoorstel. Dat die bestaat uit tijdelijke waarnemers, maakt geen verschil. Een van de opties is om de huidige kroonleden die verantwoordelijkheid gedurende één à twee maanden te laten dragen. Dan krijgt de onafhankelijkheid van de raad van toezicht meteen vorm, al zitten de definitieve personen er op dat moment nog niet in. Wij gaan niet een geheel nieuwe raad van toezicht inzetten voor twee maanden, vandaar dat wij op dit moment ook juridisch de optie bekijken om de kroonleden tijdelijk te laten waarnemen. Dat is misschien maar voor een maand of voor anderhalve maand. Wij proberen zo snel mogelijk te opereren, maar uiterlijk 1 november zal wel lukken. Wij achten het toch

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

verstandig om het wetsvoorstel direct per 1 september in werking te laten treden.

De heer Woldring heeft een vraag gesteld over de prestatieovereenkomst en de pluriformiteit. In de prestatieovereenkomst worden geen afspraken opgenomen over de pluriformiteit. Als je praat over de prestatieafspraken, dan praat je over impulsen voor specifieke genres, drama of cultuur bijvoorbeeld, over specifieke doelgroepen die actief bereikt moeten worden. Die afspraken zijn algemeen van aard. De heer Woldring vroeg gisteren of de externe pluriformiteit als gegeven kan worden gezien of dat daar ook op getoetst zal worden. Dat is een gegeven en dat blijft het de komende drie jaar ook. Daar wordt niet op getoetst. De prestatieafpraak moet ook in het licht worden gezien van de totale prestatie van de publieke omroep. De kern van de prestatieafpraak is dat het echt om het geheel gaat, om de prestaties van het geheel.

Ik had toegezegd om nog duidelijk te maken hoe het instemmingsrecht in elkaar zit, althans op welke punten het betrekking heeft. Het gaat in dat geval om het concessiebeleidsplan, om het pakket aan prestatieafspraken. Voor de komende drie jaar is immers 75% in handen van de omroepverenigingen. Dan is het ook logisch dat zij inspraak kunnen hebben via het college. Bij belangrijke overeenkomsten die door de publieke omroep worden gesloten, moet bijvoorbeeld worden gedacht aan kabelcontracten en de distributie. Het gaat dus om zaken die met de uitzendkant te maken hebben. Omdat wij nog steeds uitgaan van de thuisnetbespeling, kunnen ook de netprofielen alleen met instemming van het college worden gewijzigd. Misschien heb ik iets verkeerd gezegd over artikel 19b nieuw. Ik kreeg nog wat andere informatie hierover. In het artikel staat wel het woord "instemmen", maar dat betreft niet het goedkeuren in de zin van kunnen tegenhouden. Het is alleen mogelijk om instemming onthouden. Dat is de wat elegante constructie.

Ik ben bijna aan het einde gekomen van mijn beantwoording in eerste termijn. Ik wil nog iets zeggen over de positie van de programmamakers. Er is een beweging omhoog. Er werd gevraagd of het niet interessant zou kunnen zijn om een beweging omlaag te maken. Ik vind dat zelf wat moeizaam. Wij spreken over 3000 mensen binnen de publieke omroep. Het is erg ingewikkeld om daar een bestuurlijke structuur omheen te bouwen. Het is niet mogelijk om 3000 mensen samen een ingewikkeld bedrijf als een publieke omroep te laten vormgeven. De gedachte achter de voorgestelde structuur, ook voor de lange termijn, is dat er ruimte ontstaat omdat het besluitvormingstraject sterk wordt vereenvoudigd. De bestuurlijke macht wordt natuurlijk niet bij de programmamakers gelegd. Ik zou daar niet voor zijn, want het uitoefenen van bestuurlijke macht is een vak.

Programmamensen moeten programma's maken. Daar zijn zij goed in. Zij moeten ruimte krijgen om hun programma's te maken. Ik deel dan ook de opvatting van de heer Van Raak en mevrouw Witteman dat er ruimte moet worden gecreëerd. Wij denken dat er geen rare "loop" zit in de raad van toezicht. Als er een idee opkomt vanuit de programmamakers en zij hebben de raad van bestuur of de netcoördinatoren weten te overtuigen van hun plan, kan het niet zo zijn dat andere belangen van

bijvoorbeeld een abstractere soort die vanuit de operatie opkomen die plannen kunnen blokkeren. Dat kan straks niet gebeuren. Dat is denk ik het charmante aan dit wetsvoorstel. Uit de gesprekken die ik de afgelopen twee jaar met programmamakers in Hilversum heb gevoerd, bleek dat zij gewoon duidelijkheid willen hebben en dat wij willen dat er met er één vuist op tafel kan worden geslagen. Zij willen er niet zelf over gaan, maar zij willen wel weten waar zij aan toe zijn. Dat is wat wij met dit wetsvoorstel regelen.

De heer **Van Raak** (SP): Dat ben ik helemaal met de staatssecretaris eens. Dat is ook een van de mooie dingen van de vertegenwoordigende democratie. Het is niet zo dat alle 3000 programmamedewerkers hun mening voortdurend moeten geven over alles. Hoe is de vertegenwoordigende democratie geregeld in de omroeporganisatie?

Staatssecretaris **Van der Laan**: De publieke omroep zelf of de ondernemingsraad van de publieke omroep kan een kandidaat voordragen voor de raad van toezicht. Dat is een van de elementen waarin de rol van de medewerkers is vormgegeven zonder dat er sprake is van dagelijkse aansturing vanuit henzelf. Zij kunnen iemand voordragen voor de raad van toezicht. Dat is geen vertegenwoordiger, want de leden zijn onafhankelijk. De inhoudelijke onafhankelijkheid van de journalistieke redacties wordt met dit wetsvoorstel niet veranderd ten opzichte van de huidige situatie. Het gaat er echt om dat er sturing op hoofdlijnen plaatsvindt en dat de vuist op tafel kan worden geslagen als er ruzie is. Dat is de kern van dit voorstel.

Mevrouw Witteman merkte op dat de netcoördinatoren worden afgeschaft. Wij hebben de netcoördinatoren uit het wetsvoorstel gehaald omdat wij het een beetje raar vinden om in een wet in formele zin te bepalen hoe zaken precies intern moeten worden georganiseerd bij de publieke omroep. Daarom hebben wij die functie eruit gehaald. Ik denk dat de netcoördinator niet moet worden gezien als iemand die de creativiteit van programmamakers beperkt. Zijn positie is feitelijk vergelijkbaar met een zakelijk leider zoals die in de cultuursector bestaat. Een zakelijk leider moet bepalen in welke schouwburg iets moet plaatsvinden en wanneer en hoe dat moet gebeuren. Hij let ook meer op het geld. Dat moet hij ook vooral doen. Een programmamaker heeft altijd te weinig geld. De netcoördinator is dus een beetje te vergelijken met een zakelijk leider in de cultuursector.

*N

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor haar korte en krachtige beantwoording. In mijn betoog van gisteren heeft mijn fractie drie thema's aangeboord in de vorm van vragen.

De eerste vraag was of de staatssecretaris er eigenlijk niet geleidelijk op uit is om de omroepverenigingen weg te werken. Dat is een niet zo aardige formulering, maar uit het betoog van zojuist van de staatssecretaris heb ik kunnen opmaken dat het doorgaan op deze weg, met een andere raad van toezicht, waar de

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

---

omroepvoorzitters uit zijn, niet mogelijk zou zijn zonder deze beslissing. Mijn gedachte was dus nog niet zo slecht dat de staatssecretaris uiteindelijk de omroepverenigingen op een lager pitje wil zetten en hun macht wil verkleinen, omdat dat voor de toekomst noodzakelijk is.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): U constateert dat de macht van de omroepen minder wordt. Vindt u dat een goede ontwikkeling?

Mevrouw **Witte**man (PvdA): Ik vind dat een heel goede ontwikkeling.

De volgende vraag van mijn fractie was of wij moeten blijven concurreren met de commerciële, dan wel of de publieke omroep zich juist moet onderscheiden: vraaggestuurde programmering voor consumenten versus aanbod voor burgers. Mijn fractie heeft vervolgens het beeld geschetst van een publieke omroep als een agora, een "island of trust".

De derde vraag was of het wetsontwerp wel de veranderingen teweegbrengt die worden beoogd. Anders gezegd: zijn door de structurele wijzigingen de voorwaarden en werkomstandigheden gegarandeerd waardoor er kwalitatief hoogwaardige televisieprogramma's kunnen worden geproduceerd door de werkers in Hilversum; programma's met een ziel?

Alles wikkend en overwegend, voorziet mijn fractie ook na de zeer korte beantwoording door de staatssecretaris nog veel inhoudelijke bemoeienis van bovenaf. Managers, technocraten zullen de programmering van bovenaf sturen, deels met geld: 25%, wat uiteindelijk meer zal worden. Inhoudelijke onafhankelijkheid en pluriformiteit lopen daardoor te zeer gevaar. Het heeft onze voorkeur wanneer een publieke omroep wat de inhoud betreft van onderop, vanuit de programmamakers, zou kunnen worden geleid. Hoe gaan die managers de tenders beoordelen? Daarvoor zijn zij toch niet opgeleid? Deze vraag heb ik gesteld aan de raad van bestuur. Als antwoord kreeg ik: "Dat weten wij ook niet. Daar vragen wij dan een hoofdredacteur voor".

Mijn fractie vindt ook dat het bestel aan herziening toe is, dat de tijd van de verzuiling voorbij is, dat er andere manieren moeten worden gezocht om een externe, pluriforme programmering te bereiken. Dan spreek ik nog niet eens over de aanstormende digitalisering, multimediale platforms, commerciële marktbetreders en dergelijke. Onze fractie zou het echter hebben toegejuicht wanneer de staatssecretaris in 2008 een geheel nieuw bestel had geïntroduceerd, en een duidelijke knip had gemaakt tussen het huidige omroepbestel en het nieuwe mediabestel. Wat zij nu doet, is een nieuw bestel op touw zetten op basis van het oude, waarin dezelfde actoren -- namelijk de omroepverenigingen -- mogen optreden, zij het in een andere rol, in concurrentie met elkaar en met een beperkte opdracht.

In de periode ervoor, vanaf nu tot 2008, waarover dit wetsvoorstel gaat, moeten deze zelfde omroepverenigingen nog met elkaar werken en zelfs samenwerken binnen een geheel nieuwe structuur. Te voorzien is dan dat de werkomstandigheden zodanig zullen verslechteren -- dat is al aan de hand, bijvoorbeeld door het gevoel langzaam dood te bloeden doordat het

concurrentiedenken al zijn schaduw vooruit werpt -- dat eraan moet worden getwijfeld of de kwaliteit en de pluriformiteit blijvend kunnen worden gewaarborgd.

Dit alles heeft mij voorsnog doen besluiten om mijn fractie aan te raden haar stem aan dit wetsvoorstel te onthouden, maar ik wacht de reactie van de staatssecretaris op mijn opmerkingen met groot geduld en grote nieuwsgierigheid af.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik heb een vraag aan mevrouw Witte

man. Deze heeft te maken met de worsteling waar ook mijn fractie mee zit. Stel dat mijn fractie, die van mevrouw Witte

man en onze vrienden van de VVD het huidige wetsvoorstel van tafel weten te krijgen, althans in goede zin om te buigen zodat in plaats van een premie op profilering, een premie op samenwerking wordt gesteld. Dan gaat het de goede kant op. Dat is een beetje het BBC-model. Dat is een prachtige overwinning. Om dit uit te voeren, hebben wij een bestuur nodig met een onafhankelijke Raad van Toezicht. Gaat de PvdA dan samen met GroenLinks het voorstel indienen om de wet tot stand te brengen, waarvan zij nu aankondigt ertegen te zullen stemmen? Ik kan haar hierin niet helemaal volgen. Ik heb mijn dilemma geschetst en ik ben van mening dat nu de bestuurlijke voorwaarden voor welke transitie dan ook aan de orde zijn. Ook voor de PvdA-fractie zou de keuze daarom anders moeten zijn dan mevrouw Witte

man nu heeft aangekondigd.

Mevrouw **Witte**man (PvdA): Ik ben het niet met de heer Van der Lans eens. Hij zegt "als, als, indien, indien". In mijn korte loopbaan in de politiek heb ik geleerd dat je helemaal niets hebt aan als-verhalen. Zoals het er nu uitziet, gaat de staatssecretaris door op de lijn die zij heeft ingezet. Alle coalitiepartijen zijn het met haar eens. Daarvoor hoeft je de pers maar na te lezen. De staatssecretaris zal bijsturen op de onderdelen waarmee de coalitiefracties het niet eens zijn. De fractie van de PvdA staat met lege handen. Het enige dat wij overhouden is een structuur in Hilversum, die de professionals daar nu niet in staat stelt om goede programma's te maken. Dat is iets anders dan mijn standpunt dat de omroepverenigingen moeten worden gered. Het gaat over de werkomstandigheden hic et nunc. Mijn fractie wil hiermee aangeven dat deze wet niet bijdraagt aan verbeteringen. Dus kunnen wij dit wetsvoorstel niet steunen.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Ik heb mevrouw Van der Lans gevraagd wat zij vond van het idee dat de omroepen minder invloed krijgen. Zij heeft mij daarop geantwoord dat haar dit een goede ontwikkeling lijkt. In de huidige situatie wordt de bestuursstructuur gevormd door kakelende omroepvoorzitters, die de Raad van Toezicht als een raad van beroep gebruiken. In welke situatie ook, is dit een onhandige, onbruikbare en onproductieve situatie. De Partij van de Arbeid, als bestuurlijke partij in Nederland, zegt dan in de Eerste Kamer dat zij dit liever heeft dan een fatsoenlijk, helder en transparant bestuur. Dat moeten wij goed noteren. Het verbaast mij buitengewoon.

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Voor de korte termijn hebben wij dat inderdaad liever. Wij willen nu de rust bewaren. Wij willen de mensen zo goed mogelijk in staat stellen om hun programma's te maken. Wij willen nu niet deze veranderingen doorvoeren die alleen maar onrust teweeg brengen en die de mensen niet het artistieke klimaat biedt waarin zij de programma's kunnen maken die zij willen maken.

De heer **Schouw** (D66): Ik constateer dat de fractie van de Partij van de Arbeid ten aanzien van dit wetsvoorstel een standpunt verwoordt, dat is gebaseerd op een eventueel nog in te dienen wetsvoorstel. Dat is een uiterst merkwaardige gang van zaken.

Dit wetsvoorstel gaat over niet meer en niet minder dan het onafhankelijk maken van de Raad van Toezicht. Wat is het standpunt van de Partij van de Arbeid over het onafhankelijk maken van de Raad van Toezicht? Ik geef de heer Van der Lans na, dat je daar toch eigenlijk niet tegen kunt zijn.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Wij komen telkens weer uit op hetzelfde punt. Ik heb daarover zojuist ook met de staatssecretaris al een korte discussie gevoerd. Het gaat niet om het onafhankelijk maken van de Raad van Toezicht. Het gaat erom, de omroepvoorzitters eruit te werken. Het doel is dat de omroepverenigingen minder macht krijgen. Dat is een andere manier om tegen de zaak aan te kijken. De staatssecretaris heeft zojuist, zij het met schroom, toegegeven dat er zonder de mogelijkheid om de macht van de omroepverenigingen te verminderen, geen toekomst bestaat voor een nieuw bestel. De staatssecretaris knikt nu ook, dus ik constateer dat ik dit goed heb geformuleerd.

De **voorzitter**: De voorzitter heeft de lichaamstaal van de staatssecretaris niet kunnen volgen en kan dit dus niet bevestigen. Ik constateer thans dat de staatssecretaris er niet mee instemt.

**

De heer **Schouw** (D66): Ik stelde mijn vraag zo indringend omdat ik gisteren heb beluisterd dat ook de PvdA-fractie voorstander is van een onafhankelijke raad van toezicht. Dat wetsvoorstel ligt hier voor. Ik vraag van de PvdA-fractie om consistent te zijn met datgene wat zij in eerste termijn heeft ingebracht.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): U hebt mij niet goed gevolgd, mijnheer Schouw. De PvdA is voor een nieuw omroepbestel, maar wil een knip met vier hoofdletters maken tussen het huidige en het nieuwe bestel. Wij hebben met dit voorstel al een fragment van de werkwijze waarin het nieuwe bestel wordt gebouwd op het oude bestel. Daartegen komen wij in opstand. Wij willen graag een nieuw omroepbestel. Hoe dat eruit gaat zien, is een nieuwe discussie. Wij zijn er in deze Kamer niet voor om advies te geven, maar om te controleren. Wij zijn voor een nieuw bestel, maar het oude moet niet al een beetje naar het nieuwe bestel toe worden geschreven, omdat daarmee de

werkomstandigheden voor de programmamakers onmogelijk worden.

De heer **Luijten** (VVD): U zei dat u de rust wilde bewaren die er nu is, maar volgens mij is er geen rust. Ook onder de programmamakers is er grote onrust. De PvdA, die vroeger echt stond voor die publieke omroep, bewijst de publieke omroep geen dienst door haar nu drie jaar in chaos te storten. U wilt een nieuw omroepbestel, maar daar heeft u toch die raad van toezicht voor nodig? Anders blijven die vermaledijde omroepvoorzitters continu spaken in het wiel steken. Zij zullen het publieke bestel, dat ik ook wil, langzaam afbreken. Bewijzen wij de publieke omroep daarmee een dienst?

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Het lijkt mij niet nodig mijn woorden te herhalen.

De **voorzitter**: Ik vraag de leden om via de voorzitter te spreken. Als wij in de derde persoon spreken, wordt de onderlinge discussie vaak iets minder fel.

**

*N

De heer **Woldring** (CDA): Voorzitter. Ik dank de staatssecretaris voor de duidelijke antwoorden op de vragen die ik namens de CDA-fractie heb gesteld. Ik had enkele duidelijke, concrete beleidsvragen. De staatssecretaris heeft ze duidelijk beantwoord.

Zullen in de prestatieafspraken ook waarderingcijfers worden betrokken? Ik zou dat op prijs stellen. Wij hebben behoefte aan een opbouw van systematische gegevens over de waardering van programma's. Er is wel het een en ander, maar het kan beter en systematischer. Dat zou goed zijn voor komende debatten over de waardering van programma's.

Ik kom terug op het advies- en instemmingsrecht. Ik meen dat in artikel 19 sprake is van een instemmingsrecht als de raad van bestuur contracten afsluit met derden, enz. Het ging mij om prestatieafspraken en om de discrepantie tussen wat in de memorie van toelichting staat, namelijk instemming door het college van omroepen, en de wet.

Voor het geval daar een conflict over ontstaat in Hilversum en men naar de rechter gaat, is het volgens mij goed dat de staatssecretaris nog eens ten principale onder woorden brengt waar het om gaat. Als daar geen duidelijke uitspraak over wordt gedaan, dan zal een rechter of welke oordelende instantie dan ook -- ik neem aan de raad van toezicht -- in geval van een conflict niet kunnen verwijzen naar een duidelijke uitspraak van de wetgever. Om misverstanden te vermijden, wil ik dus graag dat de staatssecretaris haar uitspraak over de bedoeling van het voorstel nog eens herhaalt.

*N

De heer **Van Raak** (SP): Wij moeten het wetsvoorstel zien als een organisatorisch opstapje naar een nieuwe mediawet. Als ik de heer Luijten mag geloven, is het zelfs

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

een breekijzer. Het voorstel moet een einde maken aan de huidige dwang tot samenwerking, zo stelt de staatssecretaris. Na 2008 krijgen wij echter een dwangmatige manier van concurreren. Het wetsvoorstel moet de onrust bij de publieke omroep wegnemen. Ik geloof dat niet zo. Ik geloof niet dat je de onrust kunt wegnemen door nu van omroepen te vragen om tot 2008 samen te werken en na 2008 te gaan concurreren. Dat is hetzelfde als aan mij vragen om tot 2008 heel sociaal te zijn en daarna ineens liberaal te worden. Ik zou daar heel onrustig van worden en ik kan mij voorstellen dat de programmamakers en de omroepmedewerkers dat ook worden.

De kern van het wetsvoorstel is de onafhankelijke raad van toezicht, opdat niet de controleurs gecontroleerd gaan worden door de gecontroleerden, in casu de omroepvoorzitters. In mijn eerste termijn heb ik opgemerkt dat de staatssecretaris volgens ons een rommeltje maakt van de wetgeving. De omroepvoorzitters hebben de afgelopen jaren een rommeltje gemaakt van de publieke omroep. Wij zijn het erover eens dat zij een minder dominante rol krijgen, maar het is wel de vraag of het wetsvoorstel onderdeel is van een consistent omroepbeleid. De wetswijzigingen dwingen tot nog beter samenspel, zo stelt de staatssecretaris in de memorie van toelichting. Zij spreekt van een gezamenlijke strategie en een regierol voor de raad van bestuur.

In tegenstelling tot de heer Woltring, de heer Luijten, de heer Schouw en anderen vind ik dat de inhoudelijke toekomstvisie van de staatssecretaris wel een schaduw werpt op deze organisatorische wijzigingen. Ik kan niet anders dan twee dilemma's zien. Ten eerste eisen wij nu wettelijk samenwerking van omroepen en netpluriformiteit, terwijl de staatssecretaris wil dat de omroepen na 2008 in onderlinge concurrentie komen tot een pluriformiteit van individuele programma-aanbieders. Ten tweede wordt een sterke eigen identiteit niet bevorderd en zelfs eerder beperkt door het wetsvoorstel, terwijl die identiteit na 2008 bepalend wordt.

De onafhankelijke raad van toezicht is, zoals gezegd, bedoeld om te voorkomen dat de controleurs gecontroleerd gaan worden door de gecontroleerden. De laatste groep bestaat met name uit de omroepvoorzitters, maar volgens mij niet uit de programmamakers. Wij hebben het net al even gehad over de voordelen van de vertegenwoordigende democratie. Hoe hebben zij invloed op de raad van toezicht of acht de staatssecretaris dat juist niet wenselijk?

Ik had een vraag gesteld over de prestatieafspraken. Die worden gemaakt met de raad van bestuur, maar niet met de omroepen, terwijl de omroepen na 2008 wel zelf verantwoordelijk zijn voor de invulling van hun eigen identiteit. Hoe moeten wij dat zien?

Wat wordt in de toekomstvisie de plaats van de programmamakers? De staatssecretaris was even bereid om met mij die beweging naar beneden te maken. Ik ben heel benieuwd of zij daar in haar toekomstvisie rekening mee gaat houden bij de verankering van de positie van de programmamakers in het bestuur.

De Eerste Kamer is er voor de beoordeling van een coherent bestuur. Wij hebben nu een debat over de organisatie; een debat over de inhoud is ons in het

voorzicht gesteld. Volgens ons is dat niet juist, want de volgorde is verkeerd. De staatssecretaris zet de tweede stap, terwijl de eerste nog niet is gezet.

Zij moet er eerst maar eens met de Tweede Kamer uit zien te komen wat de toekomst van de publieke omroep is. Daarna mag zij hier terugkomen om de organisatie te regelen.

De heer **Schouw** (D66): Ik ben buitengewoon verheugd van de heer Van Raak te horen dat hij de kern van het wetsvoorstel goed heeft begrepen, namelijk een onafhankelijke raad van toezicht. Vervolgens haalt hij er van alles en nog wat bij, wat natuurlijk zijn goed recht is. Wil hij echter ingaan op de kern van het wetsvoorstel? Vindt de fractie van de SP het verstandig dat er een onafhankelijke raad van toezicht komt?

De heer **Van Raak** (SP): De staatssecretaris heeft de onafhankelijke raad van toezicht tot de kern van het wetsvoorstel bestempeld, maar er zijn meer onderwerpen aan de orde. Er staat nog veel meer in dit wetsvoorstel. Ik heb geprobeerd, de inhoud van het wetsvoorstel te vergelijken met het BNN-wetje en met de schaduw die de staatssecretaris zelf over de wet heeft gelegd. Ik maak daaruit op dat er geen sprake is van een consistent beleid en het is mijn taak om het beleid daarop te beoordelen.

De heer **Schouw** (D66): Dat is prachtig, maar ik constateer dat u geen antwoord wilt geven op de kernvraag.

De heer **Van Raak** (SP): Niemand is tegen onafhankelijk toezicht door een goed samengestelde raad van toezicht. De samenstelling van de raad is echter ook niet helemaal duidelijk. Ik ben een beetje bang dat de programmamakers die eerst last hadden van de omroepvoorzitters, nu last krijgen van de raad van toezicht. Dat lijkt mij geen verbetering.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Volgens mij hebben de programmamakers nu al last van de raad van toezicht. Dat is de kern van het probleem.

De heer **Van Raak** (SP): Daarom ben ik ook voor democratisering van het omroepbestel. De staatssecretaris doet daar heel denigrerend over, maar daar komen wij later nog uitgebreid over te spreken.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Dat zullen wij zeker doen. De realiteit van nu is echter dat wij met concessies tot 2008 te maken hebben en dat de raad van toezicht niet functioneert. Dan lijkt het mij uit bestuurlijk oogpunt zeker te verdedigen dat dit wordt gecorrigeerd door het hok met kakelende kippen tot een onafhankelijk orgaan om te toveren. Het is niet meer dan een bestuurlijke verbetering van het systeem. Als je daar niet toe wilt overgaan, ben je in feite verantwoordelijk voor een systeem dat niet functioneert en dat bestuurlijk onduidelijk is. Dat zou u in uw afweging moeten betrekken.

De heer **Van Raak** (SP): De omroepvoorzitters hebben zichzelf in hoge mate gediskwalificeerd. Ik zie niet het verband tussen het ontwerpen van een visie op de publieke

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

omroep en het in het gareel krijgen van de kakelende kippen. Ik zie graag eerst een visie op de inhoud en daaruit moet een visie op de organisatie voortvloeien. Daarna kunnen wij aan wetten gaan denken.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Stel dat u staatssecretaris van Cultuur bent. In dat geval heeft u ook deze nieuwe bestuursstructuur nodig. Dan moet u iets doen waar u nu tegen bent.

De heer **Van Raak** (SP): Ik neem niet altijd wetten aan om mijn partijprogramma mogelijk te maken. Ik vat mijn taak breder op. Ik nodig u uit om dat ook te doen en de wetgeving te beoordelen op grond van het uitgangspunt van consistent bestuur. Deze wet kan goede punten bevatten, maar dat doet niets aan af aan de dilemma's. Met deze wet zal de onrust in omroep land eerder toe- dan afnemen. Nu worden dingen van omroepen gevraagd die straks verboden zijn. Nu worden ook dingen verboden die wij straks van omroepen zullen vragen. Ik wil graag dat u daar in uw termijn nader op ingaat.

*N

De heer **Schouw** (D66): Voorzitter. In eerste termijn heb ik al duidelijk gemaakt dat wij buitengewoon enthousiast zijn over dit wetsvoorstel. De kern van het wetsvoorstel is het onafhankelijk maken van de raad van toezicht. Dat is vandaag al meermalen gezegd: het is een beetje een gekke figuur dat de gecontroleerde zichzelf een beetje controleert. Dat is een verkeerde manier van besturen en dat moet je herstellen. Via interrupties heb ik dat een aantal partijen duidelijk proberen te maken, maar dat is jammer genoeg niet gelukt. Ik vind het echt onbegrijpelijk dat je deze situatie in stand wilt houden. Je kunt dit wetsvoorstel echt separaat behandelen naast alle andere beleidsvoornemens die nog geen vorm van wet hebben gekregen.

Als ik ergens een probleem zie, is het wel op het punt van het materieel instemmingsrecht. Ik begrijp van de staatssecretaris dat je dit moet uitleggen als het onthouden van instemming door het college van omroepvoorzitters. Die situatie mag natuurlijk niet te vaak voorkomen. Komt dat drie of vier keer per jaar voor, dan zet je de raad van bestuur van die omroep in zijn hemd. Dat zou je immers kunnen uitleggen als een motie van wantrouwen van de raad van toezicht aan de raad van bestuur. Ik ben benieuwd naar de visie van de staatssecretaris op dat punt. Kan de staatssecretaris aan de hand van een voorbeeld aangeven over welke dingen het precies gaat bij dit materieel instemmingsrecht van het college van omroepvoorzitters?

Het lijkt mij heel goed dat de staatssecretaris de onafhankelijke raad van toezicht heeft vormgegeven en gepositioneerd. Ik geef wel een soort waarschuwing. Het is de bedoeling dat een raad van toezicht op afstand het bestuur begeleidt en controleert. Dan moeten het niet zulke "hot shots" zijn dat zij de taken van de raad van bestuur gaan overnemen, want dat risico loop je ook.

Ik heb waardering voor dit wetsvoorstel.

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Het lukt mij niet om de discussie over de majeure plannen van de

staatssecretaris vandaag aan de orde te krijgen. Dat is jammer. Gaat de partij van de heer Schouw daar wel een open debat over voeren, of acht zij zich gebonden aan de afspraken die in duistere kamertjes of waar dan ook zijn gemaakt?

De heer **Schouw** (D66): Open debat.

*N

De heer **Luijten** (VVD): Voorzitter. De staatssecretaris zei dat de spagaat nog drie jaar blijft bestaan. Dat is pijnlijk, maar ik vrees dat wij met deze concessieperiode niet anders kunnen. We moeten tot 2008 door en daar zit je nu gewoon mee. De heer Van der Lans zei het ook al. Je bent een betrouwbare overheid. In eerste termijn heb ik al gezegd dat ik vrees dat dit wetsvoorstel niet genoeg is om het tij te keren en dat je verder moet doorpakken, maar dit is wat je op dit moment kunt doen.

De staatssecretaris heeft haar voorstel hier overtuigend en enthousiast verdedigd. Zij heeft duidelijk gemaakt dat het voorstel noodzakelijk is om echte veranderingen mogelijk te maken. Het bestel-Witteman, het bestel-Van der Laan, het bestel-Van der Lans: wat je ook wilt, je hebt dit nodig om echt dingen door te zetten. Dat geldt niet voor het bestel-Van Raak. Dat is de chaos -- die creëert hij zelf door vandaag hiertegen te stemmen. Dan komt de grootste kladderadatsch vanzelf. Dat spreekt hem wel aan.

De wet treedt in werking op 1 september. De raad van toezicht is er dan nog niet. Dat vind ik jammer, want dan moet je toch weer met waarnemers gaan werken. De raad van toezicht is toch de ruggengraat van dit wetsvoorstel.

Ik vind het ook niet de mooiste oplossing, maar ik begrijp het wel.

Over het instemmingsrecht heb ik in de eerste termijn dezelfde opmerking gemaakt als de heer Woldring die deze nog nader heeft toegespitst. Korthedshalve sluit ik mij aan bij de vragen die hij heeft gesteld.

Ik zei dat ik de SP-fractie begrijp, maar de PvdA-fractie begrijp ik echt niet, want nu niet kiezen voor een sterke raad van toezicht en een heldere structuur, is volgens mij de slechtste dienst die je de publieke omroep in dit land op dit moment kunt bewijzen.

*N

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter. Ik heb mijn conclusies al een beetje verklapt in de interrupties. Ik zou het daarbij kunnen laten, maar het lijkt mij toch van belang te constateren dat ik gisteren op deze plaats buitengewoon kritisch ben geweest over de plannen die de staatssecretaris recentelijk heeft ontwikkeld. Ik vind het op z'n minst te betreuren dat zo weinig partijen van deze gelegenheid gebruikmaken voor althans enige reflectie op deze voorstellen in deze Kamer. Dat is jammer. Wij moeten ons daarom beperken tot het voorstel dat voor ons ligt. Misschien kan de staatssecretaris er nog iets over zeggen, maar ik blijf het een vreemde figuur vinden dat de partij die historisch gesproken kampioen is van de afbreking van de verzuiling, nu in het hele land door iedereen die er verstand van heeft wordt beticht een partij

te zijn die de restauratie van de verzuiling intikt. Ik begrijp niet dat de staatssecretaris niet van deze gelegenheid gebruikmaakt om er wat woorden aan te wijden om haar blazoen te zuiveren. Dat is jammer. Het betekent wel dat wij hier nog een enorme slag te slaan hebben.

Daarmee kom ik nogmaals op de afweging met betrekking tot dit wetsvoorstel. Als je nu naar de omroepen en de huidige bestuursstructuur kijkt, moet je volgens ons constateren dat het in welke situatie dan ook niet functioneert. Wij hebben altijd al gezegd dat de omroep te veel van de omroepbonzen is geweest en dat die te veel te zeggen hebben op het hoogste niveau van Hilversum. Dit wetsvoorstel is functioneel voor alle andere transities die er op kunnen volgen. Ik hoop van harte dat de Tweede Kamer met een ander voorstel komt dan dat wat nu door de staatssecretaris in de compromiskamers van Den Haag is gebakken. Daarom vroeg ik aan de fractie van D66 of het een open debat is. Ik moet die vraag eigenlijk ook stellen aan de fractie van de VVD en uiteraard ook aan de collega's van het CDA. Als dat voorstel uit de Tweede Kamer veel meer een premie zet op samenwerking dan op profilering, dan hebben wij deze wet en deze bestuursstructuur ook nodig. Dat heeft mijn fractie ertoe doen besluiten om het wetsvoorstel te steunen. Dat is dus een net iets andere afweging dan de collega's van de Partij van de Arbeid en de SP hebben gemaakt.

*N

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Ik zal proberen de vragen te beantwoorden in de volgorde waarin deze door de leden zijn gesteld. Dat lijkt mij in dit geval het overzichtelijkst.

De reactie in tweede termijn van mevrouw Witteman heeft mij een beetje verbaasd, want in mijn beeld is het van tweeën een. Of men is van mening, wat door mevrouw Witteman na een interruptie van de heer Van der Lans is bevestigd, dat omroepverenigingen niet zo'n sterke zeggenschap meer moeten hebben in het geheel, dan is dit wetsvoorstel een logische stap omdat de omroepvoorzitters dan niet meer in die loop zitten, maar hun rol kunnen vervullen in het college. Of men is van mening dat de omroepverenigingen de komende drie jaar heel sterk moeten blijven en hun rol moeten vervullen, dan ben je tegen het wetsvoorstel. Dat is een logische keuze.

Een tweede punt waarover ik een beetje in verwarring raakte, was de stelling dat dit wetsontwerp leidt tot beperking van de ruimte van programmamakers. Daarbij heb ik echt een heel ander beeld. Mevrouw Witteman heeft natuurlijk het recht om haar eigen inschatting te maken bij dit wetsvoorstel. Ook de heer Van Raak maakt zich zorgen over de ruimte voor de programmamakers.

Ik heb de afgelopen twee jaar aardig wat programmamakers gesproken, maar ik ken geen enkele programmamaker die voorstander is van de aanwezigheid van omroepvoorzitters in de raad van toezicht. Integendeel, alle programmamakers die ik heb gesproken, willen dolgraag één baas. Juist omdat er geen inhoudelijk belang aanwezig is in de raad van toezicht, maar alleen het belang van de publieke omroep, zal er heel veel ruimte ontstaan voor de programmamakers. De heer Van Raak en

mevrouw Witteman denken daar kennelijk anders over, maar in de nieuwe situatie hebben de programmamakers niets meer te maken met de almaar met elkaar bezig zijnde omroepvoorzitters, netbesturen, kroonleden, raad van bestuur, netcoördinatoren, netredactie enz. Die ingewikkelde structuur wordt nu vervangen door een simpele structuur. De programmamakers krijgen nu alle ruimte om te doen waar zij goed in zijn: het maken van mooie programma's. Volgens mij zullen zij daarbij graag meewerken aan een goede afstemming. De omroepvereniging heeft er met het oog op de achterban alle belang bij om zich te profileren en dus niet samen te werken. De programmamaker heeft het belang om gewoon een mooi programma te maken. Dit wetsvoorstel leidt ertoe dat het belang van het geheel voorop komt te staan.

De heer **Van Raak** (SP): U stelt de zaken veel te simpel voor. In dit wetsontwerp gaat het om veel dan een raad van toezicht. Er wordt iets geëist van programmamakers wat na 2008 niet meer zal worden gevraagd. Wij vragen nu dingen die na 2008 niet meer mogen en wij verbieden zaken die na 2008 moeten. Dat is de reden van veel onrust. U moet niet telkens met hetzelfde riedeltje van de raad van toezicht komen.

Staatssecretaris **Van der Laan**: De heer Van Raak debatteert vanuit een heel ander perspectief dan ik. Hij constateert een spanning tussen dit wetsvoorstel en de situatie na 2008. Dat klopt, maar dat is nu eenmaal inherent aan veranderingen. Ik wil geen continuïteit in beleid. Vanaf 2008 zal er sprake zijn van een ander beleid. Ik heb mij afgevraagd wat er verbeterd moet worden zolang dit samenwerkingsmodel blijft bestaan en daarover gaat dit wetsvoorstel. Als het aan mij ligt, wordt in 2008 de continuïteit van beleid doorbroken. Dan praten wij over een heel ander model. Het is niet de bedoeling dat dit wetsvoorstel in lijn is met de situatie na 2008. Het wetsvoorstel heeft betrekking op de huidige situatie en beoogt om daarbinnen tot een optimum te komen. Dat is niet in lijn met 2008, want dan wordt het nog veel beter! Daar moeten wij echter nog drie jaar op wachten. Dat is lastig. Het principe van nu is niet 1:1 met het principe van straks. Dat ontken ik ook niet, maar daarvoor krijgen wij straks de door mij beoogde fundamentele wijziging van het mediabestel. De dwang tot samenwerking gaat eruit en dat is een fundamenteel verschil ten opzichte van 2008, maar in het huidige model moeten de mensen nog drie jaar opereren en ik wil hen niet aan hun lot overlaten in afwachting van het nieuwe systeem in 2008.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Ik ben het wel eens met de heer Van Raak, want u gaat uit van de papieren, de theorie, en dan klopt het ook wel zoals u het zegt, maar ik ga uit van de huidige praktijk. Als je daarnaar kijkt, zie je dat de veranderingen in Hilversum al worden doorgevoerd. Welke wet je ook maakt, het gaat fout! Daarom -- en dat ben ik wel met u eens -- moet er een heel duidelijke knip worden gemaakt. U bent nu bezig om de huidige situatie voorzichtig als voorbereiding te laten fungeren voor de toekomstige situatie. Dat brengt onrust in de omroepverenigingen; vanuit de huidige situatie worden ze als het ware meegenomen naar de volgende situatie waarin

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

ze een andere functie hebben. Dat werkt met terugwerkende kracht negatief. Daar gaat het volgens mij om.

Wij zijn helemaal niet tegen verbeteringen in het bestuur, het gaat erom of het nu werkt, of het werkt in een transitieperiode terwijl je een eindmodel voor ogen hebt dat zodanig is dat als het nu al niet werkt het straks helemaal niet zal blijken te werken!

Staatssecretaris **Van der Laan**: Voorzitter. Ik schijn mevrouw Witteman er niet van te kunnen overtuigen dat de situatie in 2008 een nieuwe situatie zal zijn en dat met dit wetsvoorstel het huidige leed in het huidige model in ieder geval ietwat wordt verzacht. Met dit wetsvoorstel probeer ik de problemen in het huidige bestel tot een minimum te beperken. Vanaf 2008 zal het er heel anders uitzien, maar dat willen wij ook, zij het dat mevrouw Witteman het niet met het model eens is. Ik spreek wel eens programmamakers en ik heb begrepen dat zij in een volstrekt onduidelijke bestuursstructuur niet weten waar zij aan toe zijn, niet weten waar zij naar toe moeten. De een neemt een beslissing A, de ander een beslissing B! Met dit wetsvoorstel bieden wij in ieder geval die programmamakers de handreiking om het beter te krijgen. Ik begrijp het niet meer; mevrouw Witteman wil een minder goede situatie laten voortbestaan, omdat er over drie jaar wellicht een heel andere situatie zal zijn ontstaan, terwijl met dit wetsvoorstel de situatie de komende drie jaar kan verbeteren. Ik raak in ieder geval het spoor bijster!

Uit haar interruptie begreep ik van mevrouw Witteman dat zij op langere termijn ook voor afschaffing van de omroepverenigingen was, maar door niet met dit wetsvoorstel in te stemmen wil zij ondertussen de omroepverenigingen wel in de raad van toezicht houden. Ik vind dat moeilijk te combineren.

Mevrouw **Witteman** (PvdA): Zo kunt u mij wel heel belachelijk maken, dat is niet zo moeilijk. De fractie van de PvdA -- of de partij dat zal zijn, moet nog worden bediscussieerd, maar wij nemen op dit punt in ieder geval het voortouw -- is voor het op termijn afschaffen van de verzuiling, maar dat neemt niet weg dat wij nu nog drie jaar hebben waarin die mensen binnen die verzuiling moeten blijven werken. Als mens kun je dan best wel oog hebben voor de werkomstandigheden van mensen in die verzuiling, of je het daar nu wel of niet mee eens bent, en daar goed voor willen zijn en een goed werkklimaat willen behouden, maar uiteindelijk toch een ander bestel willen. Dat is voor mij geen tegenstelling, maar ik denk dat wij elkaar op dit punt wel begrijpen.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ja, maar waar het gaat om het instrumentarium vinden wij elkaar niet helemaal. Ik ben van mening dat wij met dit wetsvoorstel het programmamakers comfortabeler maken om de komende drie jaar door te komen in die enorme onrust, die niet is ontstaan door dit wetsvoorstel maar door dat voor de lange termijn. Dat begrijp ik wel, want dat is inderdaad een majeure operatie. Nogmaals, dit wetsvoorstel veroorzaakt geen onrust maar biedt juist nog enige rust, namelijk heldere besluitvorming, heldere aansturing, één iemand die uiteindelijk de knoop doorhakt in die nu eenmaal onzekere

periode die wij moeten gaan. Mevrouw Witteman denkt dat dit nu juist extra onrust veroorzaakt, ik ben van mening dat dit wetsvoorstel de komende drie jaar juist extra rust geeft. Het lijkt mij moeilijk om elkaar daarvan te overtuigen!

De heer Woldring heeft een vraag gesteld over de waarderingscijfers. Wij hebben niet de intentie om in de komende periode waarderingscijfers op te nemen in de prestatieafspraken. Overigens zijn er nu al volop waarderingscijfers beschikbaar. Deze worden elke week of maand openbaar gemaakt. Dit is sturingsinformatie voor de raad van bestuur en de omroepverenigingen. In de prestatieafspraken worden andere ambities en thema's opgenomen, bijvoorbeeld dat een van de televisienetten moet behoren tot de best bekeken netten of dat een extra impuls zal worden gegeven aan drama of jongerenprogramma's.

De heer Woldring, de heer Luijten en de heer Schouw hebben mij gevraagd om toch nog één keer duidelijk uit te leggen hoe het instemmingsrecht in de praktijk werkt. Ik ga nog één poging wagen. Stel dat de raad van bestuur een voorgenomen besluit heeft over een concessiebeleidsplan, dat is opgesteld na overleg met allerlei interne partijen. Dit conceptconcessiebeleidsplan wordt dan neergelegd bij het college van omroepvoorzitters. In het positieve geval zegt het college: een fantastisch plan, laten wij dat uitvoeren. De raad van bestuur stelt het dan vast. Het kan gebeuren dat er in het proces voorafgaand aan het opstellen van het concessiebeleidsplan geen overeenstemming is en het conflict oploopt. Het college zegt dan: wij zijn het met die en die punten niet eens en onthouden daarom onze instemming. Dit is geen advies, het gaat slechts om het onthouden van instemming. In dat geval is de raad van bestuur niet in staat of bevoegd om het besluit te namen. Eventueel kan de raad van bestuur het plan zodanig wijzigen dat het college wel instemt. Het conflict kan echter ook escaleren. De raad van bestuur kan vinden: dit is zo'n fundamenteel punt dat wij het aan de raad van toezicht voorleggen. De raad van toezicht kan in dat geval alsnog instemming geven aan de raad van bestuur om het besluit, in dit geval het concessiebeleidsplan, toch vast te stellen. Als de raad van toezicht echter wordt overtuigd door de argumenten van het college, staat de raad van bestuur simpelweg met lege handen. De procedure gaat dan weer opnieuw van start. Er is dus een grote druk op de raad van bestuur om overeenstemming te bereiken. Het voorleggen van een besluit aan de raad van toezicht is een zwaar instrument, dat waarschijnlijk niet al te vaak zal worden gebruikt. De raad van bestuur zal er veelal voor kiezen om het voorbereidende proces zo harmonieus mogelijk in te richten. Dit model voorziet echter ook in het uiterste geval waarin het misgaat.

De heer **Schouw** (D66): Ik dank de staatssecretaris voor deze heldere uiteenzetting. Er zit echter wel één risicootje aan deze constructie. De bestuurskracht van de raad van bestuur zou erdoor kunnen worden getemperd. Dat weten wij natuurlijk niet op voorhand, maar het zou kunnen. Wellicht is het daarom verstandig om na een jaar te bezien

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

in wat voor soort gevallen deze constructie is toegepast. Als het de slagkracht van de raad van bestuur zou verminderen, moet de wet op dit punt worden aangepast.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Op zich is dit een goed punt, maar ik wil het wel relativeren. Het concessiebeleidsplan wordt eens in de drie jaar vastgesteld, en misschien straks wel eens in de vijf jaar. Ook prestatieafspraken worden eens in de drie jaar vastgesteld. De netprofielen zullen ook niet heel erg vaak worden aangepast. Dat soort fundamentele wijzigingen wordt normaal gesproken eens in de paar jaar doorgevoerd. Laat het in een heel wild medialandschap een keer per jaar worden, maar dat is al heel gewaagd. Consistentie is voor de kijker namelijk heel belangrijk. De constructie zou wel kunnen worden gebruikt bij belangrijke overeenkomsten; die komen vaker dan eens in de paar jaar voor. Ik verwacht zelf niet dat het zo vaak voorkomt, maar het is wel de hoofdlijn van de aansturing. Daarnaast zijn ook netcharges voorzien, althans de raad van bestuur heeft aangegeven dat men graag netcharges wil afsluiten met de spelers van de netten. Daar wordt al een hele hoop opgevangen in de interne communicatie.

Dan kom ik bij de vragen van de heer Van Raak. Ik ben voor een deel al ingegaan op de samenwerking en het losstaan van elkaar. Ik heb ook erkend dat er een bepaalde spanning is tussen de huidige situatie en de voorgenomen, nieuwe situatie. Overigens zeg ik ja tegen concurrentie, maar ook ja tegen ondernemerschap. Een aantal omroepverenigingen heeft dit plan met gejuich ontvangen, omdat het ze ruimte geeft om te ondernemen en ruimte om andere zaken te ontwikkelen. De heer Van Raak heeft ook gevraagd hoe de verhouding tussen programmamakers en hun inspraak nu precies is. Ik wil een interpretatie van de heer Van Raak weerspreken. Ik heb niet gezegd dat ik een beweging naar beneden aan het maken ben. Wat ik heb gezegd, is dat het in mediaorganisaties zoals de publieke omroep cruciaal is dat de programmamakers ruimte krijgen. Het gaat altijd om ruimte. Als ik programmamakers spreek, gaat het nooit om beslissingsmacht, maar altijd om ruimte om te ontwikkelen, ruimte om mooie programma's te maken en daarin geïnspireerd te raken door hun omgeving, zelfs hun leidinggevende. Wij hebben al een voordracht gedaan voor de raad van toezicht. Daarnaast is het zaak dat de programmamakers binnen hun eigen omroepvereniging mogelijkheden zien om die ruimte te creëren. Wij verschillen van mening over de vraag of een onafhankelijke raad van toezicht daaraan bijdraagt of daar juist van afdoet. Daarover verschillen wij van mening. Zelf denk ik dat een dergelijke raad bijdraagt. Ik denk persoonlijk dat er ruimte komt.

De vraag van de heer Van Raak over prestatieafspraken kon ik niet helemaal plaatsen. Het ging over nu en straks, maar ik kan het niet plaatsen. Die vraag kan ik dus moeilijk beantwoorden.

Eveneens belangrijk is de vraag naar samenwerking en concurrentie. Het punt is natuurlijk dat de raad van bestuur, de raad van toezicht en trouwens ook de programmamakers de kijker voor ogen hebben. Uiteindelijk wordt de kijker van de publieke omroep centraal gezet, terwijl een omroepvereniging haar

achterban centraal zet. Dat is ook logisch. Dat de raad van bestuur en de raad van toezicht de kijker centraal stellen, betekent dat de omroepverenigingen moeten samenwerken. Dat wordt in deze periode nog steeds van ze gevraagd en in een nieuwe periode wellicht niet meer.

Ik blijf ontkennen dat dit een opstapje zou zijn naar een nieuwe mediawet. Het is een verandering van de organisatie, een verbetering binnen de huidige context. Als proces kan het wel een element zijn in de richting van een betere begeleiding naar het nieuwe model. De vragen van de heren Schouw en Luijten heb ik beantwoord.

Op één punt is het de heer Van der Lans gelukt om mij uit te dagen, namelijk de verzuiling. Ik ga daar toch even iets over zeggen. Hij heeft mij uitgedaagd en ik kan de verleiding niet weerstaan. Ik zal het kort houden, voorzitter. Het kan ook kort, maar krachtig. Wij gaan niet terug naar het verleden, maar bieden ruimte aan nieuwe gemeenschapsvormen in de toekomst. Ik heb daar zelf zorg voor gedragen. De beslissing lag echt in mijn handen. Er lagen twee tegengestelde adviezen over de toelating van De Nieuwe Omroep en MAX. Daarom heb ik zelf ruimte geboden aan een ander soort van denken over gemeenschapsvormen. Via MAX willen ouderen gemeenschappelijk een plek verwerven binnen de publieke omroep. De Nieuwe Omroep heeft een achterban die zich langs een eigen type denken en een nieuwe, gemeenschappelijke oriëntatie op de samenleving verbindt aan een omroep.

Als zij zich kunnen bewijzen, biedt het model ruimte aan de huidige omroepverenigingen die al decennia bestaan. Als blijkt dat er in de samenleving nog steeds een gemeenschap is die zich wil verbinden aan een vereniging en die daar €24 voor overheeft, wordt daarmee de externe pluriformiteit gevormd. Wij gaan dus niet terug naar het verleden. Er is sprake van herijking van nieuwe samenhangen binnen de samenleving. Er ontstaan gemeenschappen langs verschillende lijnen.

BNN vertegenwoordigt bijvoorbeeld een nieuwe jonge gemeenschap. BNN is dus geen product van verzuiling, maar is wel onderdeel van het landschap. De VPRO is volgens mij ook niet echt een oude verzuilde jaren vijftig omroep. Er is een gemeenschap die zich verbonden weet met het type programma's dat de VPRO maakt. Datzelfde geldt voor de andere omroepen. De TROS is ook relatief jong. De afgelopen vijftig jaar zijn er steeds nieuwe omroepverenigingen ontstaan ook die voortkwamen uit nieuwe ontwikkelingen in de samenleving. BNN is daar een zeer belangrijk voorbeeld van dat het heeft overleefd in dit model. MAX en De Nieuwe Omroep zijn de meest recente voorbeelden van nieuwe vormen van gemeenschappen. Die krijgen de kans tot 2008.

De voorwaarde dat nieuwe omroepen alleen maar kunnen toetreden als zij kunnen bewijzen dat zij iets toevoegen aan de programmering laten wij los in het nieuwe plan. Als zij kunnen bewijzen dat zij 50.000 leden als aspirant-omroep en 5% van het totaal in de periode daarna aan zich weten te binden, dus een gemeenschap aan zich weten te binden, zijn zij toegelaten. Wij hebben geen oordeel meer, wat wij nu indirect wel hebben, over de vraag of de pluriformiteit van de samenleving wordt gediend met de programmering. Als omroepen in staat zijn

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

om voor €24 per lid voldoende leden aan zich te binden, is dat ongelofelijk knap en hebben zij bewezen dat een groep zich vertegenwoordigd wil zien en wil dat voor hen programma's worden gemaakt in het bijzonder op het terrein op opinie en maatschappelijk debat op de publieke zenders. Is dat niet het ultieme onafhankelijke in het nieuwe model?

De heer **Van der Lans** (GroenLinks): Voorzitter, tot wanneer hebben wij de tijd? Dit wordt een heel interessante discussie. Ik wil er één opmerking over maken en dan sluiten wij het af. Wij zullen er op een later tijdstip op doorgaan. Aan de nieuwe gemeenschapsvorming is één technologie verbonden, namelijk de internettechnologie. Wij praten over nieuwe gemeenschappen omdat wij een nieuwe technologie hebben die deze gemeenschappen kan creëren. Als wij die nieuwe technologie en de nieuwe gemeenschapsvorming ruimte willen geven, moeten wij een integraal plan hebben om internet en de publieke omroep met elkaar te verbinden. Daarnaast is de vraag of al deze nieuwe vormen van gemeenschapsvorming drager kunnen zijn van een sterk publiek bestel in een veel groter veld. Het is maar de vraag of dat met het plan kan worden gerealiseerd, maar daar spreken wij op een later tijdstip verder over.

Staatssecretaris **Van der Laan**: Ik wil nog kort op het eerste punt ingaan. Er bestaat kennelijk een misverstand over het nieuwe plan. Een van de onderdelen is ook niet erg duidelijk via de pers naar buiten gekomen. Dit model stelt de content platformafhankelijk centraal. Het gaat juist niet uit van televisie, radio en internet. Het gaat uit van het maken van programma's die via media worden verspreid. Die media kunnen verschillende vormen hebben, bijvoorbeeld telefoon, UMTS, internet en televisie. In het model wordt juist het hele denken rond bijvoorbeeld de thuisnetbespeling en het runnen van televisie- en radionetten helemaal losgelaten. Partijen krijgen geld om iets te maken dat als publieke omroep in de media wordt geplaatst. Dat kan via televisie, radio, internet of andere media. Het kan zelfs via een scherm in een tram. Dat maakt mij niet uit. Het moet allemaal kunnen. Het model is juist ongelofelijk ingericht op een toekomst waarin het niet meer gaat om het platform maar om de content. Dat is een beetje ondergesneeuwd geraakt in de afgelopen week. De digitale toekomst staat juist heel centraal in dit plan.

De ontzuiling is al decennia geleden in gang gezet. Internet bestaat nu ongeveer tien jaar als iets vanzelfsprekend in onze samenleving, en heeft inderdaad de ontzuiling versterkt. Dit is inderdaad een boeiend debat, dat ik heel graag voer in de nuance die ik nu proef in dit debat.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De **voorzitter**: De aanwezige leden van de fracties van de PvdA, de SP, de SGP en de ChristenUnie wordt conform artikel 121 van het Reglement van orde aantekening

verleend, dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsontwerp te hebben kunnen verenigen.

**

De vergadering wordt enkele minuten geschorst.

*B

!Reïntegratie!

Aan de orde is de behandeling van:

- het wetsvoorstel Wijziging van de Werkloosheidswet in verband met het preventief inzetten van reïntegratie-instrumenten, het opdragen van de reïntegratietaak aan overheidswerkgevers, het ondersteunen van WAO-herbeoordeelden bij scholing, het subsidiëren van scholing in het kader van de WAJONG en enkele andere wijzigingen in wetten die de reïntegratie-instrumenten betreffen (30016).

De beraadslaging wordt geopend.

*N

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Voorzitter. Ik mag het woord voeren namens de voltallige commissie SoZaWe en wil daarom beginnen met een woord van dank aan mijn collega's voor het in mij gestelde vertrouwen.

Om te beginnen wil ik de minister namens mevrouw Van Leeuwen hartelijk dank zeggen voor het extra budget dat is vrijgemaakt om de uitkering van Wajong-gerechtigden tijdens de periode van scholing te laten doorlopen. Wat de PvdA-fractie betreft had het gebaar wel iets royaler mogen zijn, maar onze dank is er niet minder om.

Dit gezegd zijnde, keer ik terug naar het onderdeel van het wetsvoorstel waarover de commissie vragen heeft gesteld. Deze betreffen de overdracht van de taakstelling tot reïntegratie van werknemers in publieke dienst naar de zogeheten overheidswerkgevers. Zoals uit de vragen duidelijk is geworden, leeft bij de commissie enige twijfel of de rijksoverheid als werkgever wel steeds een voldoende pro-actief reïntegratiebeleid voert ten opzichte van het eigen personeel. Deze twijfel betreft in het bijzonder de aanname dat dit element wel voldoende geborgd is als de werkgever de volle lasten van de werkloosheid draagt. Financiële prikkels leiden nu eenmaal niet in alle gevallen tot het met deze prikkel beoogde resultaat. Daarvan kent de geschiedenis voldoende voorbeelden.

Het antwoord van de minister komt er, kort gezegd, op neer dat een centraal toezicht op de wijze waarop de overheidswerkgevers hun reïntegratiebeleid vormgeven nu niet plaats heeft, maar dat hij voornemens is over twee jaar een evaluatie te laten uitvoeren. De commissie neemt dit antwoord voor kennisgeving aan. Deze kwestie zal dus in een later stadium nog wel een keer terugkomen.

Op deze plaats en op dit moment willen wij de minister wel bevragen over de ongelijke behandeling van overheidswerknemers ten opzichte van hun collega's in het

bedrijfsleven. Om te beginnen leggen wij de stelling op tafel dat het belang van een effectieve en efficiënte reïntegratie niet alleen ligt bij de werkgever die de lasten van de werkloosheid draagt. Ook, neen juist de werknemer die zijn functie is kwijtgeraakt en voor wie niet meteen een pasklaar alternatief voorhanden is, heeft groot belang bij een snelle uitgestoken hand om weer aan het werk te raken of desnoods om meer en anders employable te worden. Ik had in mijn tekst staan: "Is de minister het daarmee eens?" Ik zie hem al knikken, dus daar loop ik al een beetje op vooruit, maar ik hoor toch nog graag het antwoord.

Deelt de minister de stelling van de commissie, dat het belang dat werknemers spoedig reïntegreren of daarvoor de juiste instrumenten krijgen aangereikt, niet alleen het belang is van de financier van de werkloosheidsuitkeringen, maar ook, en misschien nog wel meer, van het individu dat met structurele werkloosheid wordt bedreigd wanneer er niet snel wordt gehandeld?

De reden om de minister te verzoeken deze bijna open deur in te trappen, is dat de commissie dit aspect heeft gemist in het antwoord op onze vraag over de individuele reïntegratieovereenkomst. Volgens dit antwoord is de overheidswerkgever er financieel bij gebaat om zijn werknemer die werkloos is of dreigt te worden, zo snel en efficiënt mogelijk naar ander werk te geleiden. Hij kan in samenspraak met de werknemer komen tot maatwerk, aldus de minister. Akkoord, maar wat gebeurt indien de werkgever in dit opzicht in gebreke blijft? Het zal de minister bekend zijn dat destijds het persoonsgebonden reïntegratiebudget en later de Iro tot stand zijn gekomen omdat de pro-activiteit nogal eens uitbleef. Kern van een dergelijke op het individu toegesneden overeenkomst is niet zozeer dat de werknemer "buiten de formele aanbestedingsprocedure om, een reïntegratiebedrijf moet kunnen contracteren", zoals de minister in zijn antwoord stelt. De kern ervan is, dat een dergelijk instrument het de werknemer mogelijk maakt om het initiatief tot zijn reïntegratie naar zich toe te trekken, wanneer de werkgever het erbij laat zitten of wanneer partijen bijvoorbeeld verdeeld zijn over wat nodig is voor een succesvolle reïntegratie.

En juist dát element kan naar het oordeel van de commissie niet gemist worden in een moderne activerings-annex reïntegratieregeling. Immers, zoals een bekend spreekwoord zegt: men kan het paard wel naar het water geleiden, men kan het niet dwingen om te drinken. Dat paard is in dit geval niet de werkgever, maar de werknemer die het pad dat voor hem wordt uitgestippeld moet zien zitten. De beste garantie dat de werknemer dat doet, is wanneer hij dat pad zelf heeft uitgestippeld of heeft helpen uitstippelen.

Als de minister dat met de commissie eens is, vraag ik hem om nogmaals in te gaan op de vraag waarom hij dit instrument niet eveneens uitermate geschikt acht voor werknemers bij de rijksoverheid. Er zijn tenslotte nogal wat signalen dat in bepaalde sectoren juist overheidswerkgevers niet zo heel hard lopen om hun werknemers gereïntegreerd te krijgen. Verdient die werknemer, in een systeem waarin de risico's van het niet gereïntegreerd raken uiteindelijk vooral op zijn bordje terecht komen, het dan niet om alle instrumenten aangereikt te krijgen om dat risico voor te zijn?

*N

Minister **De Geus**: Voorzitter. Ik dank u voor de gelegenheid om hier met uw Kamer van gedachten te wisselen over een van de aspecten van dit wetsvoorstel. Het raakt een kernpunt: hoe kunnen mensen optimaal in staat worden gesteld om hun capaciteiten te benutten en te ontplooien, en wat is het instrumentarium dat daarvoor het meest in aanmerking komt?

In de schriftelijke beantwoording ben ik misschien niet uitgebreid genoeg geweest in de schets van de achtergrond. Het misverstand dreigt dat de individuele reïntegratieovereenkomst een soort ultiem efficiencyinstrument is in handen van de BV Nederland. Het is een mooie nevenfunctie, maar de individuele reïntegratieovereenkomst is er gekomen in het kader van de discussie over de persoonsgebonden budgetten. Wij hebben daarbij met name bekeken hoe wij maatwerk kunnen bieden dat ten goede komt aan het individu om de beste vorm van begeleiding te krijgen. De energie die betrokkenen zelf hebben ten opzichte van hun eigen reïntegratie, moet worden benut. Als mensen een bepaalde toekomst zelf zien zitten en daarbij begeleiding krijgen, is dat veel kansrijker dan wanneer het als een mal aan betrokkenen wordt aangereikt. Wij weten dat de individuele reïntegratieovereenkomst niet iets is dat uiteindelijk voor iedereen zal gelden. Niet iedereen zal daarvoor kiezen, niet iedereen zal daarbij gebaat zijn. Het punt was dat bij de inkoop van de reïntegratietrajecten het UWV door de minister gehouden was om zeer efficiënt en in bulkcontracten in te kopen. De regels voor de aanbesteding zijn heel strak geweest. Wij hebben echt willen sturen op resultaat. De contracten werden alleen gegund aan bedrijven die een bepaald plaatsingspercentage konden laten zien. Daar werd een heel duidelijke kosten-batenanalyse op toegepast.

Mevrouw Westerveld legde de vraag voor of de werknemers bij de overheid slechter af zijn dan de werknemers in het bedrijfsleven. Door de achtergrond aan te geven, schets ik al dat de individuele reïntegratieovereenkomst er is ten behoeve van de persoon en de samenleving als een correctie op de overigens verstandige, zakelijke bulkaanpak die het UWV hanteert. Daar begint dus het verschil al. Een eigenrisicodrager, in de marktsector of bij de overheid, is niet gebonden aan diezelfde aanbestedingsregels. Hij zal in zijn eigen afweging al veel meer mogelijkheden hebben om voor maatwerk te kiezen.

Wij moesten die individuele reïntegratieovereenkomsten voor de UWV-kanten invoeren, ook in formele zin, omdat dit afwijkt ten opzichte van UWV. De eigenrisicodrager, of die nou in de marktsector zit of bij de overheid, is echter te allen tijde bevoegd en in staat om het ultieme maatwerk te leveren en dus individuele contracten op te stellen. Vraag is dan of de overheid er niet op moet sturen dat dit overal mogelijk wordt. Zowel waar het gaat om de marktsector als waar het gaat om de overheid, is er voor de wetgever geen reden om dat af te dwingen. De drempel die bij UWV-kanten bestaat, is er voor deze klanten namelijk niet. Voor hen zal er dus een individuele

VOLLEDIG ONGECORRIGEERD STENOGRAM EERSTE KAMER, niet voor citaten en niet voor correcties. Aan deze tekst kan geen enkel recht ontleend worden.

reïntegratieovereenkomst zijn naar de mate waarin werkgevers en werknemers die samen invullen.

Mevrouw Westerveld heeft opgemerkt dat er vele voorbeelden van zijn dat de reïntegratie bij de overheid niet optimaal plaatsvindt. Op dit moment is de gemiddelde WW-duur in de marktsector 43 weken en bij de overheid 36 weken. Je kunt het niet helemaal vergelijken, maar vanuit dit gegeven is er geen indicatie dat de overheid als werkgever en eigenrisicodrager slechtere prestaties levert.

Ik begrijp dat mevrouw Westerveld zich afvraagt of het reïntegratie-instrument wel tot zijn recht komt in overheidswerkgeversland. Bij de overheid spreken wij van enorm grote werkgevers. Het risico bestaat dat daar heel grote contracten worden afgesproken waarbij maatwerk geen rol speelt. Gehoord de wens van mevrouw Westerveld en hardop bedenkend hoe dit het beste geregeld kan worden voor de mensen, denk ik dat het goed is dat ik de overheidswerkgevers die eigenrisicodrager zijn met nadruk wijs op de mogelijkheid van een IRO bij UWV. Een IRO bij UWV is ook niet duurder dan een reïntegratietraject ingevolge een bulkcontract, terwijl de resultaten wel beter zijn. Een verstandige overheidswerkgever zal dus ook naar dit instrument grijpen. Als ik dit aankaart in het georganiseerd overleg, weet ik trouwens zeker dat ook de vakbeweging hier een punt van zal maken. Zij is zich op dit moment namelijk heel nadrukkelijk aan het oriënteren op datgene wat de reïntegratie van mensen zal behelzen.

Gegeven de equivalentie tussen werkgevers in de marktsector en de overheidssector, voor zover zij eigenrisicodrager zijn, is er geen formele reden om het op te leggen. Er is echter wel een aanleiding om bij de overheidswerkgevers te wijzen op de voordelen van een individuele reïntegratieovereenkomst, niet alleen uit een oogpunt van rentmeesterschap over het maatschappelijk kapitaal, maar ook voor de individuen die het betreft. Als ik dit toezeg, denk ik dat ik een heel eind tegemoet kom aan de geest van de opmerkingen van mevrouw Westerveld.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): Als ik het goed begrijp, zegt u dat u de werkgevers wilt laten weten dat zij hun werknemers op die mogelijkheid kunnen wijzen. Nou is het probleem bij heel grote werkgevers dat zij hun eigen contracten hebben met bedrijven, arbodiensten en noem maar op. U gaat niet zo ver dat u zegt dat een overheidswerkgever, als hij daar niet voor voelt omdat hij meent dat zijn eigen reïntegratiebeleid voldoende toegesneden is, net als een werkgever bij Shell, Akzo of een ander groot bedrijf zijn eigen beleid moet kunnen toepassen? Misschien zou u dit zelf nog wel willen, maar uw collega van Financiën niet.

Minister **De Geus**: Zo is het.

Mevrouw **Westerveld** (PvdA): U vindt dus niet dat werknemers zelf een reïntegratietraject moeten mogen kiezen?

Minister **De Geus**: Inderdaad, de toezegging gaat niet zo ver dat ik een formeel recht creëer ten opzichte van de

werkgever. De toezegging behelst dat ik de werkgevers in overheidsland zal wijzen op de belangrijke toegevoegde waarde van de IRO als er grote bulkcontracten worden ingekocht. Het is goed voor de betrokken werknemer, terwijl de resultaten van het reïntegratiebeleid er positief door worden beïnvloed.

De beraadslaging wordt gesloten.

Het wetsvoorstel wordt zonder stemming aangenomen.

De vergadering wordt enige ogenblikken geschorst.

*N

De **voorzitter**: Geachte medeleden, beste collega's. Wij staan aan de vooravond van het zomerreces. Gebruikelijk in deze Kamer is dat de Voorzitter kort, vooral kort, terugblijkt op de werkzaamheden vanaf Prinsjesdag tot nu toe. Bij mijn voorgangers was het gebruikelijk om aantallen te noemen, aantallen wetsvoorstellen, de hoeveelheid pagina's in de Handelingen die wij met elkaar gevuld hebben enzovoorts. Zoals u weet, lijkt mij dat niet zinvol. Vanaf Prinsjesdag tot en met vandaag hebben wij voorbeeld 230 wetsvoorstellen vastgesteld. Dat is weliswaar veel, ook vergeleken met andere jaren, maar het is eenvoudigweg onze taak om alle wetsvoorstellen, ongeacht hun aantal, te behandelen.

Van meer belang is of wij dat goed doen. Een goed ontwikkeld zelfkritisch vermogen is van belang en dat hebben wij. De begrotingsdebatten die wij hoe langer hoe meer pogen, thematische beleidsdebatten te doen zijn zonder de Tweede Kamer te kopiëren, gaan wij evalueren. Zij betroffen de afgelopen periode het ondernemend hoger onderwijs, Defensie en NAVO, het integratiebeleid, Buitenlandse Zaken en OS en de ruimtelijk economische ontwikkeling van Nederland. Dit laatste debat werd voorbereid door maar liefst vier commissies.

Hebben deze debatten de beoogde meerwaarde gehad, bijvoorbeeld vanwege doorbreking van departementale scheidslijnen of vanwege de plaatsing van de problematiek in een toekomstperspectief dat dat van vier jaar overstijgt? De meerwaarde ten opzichte van de begrotingsbehandeling, zoals eertijds plaatsvond, lijkt mij aangetoond. Maar hebben wij de nieuwe formule wel optimaal uitgebuit? Een inhoudelijke evaluatie zal het leren.

Kritisch moet ook worden toegezien op de nakoming van door de regering aan ons gedane toezeggingen en op de uitvoering van aangenomen moties. Nu wij de afgelopen periode een toezeggingenregistratiesysteem hebben ontwikkeld, vereist zelfrespect dat wij de regering op de nakoming daarvan kritisch volgen. Het deed mij dan ook deugd dat een staatssecretaris vanmiddag nog de toezegging deed om, vooraleer op vakantie te gaan, aandacht te besteden aan nog niet ingeloste beloftes aan deze Kamer.

Zelfkritisch vermogen veronderstelt het besef dat wij de wijsheid niet in pacht hebben en dus willen leren.

De start van een Kamerbrede gedachtewisseling met de Raad van State bood dit afgelopen jaar de gelegenheid om elkaar te wijzen op de mogelijkheden tot versterking van ieders functioneren. Ook van de kant van de staatsraden was de belangstelling groot. Zij hebben dit als zeer zinvol ervaren, zo heb ik begrepen. De nog wat voorzichtige aanvang met het maken van wetgevingsdossiers wordt geapprecieerd en zal behoorlijk worden doorgezet.

Aan de wens van de Kamer om meer zichtbaar te zijn is de afgelopen periode invulling gegeven door een eerste proeve van een jaarbericht, dat in zijn aard uniek is in de parlementaire geschiedenis. Belangrijker is nog dat dit waarderend is ontvangen.

De provinciebezoeken aan onze Kamer, tot nu toe van Zeeland, Flevoland, Zuid-Holland en Drenthe, leiden tot onverkort positieve reacties bij onze gasten en tot meer bekendheid van het instituut wier leden zij kiezen. De toezeggingenregistratie is via internet openbaar toegankelijk. Met de Tweede Kamer is een begin gemaakt met de ontwikkeling en de opbouw van een educatieve website van de Staten-Generaal.

Tevens zei nog vermeld dat wij bepaald niet te klagen hebben gehad over de belangstelling van betrokken burgers, maatschappelijke organisaties of andere instanties en van de media voor hetgeen wij in de afgelopen periode hier wekelijks hebben gedaan. In dat kader noem ik ter illustratie het initiatiefwetsvoorstel inzake de vaste boekenprijs, de afschaffing van het grijs kenteken voor particulieren, de interpretatie van artikel 137 van de Grondwet, het initiatiefwetsvoorstel met betrekking tot het referendum over het Grondwettelijk Verdrag, de fiscale behandeling VUT, prepensioen en de introductie van de levensloopregeling, het Verdrag Nederland-België inzake de arbitrage spoorlijn IJzeren Rijn (zelden een verdrag gezien dat zo veel belangstelling heeft gehad) en de vermindering van het aantal leden van de provinciale en gedeputeerde staten, vooral vanwege de bijzondere stemmingsuitslag en de Zorgverzekeringswet. Bijzondere vermelding verdienen ook wetsvoorstellen die zijn verworpen. Dat waren er maar liefst twee in de afgelopen periode: de wijziging van de Grondwet, de deconstitutionalisering van de benoemingswijze van de burgemeester en de CdK, met alle politieke implicaties van dien, en de uitvoering van de richtlijn financiële zekerheidsstelling. Bij dat laatste voorstel stond een vasthoudende minister tegenover een even vasthoudende Eerste Kamer.

In de afgelopen periode hebben er nog drie bijzondere gebeurtenissen plaatsgevonden. Ik noem de twee bijzondere verenigde vergaderingen waar de Eerste Kamer grondwettelijk een specifieke rol heeft, de herdenking van Prins Bernhard en de viering van het regeringsjubileum van de Koningin. Ik noem ook het EU-voorzitterschap in welk kader ook na Prinsjesdag een aantal parlementaire conferenties plaatsvond en waarbij sprake was van een grote inzet van diverse leden van commissies en van de betrokken medewerkers. 'Last but not least' noem ik het referendum over het Grondwettelijke verdrag. Het verschil tussen de meerderheid van nee-stemmers bij de bevolking en de verwachte meerderheid van ja-stemmers in het parlement

moet ons dwingen, stil te staan bij de vraag waarom de volksvertegenwoordiging kennelijk onvoldoende respect en vertrouwen afdwingt. Daarbij zei bedacht dat het fenomeen van gezags- en vertrouwensverlies niet alleen speelt in de verhouding overheid-burger. Het speelt ook bij leidinggevenden van maatschappelijke organisaties en hun achterban. Evenmin speelt het zich alleen af binnen onze landsgrenzen. Onderzoeken wijzen uit dat politici ook in landen zoals Frankrijk, Duitsland en Engeland kampen met de afstand tussen henzelf en degenen die zij vertegenwoordigen. Daar moeten ook wij in de Kamer buitengewoon onrustig van worden. Uitsluitend in dat opzicht hoop ik dat u niet alleen een rustgevend, maar ook een onrustig reces zult hebben.

Geachte medeleden, beste collegae, ik dank u allen voor de betrokken inzet. Ik dank onder leiding van de griffier alle medewerkers, zonder wie wij niets kunnen. Van deze gelegenheid maak ik graag gebruik om mijn twee ondervoorzitters, Erik en Marbeth, van harte te bedanken voor alle steun. Van ganser harte een heel plezierig reces toegewenst. Ik nodig u graag uit in de Noenzaal voor een drankje en een maaltijd.

**

Sluiting 16.32 uur.